

**T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
GÜZEL SANATLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
RESİM-İŞ ÖĞRETMENLİĞİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**(4-12 YAŞ) ÇOCUK RESİMLERİ VE
ONLARIN İÇ DÜNYALARININ RESİMLERİNE YANSIMASI**

DUYGU BATI

**İZMİR
2012**

**T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
GÜZEL SANATLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
RESİM-İŞ ÖĞRETMENLİĞİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**(4-12 YAŞ) ÇOCUK RESİMLERİ VE
ONLARIN İÇ DÜNYALARININ RESİMLERİNE YANSIMASI**

**DANIŞMAN:
Yrd. Doç. Dr. EMİNE HALIÇINARLI**

DUYGU BATI

**İZMİR
2012**

EK A YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi / Doktora Tezi / Tezsiz Yüksek Lisans Projesi olarak sunduğum “(04-12) Yaş Çocuk Resimleri, Onların İç Dünyalarının Resimlerine Yansıması” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

...../...../...

.....

Duygu Batı

ÖNSÖZ

Bu araştırma; çocukları tanıma, yaratıcılık ve algılamalarını geliştirme konusunda resim incelemelerini içermektedir. Çocukların var olan sorunlarını ya da potansiyel sorunlarını belirlemede önemli bir yere sahip olan çocuk resimlerinin önemi vurgulanmaktadır.

Başta, bu araştırmada, araştırma konusunun belirlenmesinde, şekillendirilmesinde, düşüncelerimin uygun yola kanalize edilmesinde büyük katkısı bulunan değerli hocam Sayın Yrd. Doç. Dr Emine Halıçınarlı'ya. Bana resim eğitiminin ne olduğunu anlatan hocam, Mete Sezgin'e saygılarımla teşekkürlerimi borç bilirim.

Çalışmalarına ve gözlemlerime yaptığı katkılarıyla Dokuz Eylül Üniversitesi Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı Servisine ve orada çalışan değerli arkadaşlarıma;

Resimleriyle dünyalarına bakmama izin veren küçük ellere;

Son olarak benliğimdeki resmi yapabilmem için desteğini hep hissettiğim biricik eşime; onlarla birlikte olmak yerine çalışmalarımı geçirdiğim zamanlar için biricik oğluma, biricik kızıma teşekkür ederim...

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ	I
DEĞERLENDİRME KURUL ÜYELERİ	II
YÖK DÖKÜMANTASYON MERKEZİ TEZ VERİ FORMU	III
ÖNSÖZ	IV
İÇİNDEKİLER	V
RESİM LİSTESİ.....	IX
TABLO LİSTESİ.....	XII
ÖZET	XIII
ABSTRACT	XIV

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1 Problem Durumu

1. (4-12 yaş) Çocuk Gelişim Özellikleri.....	1
a. Bilişsel Gelişim Basamakları	1
- Piaget'nin Bilişsel Gelişim Kuramına İlişkin Temel Kavramlar	2
- Piaget'nin Bilişsel Gelişim Dönemleri.....	5
- Diğer Bilişsel Gelişim Kuramları.....	12
b. Çizgisel Gelişim Basamakları.....	15
- Yaş Değişimi Ve Çizgisel Gelişim	19
c. Çocuk Resimlerinin Özellikleri	42
- Düzleme Özelliği	42
- Tamamlama Özelliği	43
- Saydamlık Özelliği	45
- Boy Hiyerarşisi Özelliği	46

1.1.2. Çocuk Resimlerinin İncelenmesi Ve Tarihçesi.....	47
1.1.3. Çocuk Resimlerine İlişkin Yaklaşım ve Görüşler	52
a. Gelişimsel Yaklaşım.....	52
b. Ruhbilimsel Yaklaşım	55
c. Sanatsal Yaklaşımlar	58
1.1.4. Çocukların İç Dünyalarının Sanatsal İpuçları.....	60
a. Teknoloji ve çocuk resimleri	60
b. Aile ve çocuk resimleri	66
- Çocukların yaptığı “aile” resimlerinin yorumlanması.....	71
- Çocukların resimlerinde yer alan figürler.....	74
- Çocuk çizimlerinin değerlendirme amaçlı kullanıldığı bir vaka örneği.....	80
c. Kültür ve Çevre çocuk resimleri	84
- Çevre ve kültür etkilerinin çocuk resimlerine yansımalarına ilişkin örnek çalışma	90
d.İstismara uğrayan çocukların resimleri ve bu resimlerin tanımlanmasında kullanılan projektif teknikler.....	94
- Fiziksel İstismar ve çocuk resimleri.....	95
- Cinsel İstismar ve çocuk resimleri	99
- Duygusal İstismar ve çocuk resimleri	101
- İhmal durumunda olan çocuk resimleri.....	102
- İstismara Uğrayan Çocuklar İçin Kullanılan Projektif Yöntemler	103
1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	109
a. Araştırmanın Amacı	110
b. Araştırmanın Önemi.....	110
1.3 Problem Cümlesi.....	111
1.4 Alt Problemler.....	111

1.5 Sayıtlar	111
1.6 Sınırlılıklar	112
1.7 Kısaltmalar	112
1.8 İlgili Yayın Ve Araştırmalar.....	112
BÖLÜM II	
YÖNTEM	117
2.1 Araştırma Modeli.....	117
2.2 Evren Ve Örneklem	118
2.2.1 Evren	118
2.2.2 Örneklem	118
2.3 Veri Toplama Araçları.....	118
2.4 Veri Çözümleme Teknikleri.....	119
BÖLÜM III	
BULGULAR VE YORUMLAR.....	120
3.1 Alt probleme ilişkin bulgu ve yorum.....	120
“Çocukların duygularını (öfke, sevinç, sevgi, kıskançlık, korku vb.)ve düşüncelerini (kendisi, ailesi, arkadaşları ve çevresi hakkında) ifade etmelerinde yaptıkları resimlerin önemi var mıdır?”	
3.2 Alt probleme ilişkin bulgu ve yorum.....	124
“Çocukların resim yoluyla duygu ve düşüncelerini ifade etmesinin önemi nedir?”	
3.3 Alt probleme ilişkin bulgu ve yorum.....	126
“Resim eğitmenlerinin çocuk resimlerinde ifade edilen duygu düşünce ve gelişim dönemlerini takip etmelerinin önemi nedir?”	
3.4 Alt probleme ilişkin bulgu ve yorum.....	129
“Çocukların bilişsel gelişim ve algılamalarını takip etmede yaptıkları resimlerin önemi nedir?”	

3.5 Alt probleme ilişkin bulgu ve yorum 134

“Çocukların duygu ve düşüncelerini ifade edebilmeleri için uygun resim etkinlikleri nelerdir?”

BÖLÜM IV.**SONUÇ V E ÖNERİLER 137****4.1 Sonuç 137****4.2 Öneriler 138****BÖLÜM V****KAYNAKÇA..... 141**

Resim Listesi

Resim1**	16
Resim2**	17
Resim3**	17
Resim4**	18
Resim5**	18
Resim6**	19
Resim7	19
Resim8	19
Resim9	21
Resim10.....	22
Resim11.....	22
Resim12.....	23
Resim13.....	23
Resim14.....	23
Resim15*	24
Resim16*	25
Resim17.....	26
Resim18.....	27
Resim19*	28
Resim20*	29
Resim21*	30
Resim22.....	30
Resim23*	32
Resim24.....	33

Resim25.....	34
Resim26*	35
Resim27.....	36
Resim28.....	37
Resim29.....	42
Resim30.....	43
Resim31*	44
Resim32.....	44
Resim 33.....	45
Resim 34.....	46
Resim 35	48
Resim 36.....	48
Resim 37*	61
Resim 38*	63
Resim 39*	64
Resim 40*	65
Resim 41*	76
Resim 42*	78
Resim 43.....	82
Resim 44.....	83
Resim 45.....	92
Resim 46.....	93
Resim 47.....	96
Resim 48.....	97
Resim 49.....	98

Resim 50*	99
Resim 51	101
Resim 52*	120
Resim 53	122
Resim 54*	122
Resim 55*	122
Resim 56*	122
Resim 57	124
Resim 58*	124
Resim 59*	130
Resim 60 **	131
Resim 61**	131
Resim 62**	132
Resim 63**	132
Resim 64**	132
Resim 65**	133
Resim 66**	133
Resim 67**	133
Resim 68	134
Resim 69	134
Resim 70	135
Resim 71*	136

*Araştırmada resimlerin kullanılması için resim sahibi çocukların ailelerinden izin alınmıştır.

**Resimlerin alındığı kaynaktaki resimsel yerleşim nedeniyle çizgisel gelişim sağdan sola doğru yansıtılmaktadır.

TABLO LİSTESİ

Tablo 1	2
Tablo 2	9
Tablo3	9
Tablo 4	10
Tablo 5	10
Tablo 6	13
Tablo 7	20
Tablo 8	39
Tablo 9	40
Tablo 10	41
Tablo 11	100

ÖZET

(04-12 YAŞ) ÇOCUK RESİMLERİ VE ONLARIN İÇ DÜNYALARININ RESİMLERİNE YANSIMASI

DUYGU BATI

D.E.Ü EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ GÜZEL SANATLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI RESİM-İŞ ÖĞRETMENLİĞİ PROGRAMI YÜKSEK LİSANS TEZİ

İZMİR, 2012 (Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Emine Halıçınarlı)

Bu çalışmada, (04-12yaş) çocukların resimlerini ve onların iç dünyalarını ifade etmelerinde resimlerinin önemi araştırılmıştır.

Araştırmanın önemi; çocukların ruhsal gelişimlerini sağlıklı bir şekilde devam ettirebilmeleri, kendilerini ifade edebildikleri sürece mümkündür. Resim etkinlikleri ile kendisini anlatan, sorunları ile ilgili bazı ipuçlarını veren çocukları saptamak, sorunlarının çözümü ile ilgili çocuğa yardımcı olmak mümkündür. Resim etkinlikleri 04-12 yaş döneminde bu nedenle önemlidir.

Birinci bölümde, araştırmaya ait kavramsal çevre ve temel bilgiler yer almaktadır. Ayrıca birinci bölümde, araştırmanın amacı, önemi, problem cümlesi, sayıtlıları ve sınırlılıkları ilgili bilgileri kapsamaktadır ve araştırmaya ilişkin problem durumu açıklanmıştır.

İkinci bölümde araştırmanın yöntemi ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. Araştırmanın modeli, evren ve örnekleme, veri toplama araçları ve veri çözümleme teknikleri açıklanmıştır. Nitel araştırma kapsamında ele alınan konu, verilerinin toplanmasında nitel araştırma yöntemlerinden “temel araştırma” yöntemi kullanılmıştır ve verilerin çözümlenmesinde betimsel analiz yaklaşımı kullanılmıştır. Gerek internetten gerekse tez ve konuyla ilişkili yerli yabancı kaynaklardan çok sayıda faydalanılmıştır.

Üçüncü bölümde, alt problemlere ilişkin bulgu ve yorumlar, dördüncü bölümde, araştırmaya ilişkin sonuç ve öneriler yer almıştır.

ANAHTAR KELİMELEER: Çocuk resimleri, duygusal gelişim, resimsel ifade

ABSTRACT**(04-12YEARS) CHILDREN'S ARTWORK AS A REFLECTION OF THEIR
INNER SELVES****DUYGU BATI****D.E.U INSTITUTE OF EDUCATIONAL SCIENCES, MASTER OF SCIENCE
THESIS IN THE DEPARTMENT OF FINE ARTS EDUCATION,****İZMİR, 2012 Thesis Adviser: Yrd. Doç. Dr. Emine Halçınarlı**

In this study, the importance of children's artwork as an expression of their inner world is explored (04-12 years old).

Children's ability to express themselves in healthy ways is vital to their spiritual development. Artistic expression is, therefore, an important tool. Their artwork and art activities provide insights into their identities and perspectives and may aid in solving problems related to the child.

The first part of the paper explores conceptual and basic knowledge related to child psychology and art. The aim of the study, its importance, problem statement, premise, and research parameters are also presented.

In the second part, the data collection and analysis methods used are discussed along with a description of the research population and sample. A qualitative research approach was used for the purposes of this study. Basic research methods were employed for data collection and a descriptive analysis approach was used to analyse data. Books, theses, and research from both Turkish and foreign sources are referenced throughout the study.

In the final section of the paper, findings related to the sub-problems of the study are explained and interpreted. Conclusions and recommendations as related to the research problem are then presented.

KEY WORDS: Children's artwork, emotional development, pictorial expression.

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Çocuk çizdiği resimler aracılığıyla bizlere iç dünyasından ipuçları verir. Resim, çocuğun duygu, düşünce ve algısal yetilerinin bir ürünüdür. Bu nedenle çok önemlidir. Çocukların yaşantısını aktarması nedeniyle bizlere kendilerini anlatmalarının bir yoludur.

Resim çocukların dünyasında önemli bir alana sahiptir. Sadece bilişsel gelişimin takibinde değil sosyal çevrenin çocuk üzerindeki etkilerinin incelenmesinde kullanılabilir. Ayrıca davranış problemleri olan çocukların dünyalarına ulaşabilmek için kullanılan bir araçtır.

Araştırmanın bu bölümünde, araştırmanın gerekçesini içeren problem durumuna, araştırmanın amacı ve önemine, problem cümlesine, alt problemlere, sayıtlara, sınırlılıklara ve kısaltmalara yer verilmiştir.

1.1 PROBLEM DURUMU

(4-12 yaş) Çocuk Gelişim Özellikleri

a. Bilişsel Gelişim Basamakları

Biliş, bireyin kendi iç koşulları ve içinde yaşadığı fiziksel ve toplumsal çevreye ilişkin olarak işlediği bilgi, inanç ya da düşünce olarak tanımlanabilir. Diğer bir deyişle biliş, bilinen ya da algılanan her şey olabilir. Bilişsel kuram, insanın çevresine ilişkin bilgileri nasıl edindiği, çevresini nasıl algıladığı ve bu tür bilişler temelinde çevresi içinde nasıl davrandığı ve çevresi üzerinde nasıl etkili olduğu ile uğraşır.(Scheerer. Akt. Dönmez, 1992)

Bilişsel gelişim çocuğun çevresini algılaması ile ilgilidir. Çocuğun çevreyi ve dünyayı anlamladığı işleme sürecinin bilinmesi yaş dönemlerine göre eğitimin şekillendirilmesi için önemlidir.

Bireyin çevreyi ve dünyayı anlama yollarının karmaşık ve etkili hale gelme sürecine de “bilişsel gelişim” adı verilmektedir. Bilişsel gelişim denildiğinde akla ilk gelen bilim insanları olan Piaget, Bruner ve Vygotsky; çocuğun çevresini farklı yaşlarda nasıl gördüğünü ve algıladığını belirlemeye çalışmışlardır (Senemoğlu, Akt.

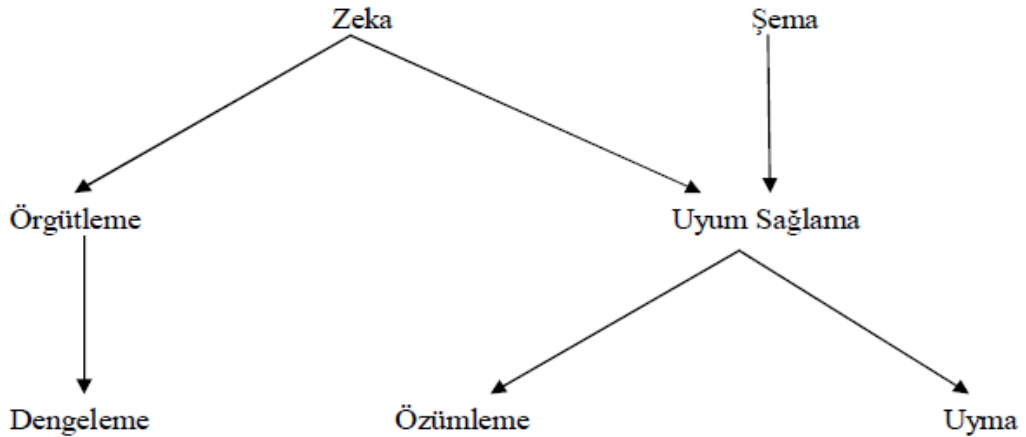
Canbulat, 2009). Bu bilim insanlarından en önde geleni Jean Piaget'dir. Jean Piaget (1896–1980), çalışmalarının özgünlüğü ve ilgi alanlarının karmaşıklığı nedeniyle yirminci yüzyılın en önemli ve dikkate değer bilim insanlarından birisi olmuştur. Bunun nedeni Piaget'nin tutarlı ve felsefi temelleri olan bir kuram geliştirmiş olmasından kaynaklanmaktadır (Bacanlı, Akt. Canbulat, 2009).

Piaget'nin Bilişsel Gelişim Kuramına İlişkin Temel Kavramlar

Piaget her şeyin çağrışım ve alışkanlıklar yoluyla deneyden geldiğini iddia eden deneyciliği (Jhon Locke, David Hume) ve bunun karşıtı olan, her şeyin doğuştan geldiği görüşünü (Descartes, İmmanuel Kant) reddeder. Ve “konstruktivist” denen ara teori önerir: entelektüel yapıların, yani düşüncelerimizin, zihinsel işlemlerimizin kendilerine özgü yapıları vardır (bilişsel birey oluş). Bunlar doğumdan olgunluk yaşına kadar yavaş yavaş oluşur. (bir merdivenin basamaklarını çıkar gibi).(Houde,2006)

Piaget, bilişsel gelişim kuramının da bazı temel kavramlar üzerinde durmuştur. Bilişsel gelişim ile ilgili kavramların birbirleri ile ilişkisi Tablo 1'de gösterilmiştir.

Bilişsel Gelişim İle İlgili Temel Kavramlar ve Birbirleri İle İlişkileri

Tablo 1. (Bacanlı, Akt, Canbulat, 2009'dan aynen alınmıştır).

Bilişsel yapı, durumu anlamak için kullanılan birbiriyle ilişkili anılar, düşünceler, stratejilerin oluşturduğu bir bütün olarak değerlendirilir. Piaget

kuramının büyük bir kısmı, şema kavramı etrafında tasarlanmıştır. Şema, çevreyi anlamak ve cevap vermek için düzenlenen hareketlerin temelini oluşturan bilişsel bir yapıdır. Şema düzenlenmiş davranış kalıplarını içerir. Çocuklar farklı şemalara sahiptir. Çocuklar büyüdükçe şemaları değişir. Yeni doğan bebeklerin şemaları büyük oranda içsel reflekslerden, dünyayı tanıma ve anlamaya yönelik fiziksel hareketlerden ibaretken, çocuk büyüdükçe ve deneyim kazandıkça zihinsel etkinliklere bağlı şemalara geçer. Piaget zihinsel şemalara operasyon ismini verir.(M.E. B. MEGEP,2007) Örneğin, bebek eline aldığı kalemi, emme şeması olarak algılar, ağızına götürür, büyüdükçe kalem ile çizgiler oluşturabileceğini, karalamalar yapabileceğini kavrayarak yeni şemalar içinde kalemi çizim nesnesi olarak algılamaya başlar.

Piaget, insanların doğuştan getirdikleri iki temel eğilim olduğunu belirtir. Bunlar: Örgütlenme ve uyum sağlama (adaptasyon). “Örgütlenme, süreçleri sistematik ve tutarlı sistemler haline getirme ve bu amaçla birleştirme, koordinasyon sağlama, fikirleri ve eylemleri birleştirme eğilimidir” (Yavuzer, Akt, Canbulat, 2009) Piaget adaptasyonla ilgili düşüncelerini, insanların çevreyle olan etkileşimlerini gözlemleyerek oluşturmuştur. Çevreyle olan etkileşim, bireyde değişmeye neden olabilir. Bilişsel gelişim süreci içindeki çocuklar, çevrelerine adapte olmayı sürdürürler. Örneğin, çocuk ulaşamayacağı bir oyuncuğa dokunmak için ona doğru hareket eder ya da yardım ister. Nesneye doğru hareket etmesi çocuğun konumunu değiştirmesine neden olurken, çocuğun çevreye adapte olduğunu gösterir. Çocuk yeni bilgiler kazandıkça, adaptasyon şekillenir. (M.E. B. MEGEP, 2007)

Bu nedenle çevresel uyaran çocukların gelişiminde çok önemli bir etkidir. Çevresel uyaran ortamlar çocuk gelişimini pozitif yönde etkiler. Çevresel uyarana iki şekilde yanıt verilir. Özümleme ve kendini uydurma.

Piaget, çocukların özümleme ve uyma şeklinde adapte olduklarını ifade eder. Özümleme (asimilasyon) ve uyma (kendini uydurma, akomodasyon), şemaların oluşum ve gelişimini açıklar. **Özümleme**, çocuğun sahip olduğu düşünce ve alışkanlıkların içine yeni nesnelere katmasıdır. Başka bir tanımda ise özümleme, “eski bilgi ve alışkanlıkların yeni objelere uygulanması ve var olan şemanın bir parçası olarak yeni olguların kazanılmasıdır” şeklinde açıklanmıştır (Woolfolk, Akt,

Canbulat, 2009). Örneğin, çocuk bardağı nesne olarak algıladıktan sonra suyun dökülmesi, bardağın kırılması bilgilerini tekrar tekrar deneyimleyerek oluşturur.

Akamodasyon (Kendini uydurma), bebek dünyayı algılamak için bilgi ve algılarını özümsemeye başlar. Bu özümseme, var olan şemaları etkileyebilir, onları değiştirebilir. Böylece yeni bir nesneye uyum sağlanmış olur. Yeni nesneye uymak için hareket şemasının değişmesi, yeni nesneye kendini uydurma (akamodasyon) olarak ifade edilir. Örneğin küçük bir çocuk, bir sincap gördüğü zaman onu yavru kedi olarak isimlendirir. Bu yeni nesneyi (sincap) var olan yavru kedi şeması içinde özümser. Çocuk yeni algısını var olan şeması içinde özümsemiş durumdadır; ancak daha sonra gördüğü nesnelere arasındaki farklılıklar sonucu ya da birisi tarafından bu farklılıklar belirtildiğinde, kedi şeması ile sincap arasındaki farklılıkları gözlemlediğinde bilişsel yapısı içine sincap uyum sağlamaktadır. (M.E.B. MEGEP,2007)

Çocuklar zihinsel şemalarını yeni nesneyi özümseyerek oluştururlar. Deneyim ve yaşantılarıyla kazandıkları bilgileri var olan şemaya eklerler. Yani nesneyi kendine uydururlar. Bu durum çevreye uyum olarak anlamlandırılır. Bu dengeleme yeni bir uyarana maruz kalana dek sürer.

Dengeleme, bireyin özümleme ve uyma yolu ile çevresine uyum sağlayarak dinamik bir dengeye ulaşma süreci dengeleme olarak ifade edilmektedir. Zihin her zaman denge halinde bulunamaz, bulunmamalıdır. Çünkü yeni öğrenilen bilgiler zihnin dengesini bozar. Gündelik dildeki ifadeyle, kişinin bazen kafası karışır ve “kafam karıştı, biraz düşünüyüm” diyen bir kişi dengesiz durumdadır ve dengeye ulaşmaya yani yeni bilgiler öğrenmeye, yapılandırmaya çalışmaktadır. Bilgi, bir deneyimden basitçe kopyalanamaz ya da yeniden üretilmez. Bilgi, çevreden edinilen bilginin mevcut şemalarla örtüşen yeni bilgiye dönüşümü yoluyla yapılandırılmaktadır (Wadsworth, Akt, Canbulat, 2009).

Piaget bilişsel gelişimin ilerlemesini yaşlara ayırarak incelemiştir. Yaşlara ayırarak incelemesinin amacı; her yaş basamağının kendine özgü niteliksel özellikleri olmasıdır. Her basamağa ait kriterler çocuğun zihinsel fonksiyonlarının özelliklerini içerir. Piaget’in bilişsel gelişim kuramındaki dört temel kural şunlardır:

- Evreler değişmez. Belli bir sıra ile ortaya çıkar.
- Bir sonraki evre önceki evrelerden elde edilen kazanımları da içerir.
- Her birey kendine özgü bir gelişim gösterir. Bireysel farklılıklar vardır.
- Piaget'in gelişim kuramı her evre için kritik olan gelişim özelliklerini belirtir. (M.E.B. MEGEP, 2007)

Piaget'nin Bilişsel Gelişim Dönemleri

Piaget çocuklardaki zihinsel gelişmeyi dört dönemde incelemiştir. Bu dönemler;

1. Duyusal-Devinim (sensori-motor) dönem (0-24 ay)
2. İşlem öncesi (Sembolik-Sezgisel) Dönem(2-7 yaş)
3. Somut İşlemler Dönemi (7-11 yaş)
4. Soyut İşlemler Dönemi (11-18 yaş)

Piaget iki yaşından önce kavramların belirmediğini, gerçek anlamda uslamlama ve zeka yeteneğinin gelişmediğini söyler. Doğumdan iki yaşına kadar uzayan bu döneme Duyusal-Devinim dönemi adını verir. Bu dönemde, çocuk duyularını kullanmaya, uyaranlara uygun tepkiler vermeye ve devinimleri yinelemeye çalışır. Böylece bir takım davranış kalıpları geliştirir.(Yörükoğlu,1998)

Günümüzde konuşulan bebeklerin ağlama dillerinin olması, annelerin buna verdikleri yanıtların incelenmesi bu uyaranlara verilen tepkilerle ilişkilidir. Bebek bu nedenle anneye iletişimsel işaretler verir.

İki yaşın sonundan başlayarak çocukta kavramlar gelişmeye başlar. Piaget, 2-7 yaş arasındaki döneme “İşlem öncesi dönem” adını verir. Bu dönemi de iki evreye ayırarak inceler: 2-4 yaşlar arasına “kavram öncesi evre” adını verir. Bu evrede çocuk nesnelere başka şeylerin simgesi olarak kullanmaya başlar. (Yörükoğlu, 1998) Bu dönemde çocuk değneği at gibi kullanabilir. Telefon yerine dikdörtgen, kare herhangi nesneyi kullanarak babasını arayabilir.

Dördüncü yaşın başlarında, çocuk bilişsel büyümede büyük bir adım atar. O gerçek objelerin yerini alan zihinsel sembollerini biçimlendirme, nesne ve olaylara işaret etmek için kelimeleri kullanabilme, objelerin gruplamalarını yapabilme (çoğu

kez tutarsız olarak) ve çok basit düzeyde akıl yürütebilme ve olasılıkla kelimelerden çok zihinsel imajlar kullanabilme yeteneğine kavuşur.(Charles, akt. Yapıcı, 2006). Her obje ve parçayı ayrı ayrı algılar. Onun için tek bir ay değil, hilal, yarım, dolunay vardır. Henüz genelleme yapamaz.(Kavaklı,1992)

Kavramlar birer birer çocuğun zihnine yerleşir fakat mantıklı düşünme henüz olgunlaşmamıştır. Kendine göre bir mantık yürütsede bu mantığı geliştirme yolunu açıklayamaz.

Nesneleri sınıflandırma, nitelendirme veya ilişkilendirme gibi belirli zihinsel işlemler uygulasa da bu işlemleri yerine getirirken hangi ilkeleri kullandığını bilmemektedir. Bu dönemde çocuk, sorun çözebilir; ama soruları neden bu şekilde çözdüğünü açıklayamaz. . (M.E.B. MEGEP,2007)

Mantıksal düşünce tam olarak gelişmemiştir. Sorulan soruya açıklama yapabilir fakat nedenselliği konusunda mantıklı yanıtlar veremez. Yarı mantıksal akıl yürütebilir. . Örneğin, “Ay nasıl bizi takip eder ?” diye sorulduğunda “yolumuzu aydınlatmak ister.” diye cevap verebilir.

Bu dönem çocuklarında animizm ve artifikalizm özellikleri her ne kadar sembolik dönemde de görülse de, bu dönemde de görülür. Animizm bir nesneyi canlıymış gibi algılamaktır (Gander ve Gardiner, 1995). Bu yaş çocuklarının oyunlarında oyuncaklarına canlıymış gibi davrandıkları sıklıkla izlenir. Örneğin, oyuncak bebeği, yere düşen bir çocuğun, bebeğinin canının yandığını düşünerek ağlaması ya da başını masaya çarptığında masayı vurarak cezalandırması gibi.

Artifikalizm (yapaycılık) ise, doğal olguları birisinin yaptığı ya da bunlara birisinin neden olduğu inancı ifade etmektedir. Beş yaşındaki bir çocuğun, güneşi birisinin kibritle yakarak tutuşturduğu bir ateş olarak açıklaması yapaycılığa uygun bir örnektir (Gander ve Gardiner, 1995). Bu dönemde çocuklar televizyondaki görüntünün kutu içindeki gerçek yaşantı olabileceğini düşünebilir. Bazen onlar için hayal gerçekte iç içedir.

Bu dönemdeki çocuklar hayal ile gerçeği ayırmakta zorlanır. Mantıksal düşünme gelişmediğinden Noel Baba, dış perisi gibi olguların gerçekliğini sorgulayamaz. Örneğin, çocuk aslında öyle olmadığını bildiği halde Noel Baba'yı

gibi davranabilir; ama Noel Baba'nın bir gece herkese oyuncak dağıtmasını sorgulayacak mantıksal anlayışı yoktur. (M.E.B. MEGEP, 2007)

Çocuk kurguladığı oyun dünyasındaki mantığı gerçek dünyaya aktarır. Bu nedenle korkuları dehşetli, mutlulukları ani ve fazladır. Ve bu nedenle mantıksal açıklamalar istendiğinde oyun dünyasına ait açıklamaları bizlere anlatır.

Çocuklar, bu dönemlerde, yetişkinlere göre oldukça fazla yalan söylerler. Ancak, bu yetişkinlerin algıladıkları anlamda yalan değildir. Burada, çocuklar, zihinsel imajlarını yani hayallerini konuşmaya dökerler. Çoğu yetişkinin bunu yalan olarak algılayıp, çocuğu gerçekle yüzleştirme çabaları, çocuğun zihinsel hayaller geliştirmesini ve ifade etmekten sakınmasına neden olabilir. Bu ise, çocuğun bilişsel gelişimi önünde bir engelleyici olarak düşünülmelidir. (Yapıcı, 2006)

Çocuklar var olmak istedikleri dünyaya ait bilgileri bize anlattıklarında, onların büyülü dünyalarını izlemek ve anlayabilmek önemlidir. Bu bir kabul ediliştir. Yerle bir edilmediği sürece gelişimsel bir süreç olarak kendini tamamlar.

Çocuklar bu dönemde hala, iletişimsel konuşmada karşısındakini doğru anlamada güçlük çekebilir. Çocuklar, bir defada bir adımdan veya bir öğretimden daha fazlasını hatırlamada güçlük çekerler. Bununla birlikte, onlar kelimeleri kullanmaya, zihinsel imajları söze dönüştürmeye başlayabilirler. Böylece konuşmalar düşünceleri yansıtır bir hale gelir. Birçok durumda anlamadıkları yapay kelimeleri ve ifadeleri her gün biraz daha fazla kullanmaya başlarlar. Bu yaş çocukları sıkça tartışırlar. Ancak bu tartışmalar sözel gürültülerdir. İnandırma ve ikna etmeye yönelik olmaları oldukça enderdir (Charles, akt. Yapıcı, 2006).

Grup olarak yapılan etkinliklerde grupların taşıdıkları konu ya da konum önemli değildir. Onlar grup içindeki kişilere bakarlar. Grubun konumu hakkında fikir yürütemez. Mantıksal bağlantı kuramaz.

Çocuklar, sınırlı deneyimleri nedeniyle önyargılar geliştirirler. Karmaşık bilgileri dar kavramlarda örgütleme ve sıkıştırma çalışırlar. Örneğin, bir kız çocuğu bir gün anne-babasına “ben hemşire olacağım” diye söyler. Annesi neden doktor olmayı istemeyip de hemşire olmayı istediğini sorunca, kızgınlıkla “kızlar doktor olamazlar” der. O gün anaokuluna aşı yapmak için bir doktor ve hemşire

gelmiştir ve gelen doktor erkek, hemşire ise kadındır. Çocuklar, bu yaşlarda kalıp yargılar geliştirmeye eğilimli bir zihinsel donanıma sahiptirler. (Yapıcı, 2006).

Kurguladıkları deneyimsel savlarının savunucusu olurlar. Bu kalıplar günlük yaşantılarının düzenleyicisidir. Erkekler külotlu çorap giymez, kızlar mavili giysi giymez, saçları uzun olur.

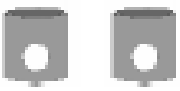
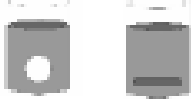
Sezgiye dayalı düşünme döneminde, çocuk hızla eksik gruplama yapma durumundan yeterli bir sınıflama yeteneğine doğru ilerler. Toplama yapabilir hale gelir. Buna ek olarak, büyük gruplar içinde alt bölmeler ve gruplamalar yapabilir. İkisini birden, büyük grup ve içinde küçük grup yapması istenir ise yapamaz. Parça bütün ilişkisinde de sınırlıdır. (M.E.B. MEGEP, 2007) Bu onun bütünü bilgisi ve alt parçalarının bilgisini aynı anda zihninde tutamadığı anlamına gelir. İfade edilen bu yetersizliğin matematik öğretimi için çok önemli olduğu açıkça görülmektedir (Charles, akt. Yapıcı, 2006).

İşlem öncesi dönemde matematik işlemleri basit işlemleri içerir. Toplama ve çıkarma gibi. Alt gruplarla ilgili mantıksal işlemler çabuk unutulacağı için karmaşık matematik işlemlerini açıklayamaz. Nesnelerin görüntüsü önemlidir. Görüntüye yönelik mantıksal işlemlerde hata yapar.

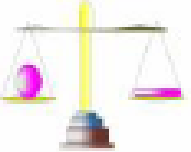
Çocuk “tersine dönüşüm” yeteneğinden yoksundur. Değişik görüntüdeki aynı miktar suyu tanımada yetersizdir. Mantıksal düşünce henüz gelişmemiştir. Onun için görüntü çok önemlidir. Eşya ve objelerin görüntüsünün etkisinde kalır. Eşyaların dış görünüşüne göre karar verir. Henüz “korunum” için gerekli zihinsel kavrama sürecinden yoksundur. (Kavaklı,1992) Korunum ilkesi gelişmiş bir çocuk cismin şekil değiştirmesinin ya da değişik yerleştirilmesinin etkisinde kalmaz, cismin aynı kaldığını anlayabilir. Çocuk bu dönemde mantıksal düşünmeden çok algılarının etkisinde kalır.

Bu dönemdeki çocuklar genellikle nesnelerin görünüşündeki değişikliklerle, sayılarını da değiştirdiğine inanır. Şekilde çocuğun, nesnelereki özlü ve yüzeysel değişiklikleri, madde değişimini ayıramadığını da görülmektedir. Çocuk uzun bardaktaki suyun daha fazla olduğunu söylerken kararını, suyun yüksekliğine göre verir.

Somut İşlemler dönemi adı verilen 7-11 yaşlarında, sayı, uzay, zaman, ağırlık, boyut, hacim kavramları iyice yerleşmeye başlar. Bu dönemde mantıksal düşünme başlar. Korunum ilkesini anlayabilir ve işlemleri tersine döndürebilir. (Kavaklı, 1992) Nesnelere büyüklük küçüklük sırasına göre sıralayabilir. Çocuk geriye dönüşebilirlik özelliğini kazanmıştır. Bu dönemde $1+2=3$ ise $3-2=1$ olarak başlangıç noktasına dönülebileceğinin farkındadır. Sayı kavramını öğrenirken çocuk saymayı öğrendiğinde, sayıları da öğrendiği zannedilir. Aslında çocuğun öğrendiği sayı, sembollerin şekilsel görünümüdür. Düşüncede sayı kavramının kazanılması, sayı sisteminin korunumunun kazanılması olur. Korunum, bir nesnenin fiziksel bileşenleri değiştiğinde, nesnenin halen orijinal özelliklerinin çoğunluğunun korunması durumu olarak ifade edilir. Piaget'e göre çocuğun, sayı korunumunu kazanması 7 yaşında olmaktadır. (M.E.B. MEGEP, 2007) Çocuklar dokuz yaş civarında ağırlık korunumunu 12 yaş civarında ise hacim korunumunu kazanır.

HACİM	 <p data-bbox="472 1122 818 1346">Benzerlikle aynı özelliklere sahip iki hamur top, aynı şekilde ve aynı miktarlarda su olan iki bardağa atılarak, toplar bardağa atıldığı zaman su seviyeleri eşit mi yükselir diye sorulduğunda, çocuk eşit seviyede olduğunu belirtir.</p>	 <p data-bbox="839 1137 1185 1294">Şimdi bir bardaktan top çıkarılıp şekli değiştirilip aynı seviyeye içine koyulduğunda sıvuların eşit seviyede mi olduğu sorulur.</p>	<p data-bbox="1206 1081 1345 1317">Çocuk, şekli değişen topun su seviyesinin fazla olduğunu ifade eder.</p>

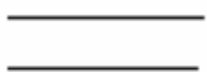

Tablo2 . (M.E.B. MEGEP, 2007'den aynen alınmıştır)

AĞIRLIK	 <p data-bbox="480 1731 826 1904">Aynı büyüklükte ve ağırlıktaki iki hamur top, çocuğun önünde tartılarak aynı ağırlıkta olup olmadığı sorulur. Çocuk aynı ağırlıkta olduğunu ifade eder.</p>	 <p data-bbox="842 1731 1189 1865">Toplar teraziden indirilip biri solis haline getirilir. Çocuğa iki topun eşit ağırlıkta olup olmadığı sorulur.</p>	<p data-bbox="1212 1709 1351 1854">Çocuk iki topun eşit ağırlıkta olmadığını ifade eder.</p>

Tablo3. (M.E.B. MEGEP, 2007'den aynen alınmıştır)

MADDE	 <p>Aynı büyüklükteki iki hamur top, çocuğa gösterilip, eşit olup olmadığı sorulduğunda, çocuk eşit olduğunu söyler.</p>	 <p>Hamur topun biri sosis haline getirilerek çocuğa eşit mi diye sorulur.</p>	Çocuk sosis şeklinde olanın daha fazla olduğunu ifade eder.
ALAN	 <p>Çocuğun önüne yukarıdaki gibi iki resim koyulduğunda çocuk bu iki resimlerdeki ineklerin eşit miktarda alandan ot yiyip yemediği sorulur. Çocuk yediğini ifade eder.</p>	 <p>Yukarıdaki gibi iki resim konarak şimdi her iki inekin eşit miktarda mı ot yediğini, yoksa birinin daha fazla mı yediği sorulur.</p>	Çocuk birinci resimdeki inekin daha fazla ot yediğini ifade eder.

Tablo4. (M.E.B. MEGEP, 2007'den aynen alınmıştır)

SAYI	 <p>Çocuğa aynı sayıda iki sıra nesne gösterilir. İki sırada eşit sayıda nesne olup olmadığı sorulduğunda çocuk eşit sayıda olduğunu belirtir.</p>	 <p>Birinci sıradaki nesneler araları açılarak sıralanır, çocuğa her iki sıradaki yuvarlaklar eşit mi, yoksa biri daha mı fazla diye sorulur.</p>	Çocuk araları açılarak sıralananın daha uzun olduğunu söyler.
UZUNLUK	 <p>Aynı uzunlukta iki çubuk çocuğun önüne koyulduğunda aynı uzunlukta olup olmadığı sorulur. Çocuk her iki çubuğun aynı uzunlukta olduğunu ifade eder.</p>	 <p>Çubuğun biri sola, diğeri sağa doğru itilir. Yine çocuğa aynı uzunlukta olup olmadığı sorulur.</p>	Çocuk üstte yer alan çubuğun daha uzun olduğunu ifade eder.
SIVI	 <p>Aynı miktarda iki bardağa su koyulur. Bardaklarda eşit miktarda su var mı diye sorulduğunda çocuk iki bardakta da eşit miktarda su olduğunu söyler.</p>	 <p>Bir bardaktaki su aynı miktarda kalır. Diğer bardaktaki su geniş tabanlı bir bardağa boşaltıldığında bu bardaklarda eşit miktarda su var mı, yoksa birinde daha fazla mı, diye sorulur.</p>	Çocuk uzun bardaktaki suyun daha fazla olduğunu ifade eder.

Tablo 5 . (M.E.B. MEGEP, 2007'den aynen alınmıştır)

Somut işlemler döneminde çocuk odaklaşma (merkeziyetsizleşme) özelliğinden kurtulur. Bu dönemde çocuklar eski dönemlere kıyasla belirli bir merkeze bağlı kalmazlar, bunun anlamı yaptıkları görev veya durumun sadece bir yönü üzerine odaklaşmalarındandır. (Küçükkaragöz, 2011) Çocuk, ince uzun bardaktaki suyun yüksekliğinin, geniş bardaktaki suyuna genişliğinin birlikte dikkate alınması gerektiğini bilir. Oysa işlem öncesi dönemde, çocuk suyun yüksekliğine odaklanır ve hata yapar. (Gander ve Gardiner, akt. Yapıcı, 2006).

Çocuk grubun hangi elemanlardan oluştuğunu bilir. Bir bütünün parçasının bütününden daha küçük olduğunu anlayarak gruplama yapar. Sıralamayı bilmektedir. Farklı boylarda bir seri çubuk verildiğinde, bunları uzunluğuna ve kısalığına uygun olarak sıralayabilir. Nesneleri sıralamayı 7 yaşından itibaren yapabilir, sözel yönergeye uygun sıralamayı 12 yaşından önce yapamaz.

Çocuğun yeni kazandığı yetenekler, onun özelliklerine, matematik ve bilimde daha önce yapamadıklarını yapacak olanakları sağlar. Deneyler yapma, mantık kurallarına uygun açıklamalar ve tahminlerde bulunma bunun örneklerindedir (Charles, akt. Yapıcı, 2006).

Artık mantıksal yargılarda bulunabilir, fikir yürütebilir. Soyut işlemler dönemiyle birlikte soyut düşünce içeriğindeki karmaşık yapıya cevap verebilir.

Piaget'ye göre gerçek soyut kavramların gelişmesi ve özümsemesi 11 yaşından sonra olur. (Yavuzer, 1992) Bu yaştan sonra başlayan döneme, Piaget, "Soyut işlemler Dönemi" adını verir. Çocuk Artık Olayları Analiz Ederek Sonuca Ulaşabilmektedir. Basit Ve Daha Karmaşık sorular yaratıp onları çözmekten zevk alır. Bu dönemdeki düşünme artık yetişkin düzeyine erişmiştir (Kavaklı, 1992)

Soyut işlemler dönemi çocuk için analitik düşünme ve analiz etme sürecinin başlamasını sağlar. Bu dönem, onları sosyalleşme ve kültürlenme açısından da farklı bir döneme sokar.

Oyun artık çoğunlukla toplu oynanan bir biçime dönüşmüştür. Ancak, çoğunlukla, kız çocukları kendi oyunlarına erkek çocuklarını, erkek çocukları da kız çocuklarını almazlar. Ender olarak, kız oyununa katılan erkek ya da erkek oyununa katılan kız olursa, sosyal akran grubu bu durumu yadırgar ve o çocuğu gruptan dışlamak ister. Bu durum, çoğunlukla, doğduğu andan itibaren, kültürlenme ve

sosyalleşme yoluyla edindiği cinsel rolden ve cinsiyet türüne kazanılan aitlikle ilgilidir. Bunun dışında kalıtımla gelen özelliklerin de etkili olduğunu gösteren toplumsal gözlemler yapılabilir. (Yapıcı, 2006).

Diğer Bilişsel Gelişim Kuramları

Piaget'den sonra bilişsel gelişim kavramını evresel bir anlayışla araştıran bir diğer kişi de Bruner'dir (1966). Bruner gelişimi yaşam boyu devam eden bir süreç olarak ele alır. Ona göre gelişim eylemsel, imgesel ve sembolik olarak üç aşamada oluşur.

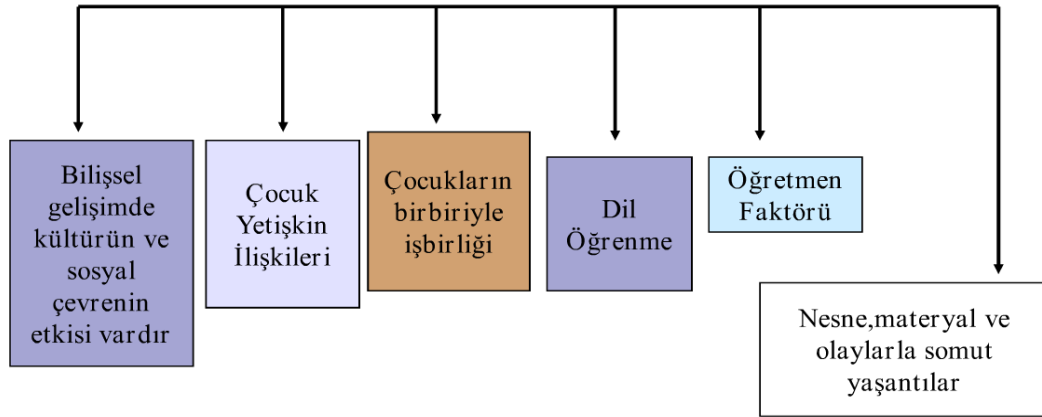
Eylemsel evre (0–3 yaş), çocuğun nesnelere doğrudan etkileşerek, başka bir anlatımla yaparak yaşayarak öğrendiği evredir. Bilişsel gelişimin eylemsel evresinde olan çocuklar için, en kolay ve anlaşılabilir mesaj eylemlerdir (Senemoğlu, Akt, Canbulat, 2009). Çocuk davranışlarla iletişim kurar ve eğitilebilir.

İmgesel evrede (03-12) sözcükler ve kavramlar yoluyla bilgi edinilir. Bu evre Piaget'nin işlem öncesi evresin ile karşılanır. Çocuk nesnelere ilişkiye girmeden zihindeki imgelerle işlem yapar.

Sembolik evre (12 yaş ve üstü) yaşamın tümüyle mecazlar, formüller ve simgeler yoluyla anlatılmasıdır. Bireyin sembolik evreye ulaşması, zengin yaşantılar kazanmasını sağlar. (Aydın Akt, Canbulat, 2009). Birey artık sembollerle düşünür. Ayrıca ihtiyaç duyduğunda yaşantısını eylem ya da imgelerle kodlayabilir.

Psikolog olan Bruner, ilk başlarda algı ve düşünme konularında çalışmıştır. (Driscoll and Nagel, Akt, Canbulat, 2009). Bruner'e göre çocuklar, araştırarak ve keşfederek öğrenirler. Araştırarak öğrenen çocuk, kendi bilişsel yapısının ışığında etkinlikler yoluyla kendi algısını sürekli düzenler. Çocuk öğrenmede pasif kalırsa, bu durumda sadece öğretmenin yönergelerine göre hareket eden onun verdiği cevaplarla yetinen, bir birey yapar ve gelişemez.

VYGOTSKY'YE GÖRE BİLİŞSEL GELİŞİME ETKİSİ OLAN FAKTÖRLER

Tablo. 6

Vygotsky, gelişimin biyolojik ve kültürel yönlerinin niteliksel olarak birbirlerinden farklı olmakla birlikte, temelde birlikte işleyen süreçler olduğunu ifade eder. Buna göre çocuk fiziksel olarak büyüdükçe ve kendi davranışları üzerindeki kontrolü arttıkça, aynı zamanda konuşma gibi işaret ve araçları kullanma ile ilgili becerileri de artmaktadır. Vygotsky, bu noktada özellikle çocuk gelişimindeki yaşa bağlı niteliksel değişimler üzerinde durmaktadır. Ona göre yaş, geçici bir özellikten çok psikolojik bir kategoriye ya da gelişim dönemini ifade etmektedir. Böylelikle yaşın, daha çok kültürel/toplumsal yönleri vurgulanmaktadır (Akt. Uğurtay, Akt, Canbulat, 2009).

Rus psikoloğu Lev Vygotsky, yaştan başka çocuğun sosyal çevresinin bilişsel gelişimde önemli bir rolü olduğunu ileri sürmüştür. Çocuklar, çevresindeki kişilerden ve onların sosyal dünyalarından öğrenmeye başlamaktadırlar. Çocukların kazandıkları kavramların, fikirlerin, olguların, becerilerin, tutumların kaynağı sosyal çevreleridir. Çocuğun içinde yaşadığı çevre, kültür ona sağlanan uyarıcıların türünü ve niteliğini belirler. O halde, bilişsel gelişimin kaynağı, kişisel psikolojik süreçlerden önce, insanlar ve kültür arasındaki etkileşimdir. (Ahioğlu, Akt, Canbulat, 2009).

Vygotsky sosyal çevrenin öneminden söz eder. Ona göre bilişsel gelişimde kültürün ve sosyal çevrenin etkisi büyüktür. Çocukların bilişsel gelişimde etkileşimde oldukları yetişkinlerin onların gelişimlerine önemli ölçüde etkileri vardır.

Vygotsky'ye göre tüm kişisel psikolojik süreçler, insanlar arasında, çoğu zaman çocuk ve yetişkinler arasında paylaşılan sosyal süreçlerle başlar. Bunun en açık örneği “dil” dir. Sosyal etkileşimler bizim üzüntülü olduğumuzu ya da mutlu olduğumuzu belirler. Sosyal çevre insanları belli bir kategoriye yerleştirir. Örneğin, zeki, uzun, kısa, zengin vb. özellikler sonuç olarak bütün kişisel psikolojik süreçler, kültür tarafından biçimlendirilmiş sosyal süreçler olarak başlar. Çocuklar yetişkinlerle ya da diğer çocuklarla işbirliği içinde birlikte çalıştıklarında bilişsel gelişimleri beslenir. (Ahioğlu, Akt, Canbulat, 2009).

Bilişsel gelişim, yalnızca sosyal çevre ve kültürel özelliklerden değil, bireyin kendi kendine düzenlediği davranışlarla da ilgilidir. Yetişkinlerin asıl önem vermesi gereken dışsal denetimi azaltarak çocuğun içsel denetimini beslemek ve desteklemektir. Çocukların öğrendiklerini içselleştirmelerini sağlamak önemlidir. Böylece bağımsız düşünme ve problem çözebilme konusunda kendilerini geliştirebilirler.

Vygotsky'ye göre yetişkinin, çocuğun bilgiyi içselleştirmesine bilgiyi kazanmasına yardım edebilmesi için iki noktayı belirlemesi gerekir. Bunlardan birisi, çocuğun herhangi bir yetişkinin yardımı olmadan, bağımsız olarak kendi kendine sağlayabileceği gelişim düzeyini belirlemektir. İkincisi ise, bir yetişkinin rehberliğinde çalıştığında gösterebileceği potansiyel gelişim düzeyini belirlemektir. Bu ikisi arasındaki fark, çocuğun “gelişmeye açık alan”ıdır (zone of proximal development). Vygotsky'nin gelişim ve eğitime getirdiği en önemli kavram “gelişmeye açık alan” kavramıdır. O halde Vygotsky'ye göre öğretim, çocuğun gelişimini ileriye götürebildiği ölçüde iyidir. Öğretim, çocuğun gelişmeye açık alanını etkili olarak kullanmasını sağlamalıdır. Bu nedenle, doğrudan bire bir öğretim ve çocukların çocuklarla ve yetişkinlerle etkileşimlerini sağlayan öğretim biçimleri çocuğun bilişsel gelişimlerinde önemli rol oynar (Ahioğlu, Akt, Canbulat, 2009).

b. Çizgisel Gelişim Basamakları

Çocuğun bilişsel gelişiminin ilerlemesinde, diğer bir deyişle gelişmeye açık alanının etkili olarak kullanılmasında öğretmenler, diğer yetişkinler ve diğer çocuklar önemli katkılarda bulunurlar. Bu nedenle okullar, öğretmenler, çocukları çalışmalarda aşırı derecede bağımsız bırakmamalıdır. Aşırı bağımsızlık bilişsel gelişimi yavaşlatmaktadır. Gelişimin tam olarak sağlanabilmesi için çocuğun sistematik olarak daha karmaşık durumlara yönlendirilmesi gerekmektedir. Çocuğun giderek karmaşık hale gelen bu olayları, olguları tam olarak anlayabilmesi için ise yetişkinin ya da o alanda uzman olan herhangi bir kişinin yardımına ihtiyacı vardır (Aydın, Akt, Canbulat, 2009).

Çocukların gelişimlerini hızlandırma ve içselleştirmelerine destek olma bir yetişkin yardımıyla sağlanır. Bu nedenle çocukların gelişimleri için alanında uzman kişilerin klavuzluğu sağlanmalıdır.

Gelişmeye açık alanda, sosyal etkileşimler yoluyla kazanılan sosyal bilgi, bireysel bilgi haline gelir ve bireysel bilgi büyür daha karmaşık hale gelir. Sonuç olarak gelişim belirli bir toplum içinde bireyin başarılı bir yetişkin olmasını sağlar (Senemoğlu, Akt, Canbulat,2009)

Çocukların yaptığı resimlerde onların bedensel ve zihinsel gelişimlerine paralel bir gelişme görülür. Bu bağlamda çocuk resimleri; motor beceri, algılama, dil, sembol oluşumu, duygusal farkındalık, uzamsal oryantasyon gibi alanların göstergesidir. Bilişsel gelişimin takibi çocukların resimlerinde, çizgisel gelişimlerinde izlenebilir.

Çok genel bir yargıda bulunacak olursak çocuklar büyüdükçe resimleri daha ayrıntılı, daha oranlı ve daha gerçekçi olur. Bununla birlikte resimlerinin gelişmesi açısından her evrede çocukların yaptıkları resimleri niteleyen bazı çarpıcı ve çok ayrılcı özellikler bulunur (Yavuzer, 1992:31).

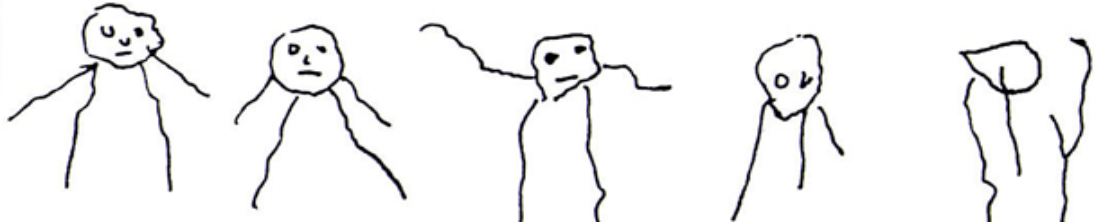
Çocuk resimlerinde fark edilen çizgisel gelişim onların normal ya da anormal gelişimlerini izlemek için bir yoldur. Çocuk resimlerini inceleyen birçok sanat kuramcısı vardır.

Çocuk resimlerinin sistematik bir gelişme çizgisi izlendiğine ilk dikkatleri çeken Gustaf Britsch'tir. Britsch, bu resimlerin kendi kuralları içinde basitten karmaşığa doğru organik bir biçimde geliştiğini söyler. (Kırışoğlu, 1991:81) Aynı görüşü paylaşan Arheim'e göre çocuk resimlerindeki gelişme algısal bir olgudur. (Kırışoğlu, 1991:81)

Gestalt teorilerine göre çevremizdeki nesnelere algılama bir bütün içinde örgütlenmiş zihinsel şemaların anlamlandırılmasıdır. Gustaf Britsch ve Arheim bu teorinin savunucusudur.

Lowenfeld'in gelişim evrelerine yaklaşımı, doğallık konusunda Gestalt'cılarla (Britsch, Arheim) aynı görüştedir. O da bu evreleri gelişimin doğal bir sonucu olarak alır. Ayrıldığı nokta çocuğun algısını ve yaratıcılığını etkileyebilecek her türlü etmenden kaçınması ve sanatsal davranışın toplumsal ve araçsal işlevlerine ağırlık vermesidir. Ussal gelişim, kimlik sorunu ve yaratıcılık bu gelişmenin sağlıklı olmasıyla koşutluk gösterir. Bu resimlerin çocuğun toplumsal, ussal, bedensel, ruhsal, çizgisel, yaratıcı tüm yaşantısının göstergesidir. Dışarıdan herhangi bir etki bu gelişimin doğal akışını engeller. Ancak gelişim evreleri konusunda en sistematik ve aynı zamanda geçmişten bugüne en çok kabul gören yaklaşım yine Lowenfeld'in sıralamasıdır (Kırışoğlu, 1991:81).

1- Karalama (2-4 Yaş arası): Çoğunlukla kinestetik temelli, giderek zihinsel faaliyeti temsil eder hale gelen ilk resimler; düzensiz uzunlamasına ve dairesel çeşitli karalama tipleri olabilir; bu evre sonunda karalamalara isim verilir. (Malchiodi,2005:104) Yapılan karalamalar önce bazı şekillere benzetilir. Bu çizim ve karalamalarda bir kararlılık yoktur. Daha önce ev olan çizim, bir süre sonra araba olarak adlandırılabilir. (Karayağmurlar, 1990)

Resim 1

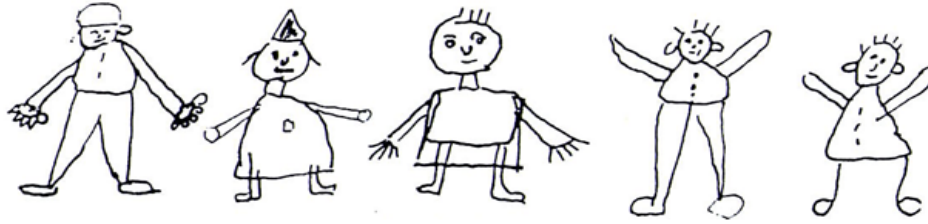
Çocuk daha sonra, çizimlerini belirli biçimde kullanır ve hemen hemen aynı şekilde adlandırır. Bu aşama isteme aşamasıdır. . (Karayağmurlar, 1990)

2- Şema Öncesi (4-7 Yaş arası): İlk temsili sembollerin gelişmesi, özellikle en basit çizgilerle insanların temsil edildiği biçimler. (Malchiodi,2005:104)

Resim 2

3- Şematik (7-9 Yaş arası): Temsili sembollerin gelişmeye devam etmesi, özellikle figürler, eşyalar, kompozisyon ve renk için bir şemanın oluşması, yer çizgisi kullanımı. (Malchiodi,2005:104)

Resim 3

Bu dönemde çocuk herşey için bir şema geliştirir. Çizgi ve yüzey doldurma birlikte görülür. Çizimlerde oran görülmez. Nesnelerin renkleri kendi renkleri değildir. Renkeleri oyun olsun diye kullanılır. Başlangıçta mekan yoktur. Resimlerinde mekan önceleri kağıdın alt kenarı olarak yansır. Daha sonra arka plan görülmeye başlar.

4- Gerçeği çizmek (9-11 Yaş arası): Doğadaki uzamsal derinliği ve rengi anlatımda artan beceri ile birlikte resimle anlatımda artan katılma. (Malchiodi,2005:104)

Resim 4

Dış dünyaya ilgi artar. Nesnelere aslına uygun yapma isteği ile, istediğini yapamama arasındaki bocalama nedeniyle resimden uzaklaşma eğilimi ortaya çıkar. Bu çekingenlik nedeniyle figürler azalır. (Karayağmurlar, 1990). Resimlerinde mekan fikri oluşmuştur. Fakat perspektif kavramı henüz netleşmemiştir.

5- Sahte gerçekçilik (10-13 Yaş arası): İnsan figürlerine ve çevreye daha eleştirel farkındalık ve ayrıntıların artması; resimle anlatımda artan katıllık; karikatür. (Malchiodi,2005:104)

Resim 5

Resim yapmadaki ürkeklik sürmektedir. Oranlar gittikçe gerçeğe uygun olur. Renkler nesnelere gerçek rengine doğru dönüşür. Perspektif belirginleşir. (Karayağmurlar, 1990).

Bu dönemde eğitimciler çocuklara yönelik katı eleştirilerden uzak durmalıdır. Yaptıkları resimler yüreklendirilme ve özgür çalışmalar yapabilmeleri ile gelişecektir

6- Karar dönemi (ergenlik dönemi): Anlatım daha incelmış ve ayrıntılanmıştır. Bazı çocuklar bu evreye resim yapmaya devam etmedikçe ve teşvik edilmedikçe ulaşamazlar. (Malchiodi,2005:104)

Resim 6

Yaş Değişimi Ve Çizgisel Gelişim

Çocuk gelişiminde artistik üretimin ilk evresi, çizgilerle başlar. Çizgi veya karalamalar keşfetmeler, yeni malzeme ve düşüncelerle denemelerin genel bir evresini tanımlar. Tarih öncesi dönemden beri gerçekte çizgiler bütün sanatsal betimlemelerin temelini oluşturur*.

Resim 7

Resim 8

İki yaş karalamaları (Kellogg) İki yaş karalamaları (Gaskell ve Hurwitz).

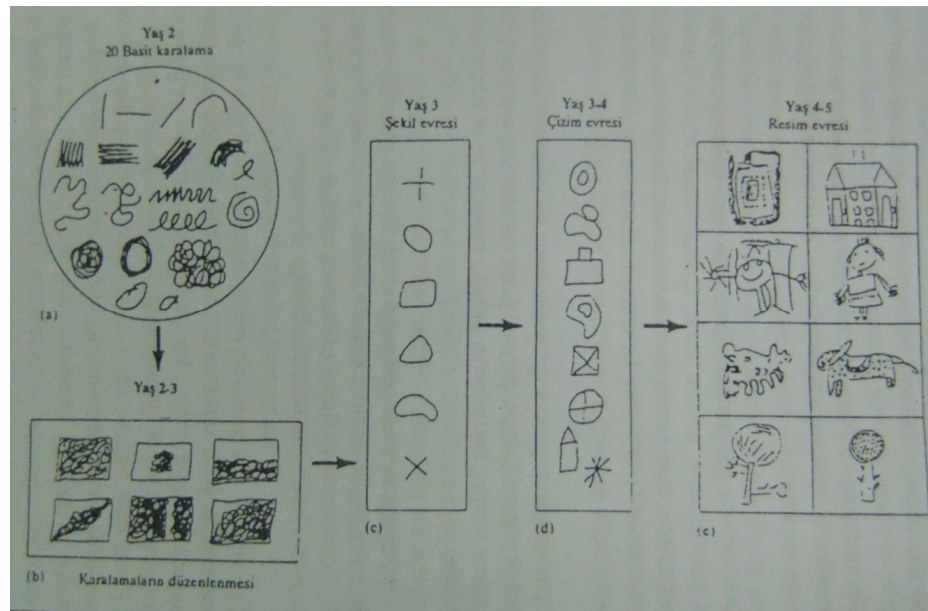
Betimlemenin nasıl başladığını kabul eden ortak bir görüş, çocuğun başlangıçta kalemle ya da pastel boya ile planlanmamış motor aktivitelerin yan ürünleri olan (ileri geri hareketlerle, dairesel yollarla ya da defalarca kağıda kalemin

* Artut; Okul Öncesi Resim Eğitiminde Çocukların Çizgisel Gelişim Düzeylerine İlişkin Bir İnceleme

ucu ile bastırarak vurmak gibi) grafik ürünler üretmesidir. (Somerwille ve Hartley, akt, Artut, 1994).

Çocuk böylece yeni bir süreç keşfeder. Kalemin oluşturduğu daireler, zig zaglar, karalamalar başlangıçta kalemle tanışma daha sonra oyun en sonunda da anlamlı bir etkinliğe dönüşür.

Yani, ilk çizimleriyle çocuk kendi yaratıcılığının resmini çizmekte ve bir şeyi üretebilmenin vermiş olduğu güvenle "ben de varım" demektedir. Çocukların karalamaları zamanla 'şekil' halini dönüşmektedir. Özellikle şekillerin çizilmesiyle birlikte çocukta bir 'sahiplik duygusu' belirir. Ortaya konan bu şeklin ardından çocukta bu kişisel ürüne karşı ilgi ve onu koruma isteği belirir (Golomb, 1992,akt Keskin B, 2006).

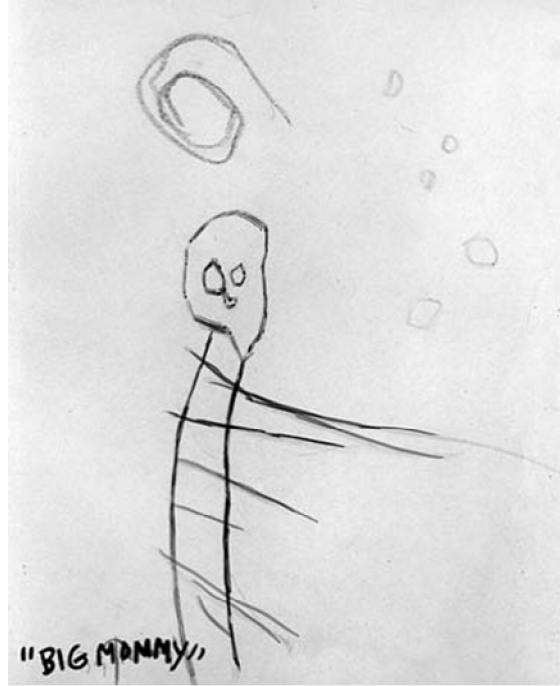
Tablo 7 Santrock, W.: *Children, U.S.A.*, Wm. C. Brown Publ., akt. Kavaklı A.

Genellikle çocukların ilk çizdiği geometrik şekiller yuvarlaktır. Yuvarlak şekiller yön belirtmeyen, en az sayıda özellik gösteren ve genel olarak nesnelerin en kaba, en basit biçimdeki çizimleri olarak karşımıza çıkan şekillerdir. Yuvarlak şekli, sembolize ettiği nesnelerin şekil, ebat ve uzaklığıyla ilgisiz, sadece bu nesnelerin iki boyutlu sunumudur. Çocuklar yuvarlak şekilleri yaklaşık olarak 3 yaşlarındayken çizebilirler. Daha fazla kol, el ve parmak uyumu gerektiren şekiller daha sonraki yaşlarda çizilebilmektedir. Mesela, dikdörtgen çizimi genellikle 4 yaşlarında

gerçekleşebilmektedir (Arnheim, 1974; Golomb, 1992; Piaget & Inhelder, 1956,akt Keskin B.). Nitekim bilişsel gelişmenin bu yeni aşamasında ilerlemekte olan çocuk dört yaşına doğru görsel uyarıların beyinde oluşan imajlarını ilk kez taklit edebilmeye başlar.(Keskin S.,2010:24)

Bu dönemde çocuk kalem ya da boya ile neler yapabileceğini bilir. Kağıdı çok yönlü kullanır. Karalamalar azalır. Devinimi olan şekiller, harflere benzeyen anlamsız yazı karakterleri yapmaya başlar.

Üç dört yaşlarında çocuklar karalama yapmaya devam edebilirler. Fakat yaptıkları üzerine öyküler anlatmak ve isimlendirmekle giderek daha fazla ilgilenirler. Sanatsal gelişmenin bu evresi, operasyon öncesi dönemin ilk bölümüyle aşağı yukarı paraleldir.(Piaget1959,akt Malchiodi, 2005:114)

Resim 9 baş-beden figür (Cephalopod) üç yaş on ay.

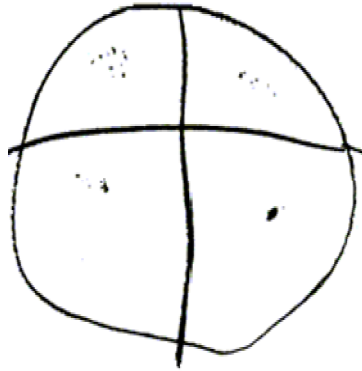
Karalama devresinin son dönemlerinde belli belirsiz göze çarpan ilkel betimlemeler Cyril Burt'a göre "Lokalize Çizimler" olarak ifade edilmektedir. Dolayısıyla çocuk, bir nesnenin parçalarını görüp onları çizmeye başlar (Stevani, 1968, akt, Keskin B, 2006).

Cyrl Burt çocukların en sevdiği konunun insan olduğuna işaret eder. Baş için daire, gözler için noktaları kullanır. Genellikle resimlerde bacaklar kollardan

önce fark edilir. Bu dönemde çocukların resimlerinde insan figüründen öte mandalalar fark edilir.

Mandalalar (dairesel şekiller, desenler veya kalıplar) ve üçgen, daire, haç, kare ve dikdörtgen gibi biçimler.(kellogg, 1996, akt. Malchiodi, 2005:118). Çocuklar için bunlar yakın gelecekte yapacakları daha temsili resimler için alıştırma sağlayan unsurlardır. (Malchiodi, 2005:118)

H. Yavuzer 'mandala'nın sanskritçe daire anlamına geldiğine doğu felsefesinde evrenin sembolü olarak kabul edildiğine değinir.

Resim10

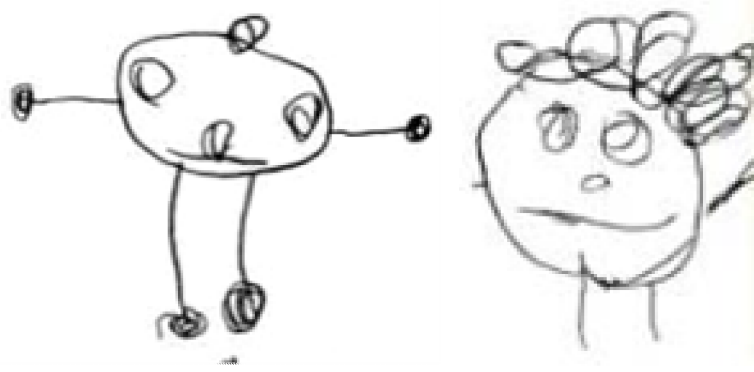

Resim 11

Mandala çizim (37 aylık). Toplanmış, bir araya getirilmiş şekiller (40 Aylık).

Jung'un inanışına göre mandala kolektif bilinçaltının arketipik bir imgesidir, denge ve uyumu sembolize eder. Rhode Kellogg aynı fikirde olsa da aynı zamanda çocukların yapmayı öğrendikleri önceki biçim ve çizgileri birleştirdiği ve özetlediğini gözlemlemiştir. Allan (1988) “mandalaların patlamaları ve davranışsal dağılmayı engelleyen içsel psişik araç olarak işlev gören koruyucu duvarların gelişimini yansıttığını” saptamıştır. (Malchiodi,2005:118)

Mandala çocuğun sanatsal faaliyetlerinde soyuttan somuta (güneş, insan resimleri v.b) geçişin ifadesidir. Farkında olmadan yapılan bu çizimler daha sonra amaçlı çizimlerin alt yapısını oluşturur. Çocuk mandala denemeleri sonrasında çocuk insan resimlerine geçer.

Resim 12 İnsan figürü (4 Yaş) **Resim 13** İnsan figürü (4 Yaş).

Bu evrede en önemli ilerleme gelişme insan figürlerinin ortaya çıkmasıdır. Bunlara çoğunlukla iribaş denir. Çünkü kurbağanın ilk dönemlerindeki haline benzerler.(Lowenfeld& brittain,1982, akt. Malchiodi,2005:122).

Bu ilk insan figürleri genellikle çocukların resimle anlatımlarında 4 ile 6 yaş arasında herhangi bir yerde ortaya çıkabilirler ama kimi çocuklarda daha erken bile olabilir. Birkaç sahte başlangıç olabilir. Bazı çocuklar bir figür daha çizene kadar birkaç ay süreince karalamaya geri dönebilirler.(Malchiodi, 2005:122).

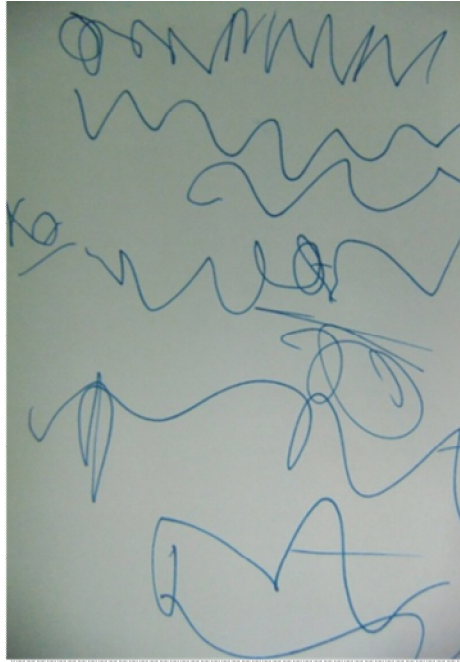

Resim 14 (Anne) resim 9'u Çizen kız sekiz ay sonra

İnsan figüründe, çocuğun en çok dikkatini çeken baştır. Başta en çok işlenen ise yüzdür. Hatta özenle portre çalışır. İnsan yüzündeki detayları fark edebilmek dikkat gerektirir. Bu detayları çizmek için sabır göstermek ise dikkat süresinin yeterliliğinin işaretidir. Bu her iki yetenek, yani dikkat ve yeterli dikkat süresi ilerideki akademik başarının ilk yapıtaşlarıdır.(Keskin S, 2010:24)

Çocuklar detayları fark edip bunları yansıtabildiklerinde farkındalıklarını ortaya koyarlar. Bu sebeple yaptıkları resimlerdeki ayrıntılar sadece onların algılamaya ve çevrelerini fark etme konusundaki başarılarını göstermez ayrıca resme yansıtma konusundaki becerisi de resimdeki gelişiminin takibi açısından önemlidir.

Dördüncü yaşın başlarında, çocuk zihinsel büyümede büyük bir adım atar. O artık gerçek objelerin yerini alan zihinsel sembollerini biçimlendirme objelere ve olaylara işaret etmek için kelimeleri kullanabilme, objelerin gruplamalarını yapabilme (çoğu kez tutarsız olarak) ve çok basit düzeyde akıl yürütebilme ve olasılıkla kelimelerden çok zihinsel imajlar kullanma yeteneğine ulaşır. Çocuk ortalama dört yaş dolaylarında bazı durumlarda Piaget'nin sezgisel düşünme diye adlandırdığı döneme doğru (4-7 yaş) hareket etmeye başlar. Çocuklar bu dönemde yetişkin tipi mantık kurallarına uygun düşünme yerine sezgilerine dayanarak akıl yürütür ve açıklar (Charles,1992. Akt. Ülgen Akt. Keskin,B, 2006).

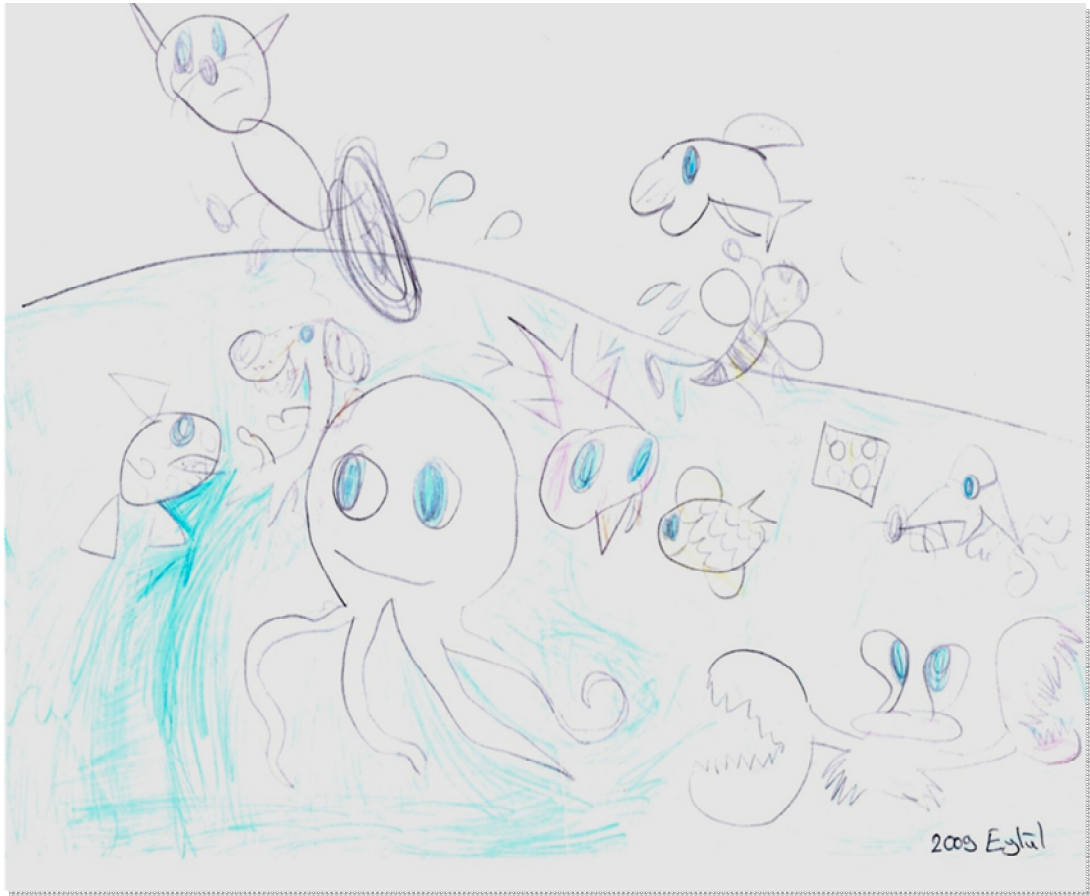

Resim 15 D./ kız/ 3yaş,7ay

Gesell, 4 yaşındaki çocuk için şu özellikleri belirtmektedir: çocuk kalem ya da fırçayı yetişkinler gibi tutar. Büyük bir dikkat ve titizlikle çalışır. Düşündüklerini etkin bir hayal gücü ile kağıda geçirir. Şekiller çizer, kabaca harfe benzer şeyler yazar (resim9). Cisimlerin büyüklükleri mekanla olan bağlantıları zayıftır. Kendisi için çok önemli olan bazı ayrıntılar çok büyük çizilir. (Gesell;1949, akt.Yavuzer, 1992:44)

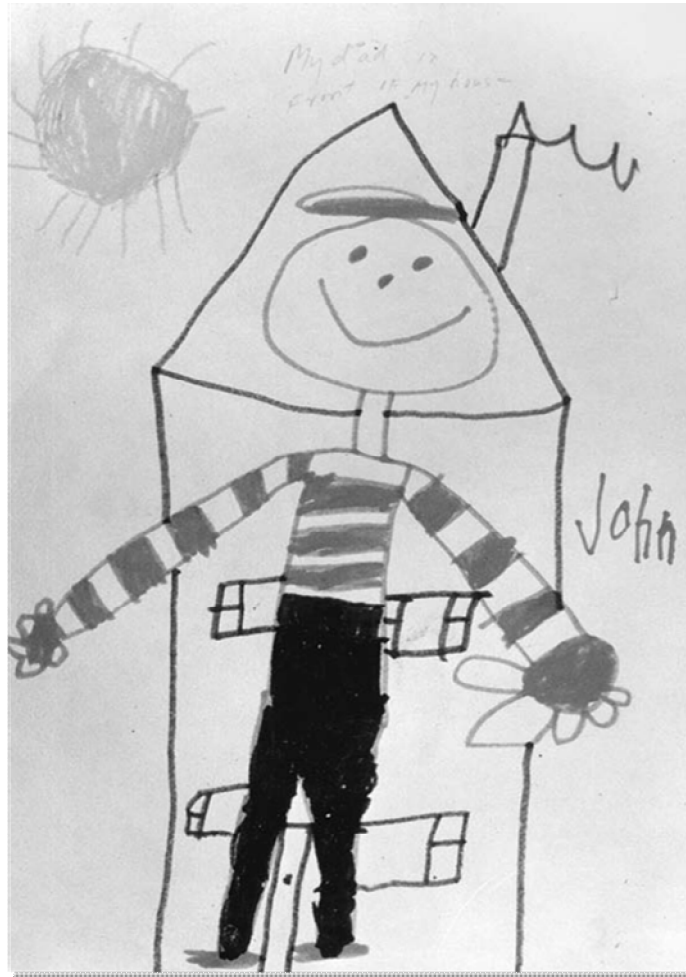
Çocukların beş yaşından önce resimleri, sembollerle doludur. Yaptığı resmin anlamlandırılması için çocukla konuşmak gerekebilir.

Zamanla keşiflerinin de yardımıyla daha realist olur. Eşyaların gerçek görünüşleriyle kendi görünüşleri arasında farkı görmeye başlar.(Meili-Dworetzki;1966,akt;Yavuzer, 1992:44) Beş yaşındaki çocukların çoğunluğu amaçlı resim yaparlar. Bu çocuklar neyin resmini yapmak istediklerini önceden belirlerler. (Yavuzer1992;44)

Resim 16 Betül,4 yaş

Taklit yeteneğine birebir eşleme yeteneği eklendiğinde resimde sembolleştirme yeteneği ortaya çıkmış olur. Bu yeteneklerin ortaya çıkış sırası, esnasında beyinde motor alanların gelişme sırası takip eder. Primer motor alanın gelişmesi ile birlikte parmakların tek tek hareketleri kazanılır. Premotor alandaki gelişme ile başparmak ile birlikte diğer parmakların koordine olarak kullanılabilirdiği komplike hareketler görülür. Suplementar motor alanın gelişimiyle birlikte, karmaşık bir hareket beyinde önceden planlandıktan sonra ortaya çıkabilir. Suplementar motor alan hareketin bilişsel hazırlandığı beyin alanıdır. Beyinde kaydedilmiş bir imajın resmedilmesi bu şekilde meydana gelir.(Keskin S, 2010:24)

Resim 17 “evimizin önünde babam”/Erkek / Beş yaş

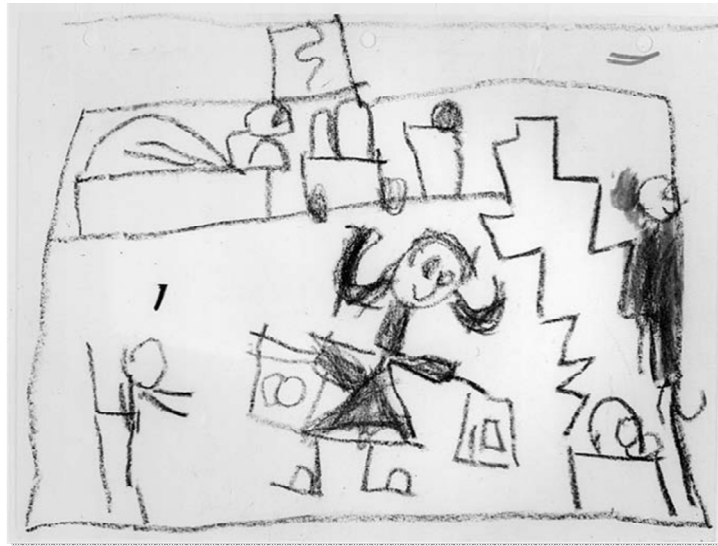
Beş yaş çocukları; baş, gövde, gövdeden çıkan kollar ve bacaklar ile insan figürünü oldukça doğru çizmektedirler. Ancak bu, taslak biçimde bir şemadır.

Genellikle yüz cepheden ve ifadesiz çizilmektedir. Eller ve bacaklar parmaklı ya da parmaksızdır.(Haliçmarlı;1998)

Yaş ilerledikçe resimlerinde gelişmeler görülür. Boyun, parmaklar, kulaklar, göz bebekleri gibi özellikler eklenir. Vücut oranları da ki değişim fark edilir. Ayrıntılar artar. El göz koordinasyonu resimlerde hissedilir.

Yaş ile birlikte gelişen kalem kontrolü çizimi etkilemeye başlamakta, gövdeden büyük baş ve gövdenin diğer büyük parçaları daha başarılı bir görünüme ulaşmaktadır.(Haliçmarlı, 1998)

Erkek çocuklarda yüz ve kıyafetlerde görülen, burun delikleri, göz bebekleri, düğmeler ve kıyafet kıvrımları gibi ince deteylar daha geç gelişir. Erkek çocuklarında, detay ve estetik içeren çizgilerin geç görülmesine karşılık, bazı gelişmeler aradaki gecikmeyi kapatırcasına süratle ortaya çıkar.(Keskin S, 2010:27)

Resim 18 “bir ailenin evlerinde yaptıkları (“X-ray”). Beş yaş.

Çocuklar çizgisine ve büyüklüklerine aldırmandan objeleri sayfanın her tarafına yerleştirebilirler. Sayfa üstünde figür tepede ve ya yanlarda serbestçe yüzebilir. Ve çocuklar yön ve objelerin arasındaki ilişkiye dikkat etmediklerinden bazı şeyler baş aşağı görülebilir. (Winner,1982, akt. Malchiodi, 2005:124)

Resimde yön kavramı henüz gelişmemiştir. Figürler birçok açıdan altlı üstlü sayfa etrafında gözlenebilir. Çocuk resminde figürlerini kağıdı döndürerek yerleştirebilir.

Uzamsal yerleştirmeye bu ilgisizlik uzamsal ilişkilerin henüz oluşmamış olduğu dönem olan işlem öncesi dönemine ait düşünüş ile örtüşür. Ancak sayfa üstünde objelerin hiçbir mantığı olmazken şekillerin yerleştirilme kuralları üzerine çocuğun kendince görsel bir mantığı olabilir.(Winner,1982,akt. Malchiodi, 2005:124)

Resim19 Betül, 5 yaş

Beşinci yaşın sonlarına doğru parmakların sayısı beşe yaklaşır. Ayaklarda ayakkabı görülmeye başlar. Dudaklar, burun delikleri, kulak kıvrımları, göz bebekleri, kakhüller, kaşlar ve kıyafetin bordürleri ortaya çıkar. Bu yaş, karşı cinsin fark edildiği yaştır. Erkek çocukları genellikle erkek figürü, kızlar ise kız figürü çizmeyi tercih eder. (Keskin S, 2010: 28)

Çocuk altı yaşına yaklaştıkça resimlerindeki oranlar daha gerçekçi olmaya başlar. Mekan içinde nesnelere yerleştirmesinde de bir ilerleme göze çarpar. Ayrıntılar çoğalır, sayfanın orasına burasına dağıttığı figür ya da öğeler bir merkez çevresinde toplanmaya başlar. Ya da yer çizgisi dediğimiz alttaki çizgi üzerine daha anlamlı biçimde dizilir. (Yavuzer1992;44) Duygu ve düşünce aktarımı bu yaşta başlar. “Sevgisini, mutsuzluk, kıskançlık ve öfke gibi çeşitli duygularını aktarabilir. Tanım ve tarifler yapabilir”. (Keskin S, 2010: 29)

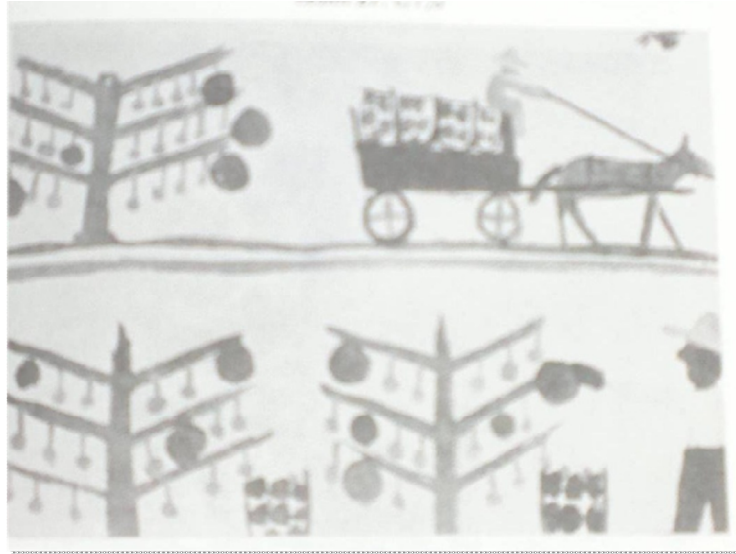
Resim 20 / Sude, 6yaş 4ay

Altı yaşındaki bir çocuk derinliği gösteremez. Örneğin bir masa çizerken masanın basit bir yandan görüntüsünü kullanır ve masanın üzerindeki objeler masanın üzerinde yüzüyormuş gibi çizilir. Yedi yaşına geldiğinde masa hala aynı şekilde çizilir fakat üzerindeki objeler yüzeye oturur. Düzlemlenme çocuğun resminde aynı anda her şeyi doğru biçimde gösterebilme çabasının sonucudur. Çocuk düzlemlenme ile gelişmekte olan mekan kavramının alt basamağını oluşturur. Düzlemlenmenin yanı sıra masanın üzerini kuş bakışı çizerek üç boyutu ifade etmeye çalıştığı ‘üstüne katlama’; bir objenin içinde ya da arkasında bulunan görünmemesi gereken şeyleri sanki görür gibi çizdiği ‘resimde saydamlık’ gibi çözümlenmeleri resminde kullanır.

Resim21, Betül, 6yaş

7-9 yaş düzeyindeki çocuklar resimlerinde mekânsal ilişkilerde önemli bir düzen oluşturur. Çocuk, boşluktaki tüm varlık ve nesnelerin birbiriyle bağlantılı olduğunu görür. Toplumla ilişkiye girmesiyle birlikte çocuk, çevrenin bir parçası olma bilincine varır. (Kehnemuyi, 2001). Bazı resimlerde iki ayrı yer çizgisi kullanarak çocuk resme basit bir perspektif katmaya çalışır.

Resim 22 Erkek yedi yaş.

Geleneksel görüŖe göre, bu dönem çocuğun arka arkaya duran nesnelere ayrı ayrı çizimleri, gördüklerini değil, bildiklerini çizmelerinden kaynaklanmaktadır. Freeman'a göre, çocukların 7 yaşına kadar nesnelere ayrı ayrı çizimleri, gerekli çizim ve organizasyon yeteneğinden yoksun olduklarını göstermektedir. (Yavuzer1992;44)

Çizimlerinde nesnelere ardı ardına yerleŖtirmeyi fark edemeyen çocuk çizimlerinde bu hatanın farkında değildir. Zihnindeki Ŗemaları çizip resim kağıdına yerleŖtirdięi için resimlerdeki bu durumun farkına varamayabilir.

Bu dönemde çocuk kiŖisel bir insan Ŗeması yaratmış, öz vücut ve zihin yapısıyla da sıkı sıkıya bir bağlantı kurmuŖtur (Kehnemuyi, 2001:25).

Çocuk büyüdükçe düşünce ve duygusal yaşamı giderek karmaŖıklaŖır. Yanı sıra okulun, toplumun ve kültürün etkisi giderek kendini belli eder. Bundan dolayı okul sonrasında (7yaŖ sonrası), okul öncesinde saptanan gelişme evreleri vermek oldukça zordur.

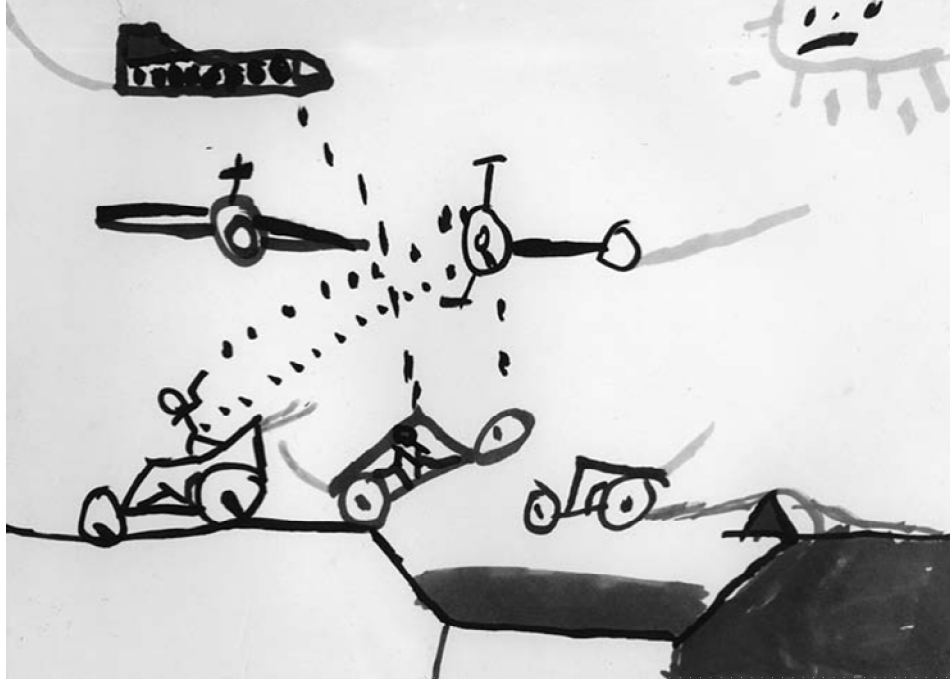
Çocukların sanatsal becerileri hızla gelişir. "Bu becerilerin ilk ve en önde geleni görsel sembollerin ve insan figürleri, hayvanlar, evler ağaçlar ve çevredeki diğer objeler için gerçek Ŗemaların gelişmesidir." (Lowenfeld, 1947; Lowenfeld & brittain,1982, akt. Malchiodi, 2005) bir insanı dairesel bir baş, Ŗekilli saçlar, kollar ve bacaklar ile; bir ağacı genellikle kahverengi gövde ve yeŖil tepeli olarak; sarı bir güneŖi kağıdın köşesinde ve evi sivri üçgen çatılı göstermek gibi sembollerin çoğunda oldukça standarttır. (Malchiodi,2005:127)

Çocukların okul öncesi döneme göre yedi yaŖından sonra eleŖtiri yetileri artar. El becerilerinin ilerlemesi yönünde büyük istek duyar. Farkındalıkları geliŖtikçe bilgi sahibi oldukları Ŗekilleri anlatmakta ve ifade etmekte zorluk yaşamaya başlarlar. Her sorunun kesin bir çözümü olmadığını bilirler. BireyselleŖme gereksinimi duyarlar. Yapıtları üzerinde titizlikle çalışırlar.

Resim23, Betül, 7yaş

Cinsiyet ayrımı gözetmeksizin çizilen anne, baba, ev, çiçek gibi resimlerde çocuk, resmini sıkıntı duymadan ifade edebilirken okul sonrası dönemde anlatmak istediklerini ifade edemediğinin farkına varır. Öz bilinç gelişmemişken kendine güveni fazladır bu nedenle resimlerini özgürce çizebilir. Fakat kavram yeteneği arttıkça, kendine olan eleştirileri de artar. Öz bilinçleri gelişmektedir, teknik bilgileri de artar fakat yaratıcı etkinliklerinde amaçlarına ulaşamama korkusu nedeniyle kendilerine güvenlerini kaybederler. Resim yapmaya bu nedenle ara verme ya da çizimlerde gerileme görülebilir.

Resim24/Erkek/yedi yaş

Çocukların resimlerinde bu dönemde abartılar, vurgulanmış unsurlar ya da atlanan kısımlar bu dönemde özgürce kullanılmaktadır. Resimlerinde önem vurgulamak için kullandıkları bu unsurlar bazı resimlerde yaşanmış travmaları işaret edebilir.

Sekizinci yaşta işlevsel somut mantık gelişiminin ilk işaretleri resimlere yansır. Çizgilerle gerçeğe yakın oranlar dikkat çeker. İşlevsel mantığın bu yaşta devreye girmesi ile birlikte orantının paralellik göstermesi resim yeteneği ile bilişsel mantık gelişiminin arasındaki ilişkiye bir kez daha dikkati çeker. Burun delikleri ve kulak çizgileri gerçek oranlara yakındır. Dudaktaki bir ben, t-shirt'ün bisiklet yakası ihmal edilmez. Bunlar genellikle modele bakılarak yapılmış çalışmalar değil, hafızaya yerleştirilmiş detayların kağıda dökümüdür. Bu detayların çizgilere yansması, bu yaşta bilişsel yeteneğin gösterdiği gelişme aşamasını ortaya koyması açısından önemlidir. (Keskin S, 2010:30)

Resim 25 /Kız/on yaş

Malchiodi'ye göre sanatsal gelişimin dokuz-on iki yaş arası gerçekçilik evresinde somut işlemler dönemi sürmektedir. Çocuk ben merkezli düşünceden uzaklaşır, başkalarının düşünce görüş ve hislerine dikkat etmeye başlarlar. Bu yaşın çocukları etrafındaki dünyayı hızla fark etmeye de başlar ve daha önceki anlatım yolları(şematik temsiller) artık kendi algılamalarını resimlerinde gösterme gereksinimine cevap vermez olur. (Malchiodi,2005:133)

Şematik temsilden uzaklaşma ve çizgi, biçim ve ayrıntıyla anlatılarda artan bir karmaşıklaşma vardır. İlk perspektif denemeleri yapılır. Çocuklar artık basit bir yer çizgisi çizmezler, yerine derinlik yaratmak için yerle göğün birleşmesini çizerler. Doğadaki renkleri daha sadık olarak gösterirler (yapraklar tek bir yeşil yerine pek çok renk olabilir.)ve insan figüründe cinslere göre özellikler daha ayrıntılı ve farklıdır. (saç, giysi ve beden yapısı daha ayrıntılıdır. (Malchiodi, 2005:134). Önceki perspektif denemelerindeki 'üstüne katlama' niteliklerinin yanlış olduğunu fark edip üçüncü boyutu gösterebilmeye uğraşırlar. Örneğin çocuk artık masayı iki ayağı önde, iki daha küçük ayağı arkada bir dikdörtgen olarak çizebilir.

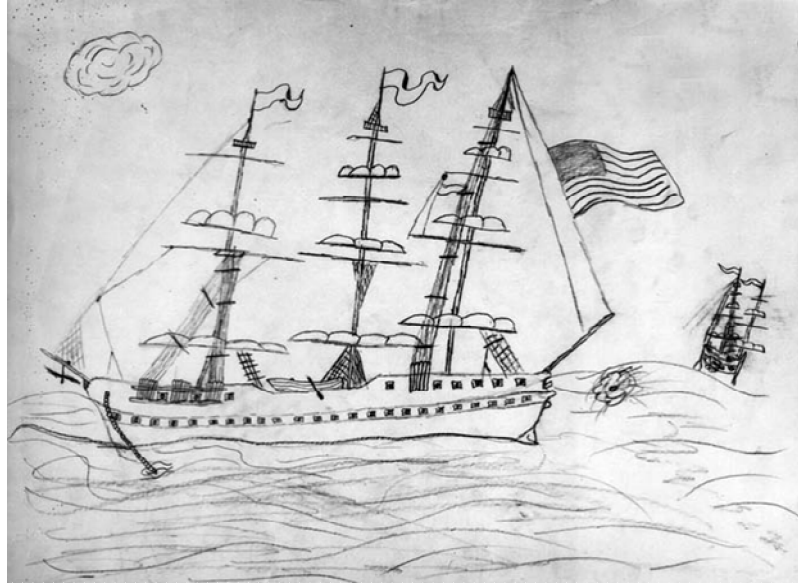
Çocuk resimleri, çocuksu sevimliliklerini kaybetmiştir. Çocuğun resim yaparken üçüncü boyut, gerçeğe benzetme kaygısı, hala devam etmektedir. (Kırıçoğlu, 2002. akt İnan, 2006). Yanı sıra resimlerde görülen bu ilginin azalmasındaki bir başka sebep Witelson tarafından şu şekilde açıklanır; “Beynin sağ yarım küresi artistik, sol yarım küresi analitik (sözel mantıksal) anlatımların bölgeleridir. Okula başlayan çocukta, sözel ve yazınsal anlatımında güçlenme sağlayan sol yarım kürenin etkisine karşılık, artistik anlatımı sağlayan sağ yarım kürenin etkisinin azaldığı varsayılır. (Witelson,1977, akt Kırıçoğlu,1991)

Resim 26, Betül, 7yaş

Okuma yazma öğrenmesiyle birlikte resimlerdeki anlatım yazı ile desteklenir. Kimi zaman da resim yazılı açıklamada destekleyici durumuna gelir. Bir başka yönden çocuğun bu yaşta resimle anlatımını yeterli bulmayarak çevresindekilere resimde vermek istediklerini sözle anlatmaya girişmeleri de bu nedenledir. Çocuğun yazı ile birlikte, yön gösteren ok işareti, banka amblemleri, PTT yazısı gibi kimi simgeleri, işaretleri de çizgileri arasına yerleştirdiği görülür. İçinde yaşadığı kültürü tanıyıp, anlama gereği duyar. Örneğin, küçük çocuk resminde hareket duygusunu birbirini izleyen çizgilerle verirken, okul çocuğu hareketi nesnelerin gerçek hareketlerini resimlerinde çizgiyle göstermeye başlar; bayrağı dalgalandırır, bacadan çıkan dumanı savurur, rüzgarın etkisiyle ağacı eyer, insanları koşturur... vb. Üçüncü boyut ve perspektif, ışık-gölge, renk ve çizginin bütün

olanakları öğrenmeye çalışır. Çocuğun beğenilerinin de daha gelişmiş olduğu görülmektedir. Çocuk, çevreye ve kendi çalışmalarına eleştirel tavır yönelir. Resimlerinde gerçeklik ve düzen kaygısı vardır. Kendine olan güveni azalmış ve hata yapma kaygısı yaşamaktadır. Bu yüzden, çalışmalar sırasında sık sık öğretmenin onayını almak için resmini gösterir. Dışarıdan güven aramaktadır. Çocuğun gerçeği yansıtma becerisi geliştirilebilirse, yaratıcılığı da duraksamadan gelişmeye devam eder (Kırıışoğlu, 2002. akt İnan, 2006).

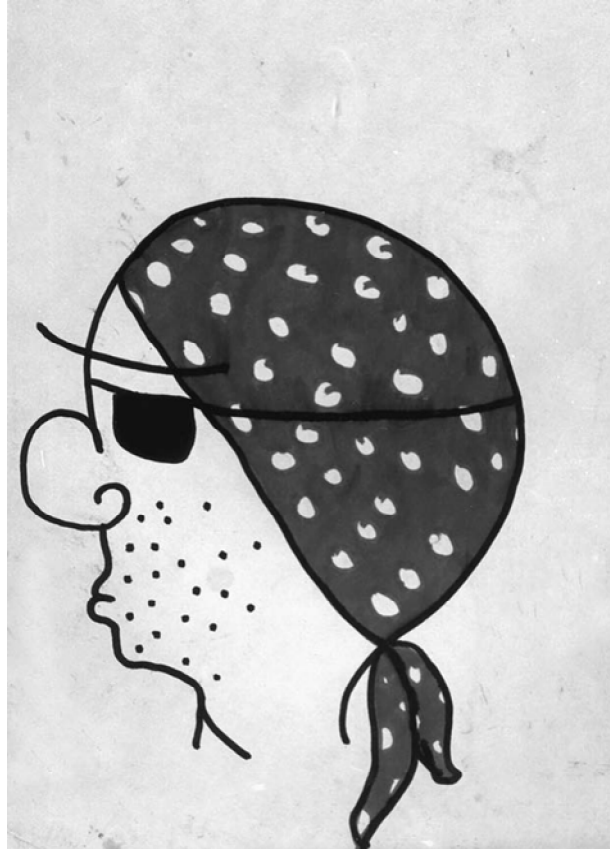

Resim 27 Kız/onbir yaş

Onuncu yaşta konsantrasyon belirgin artar. Resimlerde profil çalışmaları görülür. Bu perspektif algılamının ilk işareti olarak kabul edilebilir. Nitekim, işlevsel soyut silojistik mantığın belirmesinin de artık eli kulağındadır. (Keskin S, 2010: 31). Perspektif ve orantı on birinci yaşta görülür. Perspektif anlatım ile beynin bilişsel gelişmesinin işlevsellik kazanmasının eş zamanlı olması, resim yeteneğinin bilişsel fonksiyonların paralellik gösterdiğinin bir diğer işaretidir. (Keskin S, 2010: 27).

Onuncu yaştan sonra resimlerde perspektif belirgin işlev kazanır. Çocuk orantılı düzenlemeleri içeren görsel anlatımlar kullanmaya çalışır.

Ortalama 11 yaşlarında çocuklar somut işlemlerin dışına ve soyut işlemler dönemine doğru hareket ederler ve dili somut objelerin olmadığı yerde özellikle soyut objeler için, düşüncenin tekerleği gibi kullanırlar (Charles, 2000, akt Aydın, 2006).

Resim 28 *Erkek/oniki yaş*

Bu dönemde çizgi kahramanlarının ve karikatürlerin popüler olması şaşırtıcı değildir. Bir insan resmi yapması istendiğinde çocuklar ve ergenlik öncesi dönemdekiler artık resminin kalitesinden memnun olmak için karikatür ya da çizgi roman karakterleri yapmayı tercih edebilirler. Çünkü karikatür karakterlerinin özellikleri abartılı, acayip ya da çirkin olabilir ve insan figürü çizmek için foto grafik gerçekçilik ya da o kadar fazla teknik beceri gerektirmezler. Ancak bu evredeki bazı çocuklar tekrarlayan imgeleri seçerler ya da kopyalamayı tercih ederler.

Lovenfeld'e göre on iki yaş sahte gerçekçilik dönemidir. Bu dönemde genç, mantık çağına girmiş sayılır. Dünya sorunlarını, çevresinde yaşanan olayları, yaşadığı duyguları somut ya da soyut düşünceleri rahatlıkla aktarabilir. Bunu kendine has bir ifadeyle resimlerine yansıtabilir. Artık bu dönemde nesnelerin oranlarını, boyutlarını, derinliklerini rahatlıkla fark eder ve resimlerinde ifade edebilir.

Çoğu yetişkin bu evreye erişemez. Çünkü bir önceki evrede gerçeği olduğu gibi çizemediğini düşünerek cesareti kılan çocuk resim yapmayı zamanla terk eder. Ancak 13- 14 yaşlarına geldiğinde resim yapmaya devam eden çocukların resimlerinde perspektifin tam ve etkin bir şekilde kullanıldığı görülür. Resimdeki ayrıntılar artar. Renk ve desene daha çok dikkat edilir. Soyut imgeler yaratmaya başlarlar (Malciodi, 2005: 140).

Bu nedenle eğitim sistemi içinde ilköğretim dönemini kapsayan 04-12 yaş dönemi resimsel ifadenin gelişimi için, dolayısıyla bireysel ifadenin var olması için büyük önem taşır. Çocuk resimleri yargılamalardan uzak, kabul edilerek geliştirilmelidir. Bu süreç zaten çocukların doğasında vardır. Engellenmemelidir.

Sonuç olarak, çocukların çizimleri onların psiko-motor gelişimi, hayal güçleri, hafıza ve algılama kapasiteleriyle yakından ilişkilidir (Toomela, 2002 akt.Keskin B.). Çocukların çizimleriyle kendi iç dünyalarının kapılarını başkalarına araladıkları ve bu çizimleri bir dil olarak kullandıkları görülmektedir. Çocukların çizimleri incelendiğinde bazı genel aşamaların (mesela, yuvarlak şekilden daha karmaşık şekillere; detaysız çizimlerden detaylı çizimlere; tek renk kullanımından çok renk kullanımına; farklı renklerle farklı duyguları anlatmadan aynı renkle farklı duyguları anlatmaya) olduğu kabul görse de unutulmamalıdır ki bu aşamalar her çocuk için geçerli olmayabilir. Hatta bu aşamalar her çocuk tarafından aynı zaman aralıklarında geçirilmesi gereken mutlak aşamalar değillerdir. Arnheim (1974) çocukların değişik aşamalardan değişik zamanlarda geçtiğini belirtmiş ve bazı çocukların bazı aşamaları atlayıp, bazı aşamaları da aynı zamanda geçirdiklerini ileri sürmüştür. Çocuklar bir sonraki aşamaya eriştiklerinde bir önceki aşamaya dair belirgin özelliklerin varlığını devam ettirebilmektedirler. Eğer çocuk yeni bir aşamaya geçtiğinde zorluklarla karşılaşırse daha önce geçmiş olduğu aşamalara gerileyebilir. (Keskin B, 2006)

Tablo 8. Piaget'nin Bilişsel Gelişim Dönemleri ve Temel Özellikleri

Evreler	Ortalama Yaşlar	Temel Özellikler
Duyusal-Hareket Dönemi	(0-2 yaş)	<ul style="list-style-type: none"> - Kendisini nesnelere ayırt eder. - Amaçlı davranışlar yapmaya başlar. - Nesne kalıcılığı kavramını edinir. - Döngüsel tepkiler ortaya koyar. - Taklit ve oyunlar yapar.
<ul style="list-style-type: none"> • Sembolik işlem dönemi • Sezgisel işlem dönemi 	(2-7 yaş) (2-4 yaş) (4-7 yaş)	<ul style="list-style-type: none"> - Dili kullanmayı, nesnelere imgeler ve sözcüklerle belirtmeyi öğrenir. - Nesnelere tek bir özelliğe göre sınıflar. - Düşünceler ve konuşmalar ben-merkezli-dir. - Konuşmalarda animizm ve monolog tarzı görülür. - Sıralama ve sayı uygunluğunu kavrayamaz.
Somut İşlemsel Dönem	(7-14 yaş)	<ul style="list-style-type: none"> - Nesne ve olaylara ilişkin mantıklı olarak düşünebilir. - Sayı (6 yaş), kütle (7 yaş) ve ağırlık (9 yaş) korunumu kavramlarını edinir. - Nesnelere farklı özelliklerine göre sınıflar ve onları bir özelliğe göre sıraya koyabilir. - Geriye dönebilirlik ve merkezizlik gelişir.
Soyut İşlemsel Dönem	(11 yaş ve üstü)	<ul style="list-style-type: none"> - Soyut düşünme gelişir. - Değişkenleri birleştirip ayırabilir. - Varsayımsal, geleceğe yönelik ve ideolojik sorunlarla ilgilenir. - Ergenlik ben-merkezciliği görülür.

Kaynak: Dembo (1991) ile Atkinson ve diğ. (1999). Akt. Küçükkaragöz (2011)

Piaget'in Bilişsel Gelişim Evreleri İle Sanatsal Gelişim Evrelerinin Karşılaştırılması					
Piaget (Yörükoğlu,1998)	Luquet (Barraza,2005)	Kellogg (Halıçmarlı,1998)	Cyril Burt (San,1977)	Lövenfeld (Malchiodi,2005)	Yaş
Duyusal-Motor dönem(0-2yaş)					0-1
	İstemsiz çizimler (1,5-2yaş)				1,5yaş
Kavram öncesi dönem (2-4yaş)	Başarısız gerçekçilik (2-3yaş)	Anlamsız basit karalamalar (2yaş)	Karalama evresi (2-5yaş)	Karalama (2-4yaş)	2yaş
		Belirgin şekiller (2-3yaş)			3yaş
	Sembolik gerçekçilik (3-4yaş)	Anlamlı şekiller (3-4yaş)	Çizgi evresi(4yaş)		4yaş
Sezgisel dönem (4-7yaş)	Zihinsel gerçekçilik (5-7yaş)		Betimleyici simgesellik (5-6yaş)	Şema Öncesi (4-7yaş)	5yaş
Somut işlemsel dönem (7-11yaş)	Görsel gerçekçilik (8yaş üstü)		Betimleyici gerçekçilik (7-8yaş)	Şematik (7-9 Yaş)	6yaş
			Görsel gerçekçilik (9-10yaş)		7yaş
			Gerileme evresi (11-14yaş)	Gerçeği çizmek (9-11 Yaş)	8yaş
					9yaş
				Sahte gerçekçilik (10-13 Yaş arası)	10yaş
			11yaş		
Soyut İşlemler Dönemi(11-18yaş)					12yaş
					13yaş
					14yaş
			Sanatçı yanın yeniden canlanması evresi (15yaş üstü)	Karar dönemi (ergenlik dönemi)	15yaş üstü

Tablo 9

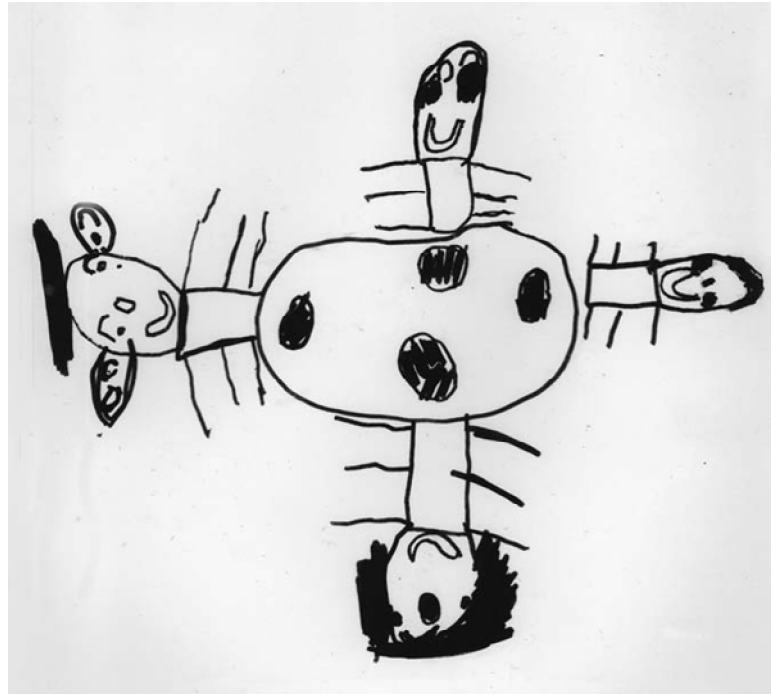
Lovenfeld Sanatta Gelişim Evreleri Piaget'nin Kuramı İle Eşleştirilmesi			
	Şema	Renk	Uzam
Karalama (2-4yaş) Devinim-duyusal	Denetimli, denetimsiz Kimileri isimlendirilmiş El ve göz uyumu Hep aynı çizim	Duygusal isteği bağlı	Her yer
Şema öncesi (4-7yaş) İşlem öncesi	Kaba formlar Düşsel öyküler Benmerkezci, altı yaşında daha sosyal, dil kazanılmış; yavaş ve somut düşünme	Sevdikleri renkler	Yüzen şekiller
Şematik (7-9yaş) Somut işlem	Tipik biçimler Somut nesnelere ve olaylara mantıksal işlem. Örneğin seri yapma, ölçülere göre düzenleme, sınıflandırma, durumu koruma başkalarının görüşlerine inanmak.	Eşyaya bağlı renk, bilinen renkler	Taban çizgisi maskeleme Karışık boyutlandırma boşlukta
Gerçekliğin doğuşu (9-12yaş) Çete çağı	Kimi hareketler görülür. Roller(kız-erkek) belirlenir. Giysiler farklılaşır. Cinsiyetlere dikkat etme. Sevgi/nefret resimleri eski şemalar tekrarlanır.	Gerçekçi Kimi gölgelemeler Karışık renkler	Çok yönlü taban çizgisi. İlkel görünümlü perspektif sorunu hala var.
Biçimsel işlemler Kimi biçimsel sorunların çözümü			
Gerçekçilik (13-21) Ergenlik	Hareket var Üç boyutlu biçimler Soyutlama	Dışavurumcu renk ile gerçekçi renk anlayışı	Çok yönlü görüş

Tablo 10 Kırısoglu ve Stokrocki, 1997, s. 2.10

c. Çocuk Resimlerinin Özelliği

Çocuk resimlerinin dünyanın her yerinde birçok yönüyle ortak özellikleri vardır. Genellikle 2–12 yaş grubunu kapsayan bu ortak resim özelliklerinden düzleme ve saydamlık özelliği 5-7 yaşlar arasında görülmektedir. Çocukların resimlerinde en çok çözüm gerektiren sorun; iki boyutlu resim düzleminde üçüncü boyut görünümünü gösterme çabalarından kaynaklanır. Çocuklar bu sorunu çözerken kendine özgü bazı resim özelliklerinden faydalanır.

Düzleme Özelliği

Resim 29, yemekte aile/altı yaş

2–12 Yaş grubunun ilk evrelerinde çocuklar bilinçsiz olarak, resim yaptığım kâğıt düzdür, düz bir yüzeye herhangi bir nesnenin resmini ancak düz olarak yapabilirim diye düşünür. En çok 5 ve 7 yaşlarında görülen ve mekân kavramının temelini oluşturan bu özellikte çocuk, resmini, yaptığı yüzeye uydurmaya çalışır. Burada nesnenin görüldüğü gibi değil, görülmesi gerektiği gibi çizilmesi söz konusudur. Çocukların birden çok bakış açısıyla resim yaptıkları düşünülürse, böyle bir özelliğin olmasına da şaşmamak gerekir. Hem kuşbakışı, hem de karşıdan bakışla resim yapıldığında, ister istemez bu özellikte çizimlerle karşılaşılır. Söz gelimi bir masa çiziminde, masanın üst kısmı kuşbakışı çizilirken, bacakları karşıdan bakış

açısıyla çizilir. Ya da bir mahalle resminde, evler karşıdan bakış açısıyla çizilirken, yollar kuşbakışı çizilir (Türkdogan, 1981, s.38; Artut, 2004, s.214; Yolcu, 2004, s.145 akt. AYDIN).

Düzlemeleme resim özelliği 12 yaşına dek görülebilir. Resimde görsel uzam yeteneğinin artmasıyla bu yaştan önce ya da bu yaştan itibaren resimde perspektifin hissedilmesiyle düzlemeleme özelliği kaybolur.

Düzleme, bir görüş noktasından değil de birçok görüş noktasından bakıyormuşçasına nesnelere çizilmesidir. Bu kimilerine göre farklı zamanlarda elde edilmiş algısal bilgilerin bir resimde kullanılmasıdır. Çocuk bu tür resimleri ya kendisi resmin etrafında dönerek ya da resmi döndürerek çizer. Bu aynı zamanda çocuğun kimi zaman her şeyi en doğru biçimde göstermek için sarf ettiği bir çabanın sonucudur. Ancak, düzleme yine de çocukta gelişmekte olan mekan kavramının alt basamağını oluşturur.(Kırıçoğlu,1991, s.91)

Tamamlama Özelliği

Aynı yaş grupları içinde çocuklar, doğaya dıştan değil, içten, merkezden bakar ve görmeye çalışırlar. Bir nesneyi ya da olayı, onunla ilişkili bir başka nesne ya da olaylarla birlikte düşünürler. Yani algıları tikel değil tümeldir. Bildiklerinin farkında olduklarını göstermek ister ve oluşturdukları resme dahil ederler. Daha çok da bildikleri ve düşündükleri gibi çizerler. Örneğin insan, hayvan ve ağaç gibi çizimlerinde gördüklerinden çok onunla ilgili bildikleri her şeyi resme eklerler. Bir ağaç resminde ağacın görünmeyen kökleri, yüz resimlerinde görünmese de dişleri, profilden çizimlerinde diğer gözü de eklemeleri gibi. Aslında saydamlık özelliğiyle de benzerlik taşımaktadır (Türkdogan, 1981, s.39; Yolcu, 2004, s.146 akt. Aydın, 2006).

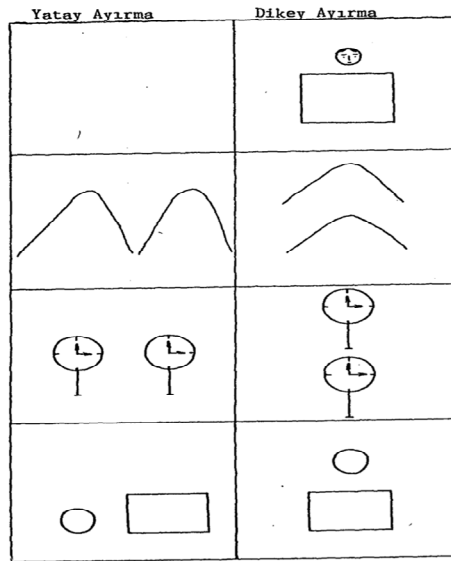

Resim 30

Resim 31, Betül, 7yaş

Yetişkinler arka arkaya konmuş iki nesneyi, öndekini tam arkadakini yarım ya da görüldüğü kadar yansıttığı halde; 7-8 yaşın altındaki çocuklar modeldeki nesnelere ayrı ayrı çizmektedirler. Yedi yaşın altındaki çocuklar “gördüklerini değil, bildiklerini” çizmekte; ancak 7-8 yaşından sonra bakış açılarına özgü çizimler yapabilmektedirler.(Halçınarlı, 1998:198)

Resim 32

Saydımlık Özelliği

Çocuğun tamamlama özelliğindeki gibi gördüğünü değil bildiğini özellikle de ispatlamak istercesine hareket etmesi sonucu resimlerinde saydımlık özelliği ortaya çıkar. Diğer bir deyişle çocuktaki bütünlük endişesi ve düşüncesinin resimdeki yansımasıdır ve tamamlama özelliği ile karıştırılabilecek kadar benzerlik taşır. Bu özellik belirli yaş gruplarında (5-7) sıkça görülür. Bu, çocuğun görsel bir gerçekçiliğe ulaşamamış olmasıyla da ilişkilidir. Çocuk, henüz nesnelere çeşitli koşullar karşısında değişik görünüşler içinde bulunabileceği görüşüne ulaşamamıştır. Görsel algısı bunları fark edebilecek durumda değildir bu sebepten, örneğin bir ev konusunda çocuk evin dıştan görünüşü ile içini, odalarını, eşya ve insanlarını hep birden gösterir. Saydımlık yaş ilerledikçe, çocuğun algısı yetkinleştikçe azalır. Ama bazen 12- 13 yaşlarına dek devam eder (Keskinok, 1968, s.17 akt. Aydın, 2009). Kimi araştırmacılar bu özelliğe öyküleştirme (narrativite) adını verir.

Resim 33 anne karnında bebek/ beş yaş

Boy Hiyerarşisi Özelliği

Boy hiyerarşisi özelliğinde de çocuğun kendi bildiğince hareket etmesi söz konusudur. Bu özellik, çocukların önemseydiği, sevdiği ve değer verdiği varlıkların, diğerlerine göre daha büyük ve resim yüzeyinin merkezi bir yerinde etkin bir biçimde ele alınması özelliği olarak tanımlanabilir (Yolcu, 2004, s.146 akt. Aydın, 2006).

Resim 34/ altı yaş

Boy hiyerarşisinde nesne ve figürler arasındaki büyüklük farkları uzaydaki görüşlerine göre değil, ifade edilen şeyin önemine göre değişir. Örneğin, önemli bir kişi uzakta da olsa önemsizden daha büyük gösterir. Luquet'nin de dediği gibi, çocuk kendince önemli olan şeyi tanımlayabilmek için onu daha bir abartır. (Keskinok, 1968, s.18 akt. Aydın,2006).

Çocuk kendi iç dünyasına ait değerleri kağıda aktarır. Onun dünyasında annenin rolü baskınsa anne babanın rolü baskınsa baba daha büyük çizilir. Çocuk yapmak zorunda kalıp istemeden çizdiği figürleri kendi dünyasındaki anlamlarına göre belli belirsiz, küçük ya da kağıdın köşesine iliştirilmiş şekilde çizer.

Lowenfeld'e göre bu durum, çocuğun o nesne ile olan duygusal ilişkisinden kaynaklanır. Bunda belki de önem verdiği o parçayı önce ve büyük çizmesinin payı vardır. Arnheim bu parça bütün oransızlığı çocuğun parçaya dikkat ederken, bütünü ilişkiyi kuramadığı biçiminde açıklar. (Kırıçoğlu,1991:92)

1.1.2. Çocuk Resimlerinin İncelenmesi Ve Tarihçesi

Çocuk resimleri yaklaşık iki yüzyıldan fazla araştırmayı içermektedir. Başlıca üç düşünce çocuk resimlerine ilginin sebebini bizlere açıklamaya yardımcı olur. İlki; Sanayileşmeyle birlikte çocukların bilişsel kapasitesinin artırılması istenmesidir. Sanatın el becerilerini geliştirmesi beklentisi ile ucuz ve vasıflı iş gücü sağlanmaya çalışılmıştır.

Çocuk resimlerine ilginin sebebi olan ikinci yaklaşım ise Toplumsal kaygılarla ortaya çıkan düşünceden kaynaklanan çocuk eğitimi üzerine yapılan çalışmalardır. 19.Yüzyıldan sonra başlayan ve 20. yüzyıl boyunca devam eden psikolojinin sosyal bir bilim olarak akademik çerçevede yeni bir perspektif geliştirmeye başlamasıyla çocuk resimleri, psikolojik boyutta incelenir. Bu da çocuk resimlerinin onların zihinsel yapılanmasını gösteren çalışmalar olduğunun düşüncesidir. Çocuk resimlerinin yorumlanmasındaki baskın sebep bu düşünceyle çıkış bulur. O dönemde çocuk resimleri çocuklar için estetik kaygıdan uzak görülür. Daha sonra Franz Cizek'in çalışmalarıyla çocuk resimlerinin estetik yapı oluşturduğuna kanaat getirilir. İşte bu yaklaşım üçüncü yaklaşım olan çocuk resimlerine estetik bakış açısını oluşturur.

Çocuk resimlerine olan ilginin başlaması Jean-Jacques Rousseau'nun çocuklara ve onların eğitimine yönelik düşüncelerinde odaklanır(1761). Rousseau çocuklar ile ilgili çalışmaların toplum açısından önemli olduğunu vurgular.

Rousseau çocuğun sanat eğitimi konusunda şu yorumda bulunur: "Öğretilecek bütün sanatlar, çocukların uzuvlarını daha iyi kullanmalarını sağlamak amacıyla olmalıdır. Mesela resim sanatını öğrenirken gözlerini ve ellerini iyi kullanmaya alıştırmalıdır ve kendisine taklit etmek için bir öğretmenin yaptığı resimler değil doğrudan tabiatın kendisi örnek olmalıdır."*

Çocuk resimleri ve anlatımları üstüne yapılan ilk çalışmalar, farklı yaşlarda çocukların yaptıklarını gözlemlemeye odaklanmıştır. Çocuk resimleri, sanatsal yaşamın evrelerini tarif eden ve çocuğun eğitimi için bu bulgunun önemini vurgulayan bir makale yazan Cooke'un (1885) ilk çalışmalarının konusuydu. Ricci'de İtalyan çocuklarının resimlerini yayınladı ki bunlar muhtemelen ilk çocuk resimleri koleksiyonuydu. (Malchiodi, 2005)

* Dr . Küken, akt.Birsoy, 2007

Beklide çocuk sanatının bugünkü anlayışının başlangıcında İtalyan profesör Corrado Ricci bulunmaktadır. Ricci “L’Arte Dei Bambini” yayını ile okullardan toplanan çizim ve kil çalışmalarını yayınladı(1887). (resim 35)

CORRADO RICCI
—
L’ ARTE DEI BAMBINI

BOLONGNA
NICOLA ZANICHELLI
—
MDCCCLXXXVII.

Resim 35

Resim36

Ricci’nin kitabından o yıllara ait bir örnek

Ricci çocukların resimlerinde bulunan kaba ve yanlış yapıların ısrarla devam ettiğini gözlemleyerek, zekâ eksikliği belirtilerini bu çizimlerin yansıtılabileceğini söyledi.(resim 36) beklide çocukların yanlışları kendi mantıklarına göre doğrudu.

Kerschensteiner (1905) Almanya’daki okul çocuklarının binlerce resmi üzerinde yaptığı inceleme sonunda çocukların yaşlarını da göz önünde bulundurarak üç temel kategoriye ulaşmıştır. Bunlar: şematik resim, görsel görünüşe göre çizilen resim ve üç boyutlu mekânı temsil eden resimlerdir. (Yavuzer,1992). Daha sonra Rouma (1913) çocuklarının resimlerinde insan figürünün birbirinden farklı on evreden olustugunu fark etmiştir.

Beklide çocuk resimlerindeki bu ilk sınıflamaların en önemlisi Luquet’e (1913,1927) aittir. Luquet’nin beş gelişim evresinden oluşan sınıflandırması, birleştirici bir kuramı içermesi ve Piaget’in daha sonraki çalışmalarını etkilemesi nedeniyle önemlidir.

Luquet, çocuk resimlerinin (Piaget’in deyimiyle zihinsel imge adı verilen) bir iç modele dayandığını varsayıyordu. Bununla birlikte gerek Luquet gerekse daha

sonra Piaget, çocuk resimlerinin esas itibariyle gerçekçilik niyetiyle çizildiği savını sürdürdü. Luquet'nin önerdiği resim gelişim evrelerinin sıralanışı, hem düzenleme ve grafik becerilerdeki gelişme evrelerini hem de çocuğun gerçeklikle ilgili niyetlerindeki gelişme evrelerini dikkate alıyordu. (Yavuzer,1992).

Çocuklardaki çizgisel gelişim bilişsel gelişime paralel izlenir. Çocuklardaki gelişim onların yaptığı resimlerle izlenebilir. Ayrıca resimler zeka yaşına ilişkin ayrıntıları da barındırır.

Goodenough, resim yapmanın belli yönlerinin çocuğun zeka yaşıyla örtüştüğü ve dolayısıyla zeka ölçüsü olarak kullanılabilceği varsayımına dayanarak Bir insan çiz (DAM) testini geliştirdi. (Malchiodi,2005). 1926'da resimle zeka ölçümü adlı kitabını yayınladı. Bu çalışma ve bunu izleyen Harris'in çalışmaları da geleneksel yaklaşımın dışında, çocuk resmini zihinsel gelişimi değerlendirmek üzere kullanmayı hedefliyordu. (Yavuzer, 1992).

Goodenough ve Harris'in yaklaşımı zeka ölçümlerinde resimlerin kullanılması ve değerlendirilmesi ile ilgilidir.

Modern psikolojinin ataları Freud ve Jung her ikisi de sanat, semboller ve kişilikler arasındaki bağlantılarla ilgilendiler. Freud imgelerin unutulmuş ya da bastırılmış anıları temsil ettiğini ve bu sembollerin rüyalar veya resimle anlatımlar aracılığıyla ortaya çıkabileceğini gözlemledi. Freud evrensel insan çatışmalarının ve nevrozun, ressamı sanatsal yaratıcılığa yönlendirdiğine inanıyordu. Bu gözlem, resimle anlatımın insan ruhunun iç dünyasını anlamaya giden bir yol olduğu inancını önce uyandırdı ve sonra da doğruladı. (Malchiodi,2005,s25).

Freud'la birlikte sanat ve sembollerle çalışan bir diğer araştırmacı Jung'dur. Freud nevrozların ve içsel çatışmanın sanat eserlerini ortaya çıkardığını savunur. Jung da semboller yaratan hayal gücünün benliği geliştirmesinden bahseder. Ona göre rüyalarda var olan sembollerin kişinin sağaltımını sağlayan önemi vardır.

Çocukların insan figürü resimlerinin zekayı değerlendirmede kullanan Burt (1921), Goodenough (1926) ve Harris'in (1963) yanı sıra diğer teorisyen ve araştırmacılar (Koppitz, 1968; Machover, 1949; Hammer,1958) çocukların resimlerine gelişmenin ve kişilik özelliklerinin belirleyicisi olarak bakmaya başladılar.

Franz Çizek (1920) çocuk resimlerini estetik boyutta inceledi. ABD'deki çalışmalarında çocuk resimlerindeki özgür anlatıma verdiği önem sanat eğitimcilerinin dikkatini çekti. Çocukların yaratıcılıklarını geliştirmek için özgür kılınmaları gerektiğine, yetişkinlerin etkisinden uzak tutulması gerektiğinin önemine dikkati çekti. 1897 yılında çocuklar için bir sanat okulu açtı.

Kellog ve Lowenfeld çocukların resimlerindeki estetik gelişimleri incelediler. Kellog dünyadaki farklı kültürlerde yaşayan 30.000 den fazla çocuğun resimlerini kategorize ederek bir atlas ve anahtar yaratırken Lowenfeld, çocukların psikolojik eğilimlerini incelemiştir (Ünal, akt. Dülger, 2008)

Lowenfeld, günümüzde halen geçerliliği devam eden incelemeleri içeren, çocukların sanatsal anlatımlarında onları doğal gelişme evrelerine göre yönlendirmede öğretmenler için uygun metotlar konusunun işlendiği “Yaratıcı ve Zihinsel Gelişme” Creative and Mental Growth (1947) kitabını yazmıştır.

Lowenfeld'e göre çocukların resimde fark edilen büyümesi, düşüncelerinin düzenlenmesi ve bilişsel yeteneklerin gelişmesine benzer. Bu bağlamda resimle anlatımlar motor beceriler, algılama, dil, sembol oluşumu, duyuşsal farkındalık, uzamsal oryantasyon gibi çeşitli alanlarda ortaya çıkan yeteneklerinin göstergesidir. Lowenfeld fikirlerini Burt ve diğerlerinin ilk çalışmalarının çoğuna dayandırarak sanatsal gelişimin altı evresini tanımladı. (Malchiodi, 2005 :103).

Gardner (1980) ve Winner (1982) Lowenfeld'in resim yapma ve çocuk gelişimi alanındaki çalışmalarına devam ettiler. Her ikisi de çocukların yaptığı resimlerin onların bilişsel yeteneği gelişimiyle bağlantısını vurguladılar.

Arnheim bir psikolog olarak, resimle anlatıma farklı bir açıdan bakar ve 1940 ve 50'lerde yaygın olan, psikoanalitik etkilerin desteklendiği bir inanış olan çocukların resimlerinin sadece zekalarının göstergesi olduğu ve yapanın duyuşsal çelişkilerini ortaya koyduğu fikrinden ayrılır. (Malchiodi, 2005: 35). Arnheim'e göre çocuk resimlerindeki gelişme bir algısal olgudur. Bu gelişme algısal ayırısama süreci içinde gerçekleşir. Çocuk resimleri gerçek bir yaratmadır. Çocuk gördüğü nesnenin yapısal bir eş değerini resimlerinde yaratır. Arnheim, çocuğun çizgisiyle algısı arasında bağlantıyı kurarken bu işlemin ussal yanı ile birlikte gelişimsel yanını da vurgular. (Kırısöğlü, akt, Metin, 2009).

Çocukların resimle anlatımlarının terapötik müdahalede kullanılmasına yönelik eğilim resim terapisi alanının doğuşunu tetikler. Yirminci yüzyılın başlarında psikoloji ve eğitime olan ilgi, 1940 ve 50'lerin sonlarında resim terapisinin gelişimini etkiler. Resim terapisinin odağı sadece çocukların anlatımcı çalışmalarını çözmek değil resim yapma sürecini de söz konusu terapötik etkinin içine almaktır.

Resim terapisinin bir meslek olarak ortaya çıkması 1940'larda Margaret Naumburg sayesinde olmuştur. (Malchiodi, 2005: 36). Psikoanalize duyduğu ilgi ve Walden'da çocuklara resim öğretmesi sonucunda Naumburg, resmi sembolik bir konuşma biçimi olarak görmeye başladı ve serbest resimle anlatımın psikoterapötik tedavi için faydalı olduğu sonucuna vardı.(Naumburg, akt, Malchiodi, 2005 :36)

Naumburg'dan birkaç yıl sonra ressam, eğitimci ve resim terapisinde öncü olan Edith Kramer, çocuklarla resim yapmanın aslında var olan bir başka bileşenine işaret etti. Kramer (1993) resim terapisindeki iyileştirici potansiyelin yaratıcı çalışmayı harekete geçiren psikolojik süreçlerde yattığına inanıyordu. (Malchiodi, 2005 :37)

İngiltere'de, çocuk doktoru Donald Winnicot (1971) çocuğun resminin terapist ve çocuk arasında bir iletişim aracı olarak kullanılabilmesi fikrini inceledi. (Malchiodi, 2005 s38)

Winnicot "resim tamamlama oyunu" adını verdiği bir teknik geliştirdi. Kağıda çizdiği çizgiye çocuğun yeni bir çizgi eklemesini bekleyerek oluşturduğu çocuğun kişisel metaforlarını yansıttığı bir iletişim katalizörü olarak resmi kullandı.

Sanat terapisti psikolog Rubin (1984) çocuklarla yaptığı çalışmalarına sanat terapisini, yaratıcı oyunu ve resim eğitimini katmıştır. Resim yoluyla çocukları anlamada Rubin'in felsefesi hem sanatsal ifadeler yoluyla çocukların doğuştan var olan yeteneklerinin gelişmesinin hem de terapistlerin bu işlemi nasıl kolaylaştırabileceklerinin altını çizer. (Malchiodi, 2005 :39)

Levick (1983) sanatsal gelişimin belli evrelere sabitlenmesi; Allan (1988) Jungcu yaklaşım ve sembolik iletişim; Cohen & Phelps (1985) ve Malchiodi (1990) şiddet ve istismar travmasının etkisi; Anderson (1992) ve Henley (1992) çocukların resimle anlatımlarında özel gereksinim ve özürlü durumlarıyla gelişimsel açıdan

incelenmesiyle ilgili konularda yaptıkları çalışmalar da resim eğitimi, resim terapisi ve psikoterapi felsefesini kullandılar.

Silver(1996)önce sağır çocuklarla, sonra öğrenme özürü felçli yetişkinlerle çalışmalar yaptı. Çocuklarla yaptığı çalışmalarla onların bilişsel gelişiminin izlenebileceği *Silver Resim Testini ve Bir Hikaye Çiz* testini geliştirdi.

Resim terapisi alanındaki araştırmacılar, son zamanlarda yansıtmacı resimlerde olan belli maddeler, elemanlar veya dışarıda bırakmalar yerine resim yapma süreci ve malzemenin etkileri gibi yapısal nitelikler aracılığıyla resimleri anlama yollarını araştırıyorlar. Örneğin Gantt ve Tabone (1998) tek tek özelliklere odaklanma yerine resimle anlatımın yapısını göz önüne alan bir değerlendirme aracı geliştirdiler. Benzer şekilde Cohen ve Cox'da (1995) yapısal özellikler, süreç ve içerik yoluyla resimle anlatımları anlamak için bütünleştirici bir yaklaşım geliştirdiler. Resimle anlatımın niteliklerine bakan bu yöntemler yetişkinlerin resimle anlatımlarına odaklanmasına rağmen her iki yaklaşımda da çocukların resimlerine ve diğer yaratıcı çalışmalarına yeni bir bakış için ümit vermektedir ve çocukların resimlerinin nasıl anlaşıldığına etki edebilir. (Malchiodi, 2005: 42)

1.1.3. Çocuk Resimlerine İlişkin Yaklaşım ve Görüşler

Çocuk resimlerini inceleyen çalışmaların tarihçesini incelerken üç yaklaşımdan söz edildi. Bu yaklaşımlar da çocukların bilişsel kapasitesinin geliştirilmesi için yapılan çalışmalar, çocuk resimlerinin ruhbilimsel açıdan incelenmesini içeren çalışmalar, çocuk resimlerine estetik ve sanatsal açıdan inceleyen çalışmalar tarihsel gelişim çerçevesinde incelendi.

Çocuk resimlerine yaklaşımları incelerken aynı konu başlıkları altında ele almak ve yorumlamak yerinde olacaktır.

a. Gelişimsel Yaklaşım

Gelişimsel yaklaşım, çocuğun neden çizdiği sorusuna, oyun kavramını kullanarak cevap vermeye çalışır. Bu yaklaşım çocuk resimlerini bilişsel gelişim, zeka ve görsel algı vasıtasıyla açıklar.

Çocuk resimlerini çocuğun fizyolojik gelişim aşamalarına koşut olarak sınıflandırılıp incelenebileceğini ileri süren bu görüşte konu üzerinde çalışmış en

önemli araştırmacılar Kerschensteiner, Rouma, Burt, Luquet, Piaget ve Arnheim'dir. (Bostancı, 2006)

Çocuk resimlerinin incelenmesinde tarihsel süreçte gelişimsel yaklaşım değerlendirildiğinde Rousseau'nun izlenim ve çalışmalarıyla başlamak gerekir.

Rousseau; Çocuğun sanat eğitiminde ya da oyun sırasında yanlış yönlendirilmemesi gerektiğini söyler. Kopya edebileceği veya onun bilinçaltını etkileyecek ve sınırlayacak örnekler gösterilmemesini önerir. Bu sayede çocuk zihinsel ve algısal yeteneklerinin dışına çıkmaya çalışmayacak ve zorlanmayacaktır.” (Birsoy, 2007)

Corrado Ricci, Rousseau'nun tam tersine örneklendirmenin çocuğun çizgisel gelişimini etkilemediğini savunur. Ona göre çocuk gördüğünü değil bildiğini çizer.

Bu dönemde çocuk resimlerinin öğrenmeyle ilgili olmadığı, gelişmenin doğal sürecini içerdiği düşünülür. Bu nedenle çocuk resimlerinin her türlü etkilenmeden uzak tutulması beklenir. Böylelikle çocuk doğal gelişimini tamamlar. (Kırıçoğlu, 1991)

Çocuk resimlerine ilk yıllardaki bu romantik yaklaşım giderek yerini gözlem ve incelemeye dayanan görüşlere bırakır. (Kırıçoğlu, 1991). Dewey'e göre çocuk resimleri çocuğun çok yönlü gelişimini gösteren bir belge özelliğindedir. Ayrıca zihinsel gelişimi de gösterir.

Çocuğun gelişim süreci içinde görme, algılama, düşünme ve çevresiyle tanışma sürecinde oyun ve sanatsal etkinliklere karşı dayanılmaz bir dürtü, içgüdüsel, dinamik bir istek vardır. Bu istek, çocukta hayal kurma-imgesel beceri, konuşma, yürüme becerisi ile birlikte veya daha önce de ortaya çıkabilir. Ancak, çocuğun çizme, boyama, yırtma, inşa etme gibi bazı aktiviteleri gerçekleştirebilmesi de kuşkusuz belirli bir kas olgunluğunu gerektirir.(Artut, 2004)

Çocuk bilişsel gelişimine paralel kas kuvveti ve el koordinasyonu becerisine sahiptir. Bu çocuğun hazır bulunuşluk durumunu belirler. Eğitim için gerekli olan yaş standartlarının oluşturulması bu sebeptendir.

Çocuk resimleri onların zeka gelişimleri ve kavram kuramlarıyla ilgilidir. Belirli nesne gurupları içinde ayrılıklarını, karakteristiklerini gösterebilirse ve bunu resimlerinde gösterirse, bu o nesneye ait, ne düzeyde bir kavram elde ettiğinin de göstergesi sayılır. Bu bağlamda çocuk resimleri, çocuğun zeka düzeyini de belirlemiş olur. Çocuk resimlerini açıklamada anahtar sözcük olarak kullandığımız ‘yaratıcılık’, ‘özgür deneyim’, ‘kendini anlatma’ terimleri ortaya çıkmıştır. Çocuk resimleri yaratıcı, estetik, zihinsel, toplumsal, bedensel tüm gelişimlerin itici gücü aynı zamanda göstergesi olmuştur. Çocuk çevreyle olan bütün ilişkilerini, yaşantısını resimlerinde anlatır. Kendi kendini anlatma içerden dışarıya doğru gelişen, dışarıdan etki olmadan geliştiğinde ise yaratıcılığın çocuk için en özgün örneğini veren bir olgudur. (Genç,1990:62)

Gelişimci yaklaşımı benimseyen bir diğer isim Cyrill Burt’a göre, çizim bir çeşit bireysel dışa vurum; dilin yetersiz olduğunda ise yarayan bir eylem olmasının ötesinde çocuğun kurgulama gücünü geliştiren bir etkinliktir.

Çocuk resim yaptığında duygusal, algısal, zihinsel boyutta işlem yapar. Böylece yaptığı çalışmalar onun zihinsel gelişimine fırsat verir. Soyut düşünebilir, kavramsal yargıları olur. Çocuk resimleri çocukların zeka düzeylerini belirlemede bir ölçüdür.

Sonuç olarak, çocukların çizimleri onların psiko-motor gelişimi, hayal güçleri, hafıza ve algılama kapasiteleriyle yakından ilişkilidir (Toomela, 2002, akt, Keskin,B, 2006). Çocukların çizimleriyle kendi iç dünyalarının kapılarını başkalarına araladıkları ve bu çizimleri bir dil olarak kullandıkları görülmektedir. Çocukların çizimleri incelendiğinde bazı genel aşamaların (mesela, yuvarlak şekilden daha karmaşık şekillere; detaysız çizimlerden detaylı çizimlere; tek renk kullanımından çok renk kullanımına; farklı renklerle farklı duyguları anlatmadan aynı renkle farklı duyguları anlatmaya) olduğu kabul görse de unutulmamalıdır ki bu aşamalar her çocuk için geçerli olmayabilir. Hatta bu aşamalar her çocuk tarafından aynı zaman aralıklarında geçirilmesi gereken mutlak aşamalar değildir. Arnheim (1974) çocukların değişik aşamalardan değişik zamanlarda geçtiğini belirtmiş ve bazı çocukların bazı aşamaları atlayıp, bazı aşamaları da aynı zamanda geçirdiklerini ileri sürmüştür. Çocuklar bir sonraki aşamaya eriştiklerinde bir önceki aşamaya dair

belirgin özelliklerin varlığını devam ettirebilmektedirler. Eğer çocuk yeni bir aşamaya geçtiğinde zorluklarla karşılaşırse daha önce geçmiş olduğu aşamalara gerileyebilir.(Keskin, B, 2006)

b. Ruhbilimsel Yaklaşım

Arnheim (1992), sanatın işlevi konusunda şu gözlemde bulunmuştur: “ sanat, sıkıntılı dönemlerde, insanın varoluş koşullarını anlama aracı olarak ve bu koşulların korkutucu yönleriyle baş etmeye, (ve) dış gerçekliğin baş edilemeyen karışıklığından kaçıp sığınacak bir anlamlı düzenin yaratılmasına yardımcı olur.”(Malchiodi, 2005)

Bu yönüyle resimler ve sanatsal çalışmalar kişinin kendisini anlaması yolunda açılan bir penceredir. Kişi sanatsal anlamlandırmalar yoluyla var olan sorununu konuşabilir hale gelir. Sanat, sorunu tanımlama ve sorun ile başedebilme sürecinde kişiye klavuzluk eder.

Psikolojide resim; derinlik, kurgu, renk gibi sanatsal açılardan uzak, salt ruhsal gelişim, ruhsal problemler açısından ilk kez 1890'da Binet tarafından ele alınmıştır. "Resimlerin Tefsiri" adlı yayınlara resmin psikolojik yanı ele alınmıştır. Alfred Binet'ten sonra birçok resmin ama en çokta çocuk resimlerinin psikolojik açıdan psikologlar tarafından ele alındığı görülmüştür.(Arıcı, 2006)

Çocuk resimlerinde ruhbilimsel yaklaşım sanatın sonucundan öte süreci ile ilgilenir. Etkinlik sürecinde çocuğun iç dünyasına yolculuğu konu alınır.

Resim etkinliğine klinik açıdan bakıldığında, kişiliğin değerlendirilmesinde ya da ruhsal bozuklukların tanınmasında yararlı bir araç olduğu görülür. Çocuğu tanımaya çalışan hekim, bu yalın anlatım aracını, çocuğun iç dünyasını yansıtan bir teknik olarak değerlendirmektedir. Çünkü resim; çocuk için yapılması hem kolay, hem de oyun olarak algılanan bir faaliyet olduğundan çocuk ile ilgili bilginin tüm doğallığıyla Oltaya koymasına fırsat verir. (Yavuzer, 1992)

Çocuk resim yaparken aslında oyun oynar. Fakat bu oyun sırasında duyguları gerçektir ve spontandır. Resim yoluyla bilinçdışı yansıtılabilir, hatta çocuk bu yöntemle sorunlarını çalışabilir. Bu nedenle resim psikolojide önemli bir araştırma alanıdır. Çocuk resimleriyle sadece düşünce içeriğini, yaşantısını, sosyo-

kültürel hikayesini yansıtmaz. Duyguları konuşmak için de resim en etkili araçtır. İster görsel materyal olarak üzerinde konuşulsun, isterse yaratım süreci içinde bulunulsun.

Ruhbilimsel yaklaşım klinik yansıtmacı yaklaşımlar (Projektif yaklaşım) ve simgesel yaklaşım olmak üzere iki alanda incelenebilir.

Çocuk resmini kliniksel yansıtmacı yaklaşımlarla açıklayan kuramların temelinde, Sigmund Freud tarafından öne sürülen psiko-analitik kuram gelir. Freud'un kuramına göre, çocuğun resim çalışması bilinçaltında yatan istek ve korkulardan büyük ölçüde etkilenmektedir ama bu arzuların anlatımı, sembolik veya gizli olabilir. Hammer, evdeki sürtüşmelerden ve tartışmalardan yıpranmış çok küçük bir kızın resmini örnek olarak gösterir. Bu sıkıntılarını, evlerinin bacasından yükselen kalın duman tabakasıyla yansıtmaya çalışmıştır. Bu olayda resim, kızın evini bir kargaşa ve huzursuzluk ortamı olarak gördüğünü yansıtmaktadır. Duyguların bu şekilde yansıtılması duygu düzeninin ölçülmesi için çocuk resminin kullanılabileceği düşüncesini yaratmıştır. Psiko-analitik kuramın resme bakış açılarından biri de, bilinçaltında yatan istek ve duyguların resimde gizli biçimde de olsa anlatıldığı, resmin tehlikeli olabilecek ve bastırılmış duyguların dışarı dökülebileceği bir görevi görmesidir. Bu şekilde resmi yapan kişinin bir katarsis (arınma) yaşayacağını savunur. Bu aynı zamanda, sanat yoluyla tedavinin mantıksal temeliyle aynıdır (Yavuzer, 1992).

Psikolojide projeksiyon yöntemi ilk kez Freud tarafından tanımlanır. Projektif testler bireyin duygularını resim yoluyla projekte etmesidir. Birey resim yaparken bilinç altında var olan duygu ve düşüncelerini yansıtarak bilinç dışı bir savunma mekanizması oluşturur.

Ruhsal uyum ve kişiliğin değerlendirilmesinde resimlerin kullanılması, klinik psikiyatride projektif yöntemlerin daha geniş bir şekilde kullanılmasını sağlamıştır (Yavuzer, 2003a:27). Projektif yöntemlerle (Rorschach mürekkep lekesi testleri gibi) resimlerin kişilik değerlendirilmesinde kullanılması sezgisel ve öznel izlenimlere dayandığından, resimlerle duyguların dışı vurulmasının değerlendirilmesinde tutarlı ve bir sistemin ortaya çıkması çok yavaş gelişmiştir. Freud'un kuramında yansıtma, bir savunma mekanizmasıdır. Net bir anlamı olmayan

uyarıcıyı anlamlandırırken kişi kendini anlatmaktadır. Kişiliğin ölçümü ile yansıtma arasında ilişki kuran TAT testini geliştiren Murray olmuştur. Murray, projektif test terimini kullanmıştır. Bu tekniklerin önemini, niteliklerini ve kişiliği bütüncül bir yaklaşımla incelenmesi gerektiğini vurgulayan Frank, projektif yaklaşımlara, projektif teknikler adını vermiştir (Özgüven, Akt.İnan, 2006)

Freud'a göre sanat eserleri onları yapanların kişiliğini yansıtır. Çocuk Resimlerinde sembolik yaklaşım onların resimleri üzerindeki işaretlerin incelenmesidir.

Çocuk bazı çizimlerde objenin kendisi değil, sembolik ve daha çok da o nesneyi tanımlandırır. Resim, nesnelere simgelenmesinden çok başka düşüncelerin ve duyguların açıklanış şeklidir. Resim yalnızca yapısal tipi, karakteri değil geçmişteki ya da şimdiki yaşanmış öğeleri içeren tam bir kişiliğin yansımasıdır. Bir resmin analizi mekanın kullanılış biçiminde çizilen bir objede görünür. İçeriğinden başka bir anlam araştırmak, kişiliğin derinliklerini anlatan sembolleri ortaya çıkarmak demektir.(Yavuzer, 1992)

Piaget; "Resim yapmak çocuk için simgesel bir oyundur. Çocuğun bu oyunda ortaya koyduğu şey onun duygusal ve düşünsel yaşamıyla ilgili imgeleridir. Çocuğun uyum sağlaması gereken toplumsal, nesnel gerçekler dünyası ile çelişkileri, istekleri, sevinç ve tedirginlikleriyle bir iç dünyası vardır. Birinciye ortak anlatım aracı olan dil ile anlatabilen çocuk ikinciye bu dil ile anlatmayabilir. Bu nedenle çocuğun çocuk sanatı olarak adlandırılan -ki kesinlikle sanat değildir- bu ilk kendiliğinden simgesel anlatımları çevreyi toplumu kısaca nesnel gerçekleri, benimseme ile "ego" nun dışavurumunun bir bileşkesinden başka bir şey değildir" der. (Piaget,1953 akt Kırıçoğlu, 1991).

Öyleyse bu yaklaşıma göre çocuk resimleri estetik değerlerinden öte iç dünyayı tanımlar ve anlatır değerleri barındırır. Bu nedenle 04-12 yaş arası resim eğitiminde çocuk içsel anlatım açısından desteklenmelidir. Estetik kaygı çocuk resimlerindeki gizli ruhu ve anlatımı yok eder.

Çocuk resimlerini inceleyen çalışmaların yanıtını aradığı sorulardan biride çocuğun niye resmettiğidir. Goodman ve Sully gibi bazı araştırmacılar, çocuğun çizimlerinde objenin kendisini değil sembolik yansıtmasını resmetmekte olduğunu

ileri sürmüşlerdir. Çocuk yan yana çizdiği iki dairenin birini “baş” diğerini “vücut” diye tanımlarken aslında birbirine benzeyen bu şekillere iki ayrı anlam yüklemektedir. Aynı şekilde, Arnheim’a göre çizim nesnelere görüntüsünü aktarmak değil, görsel ve duyuşsal deneyimleri birlikte ifade eden bir sembol üretmek demektir. Kellogg, Selfe ve Gardner gibi araştırmacılar da birbirine benzer savları ileri sürerek, çizimin amacını ve görsel, duyuşsal deyimlerin çocuğı tatmin edecek bir biçimde sembolize edilmesi olduğunu vurgulamışlardır. (Yavuzer, 1992: 30).

Bu nedenle çocuk resimleriyle benliğindeki, yaşantısındaki anlatımları canlandırır. Kendisine açıklayamazsa nedensiz çizgileriyle bile iç dünyasının onarımı için bir sebep gizlidir. Lowenfeld’a göre resim yapmanın en önemli sebebi kendini sanatla ifade etmenin sağladığı tatmindir.

“Bilinçaltı, cinsel doyum, saldırganlık ve yıkıcılık gibi güdülerin kaynağıdır. Bilinçaltında yatan duyuşlar, resimlerde gizlenmiş bir biçimde de olsa ifade edilir. Öyleyse resim tehlikeli olabilecek ve bastırılmış olarak tanımlanabilecek duyuşların dışı vurulabildiğı bir güvenlik sübabı görevi yapar. Resim sayesinde bastırılan duyuşların arıtılabileceğini ileri süren bu düşünce, sanat yolu ile tedavinin ardında yatan mantıksal temeli oluşturmaktadır” (Yavuzer, 1992: 26-27).

c. Sanatsal Yaklaşımlar

Çocuk resmini sanatın, saf ve yalın kökeni olarak ele alan yaklaşım, çocuk resimleri ile bazı modern sanatçıların resimlerini eş değerde görmeye kadar gidiyordu. Önceleri çocuk resimleri yetişkinlerin standardına göre değerlendirilirken, sonraları ise büyüklerin resimleri çocukların standardı temel alınarak değerlendirilmeye başlandı. Hatta Picasso, Klee ve Debuffet’in Resimlerindeki çocuksu simgelerin bu benzetme içinde ele alındığı bile olmuştur. Fakat Klee bu yargıları kabul etmeyerek kendi yaratılarının kaynağı ile çocuk resimlerinin kaynağını ayrı kategorilerde görmüştür. (Kırısöğlü, 1991:64)

Sanatsal yaklaşım çocuk resimlerini estetik boyutta değerlendirir. Çocukların iç dünyalarına ait duyuşlar simgeler yoluyla aktarılır. Bu yaklaşımda simgeler sanatsal değer kazanır.

Çocuk resimlerini sanatsal bir yaklaşımla ele alan bu araştırmaların en belirgin ortak görüşü çocuğun duyuşsal, algısal ve entelektüel deneyimlerini

çizdiklerine yansıtmakta olduğuna işaret etmesidir. Hem Lowenfeld hem de Arnheim ve Kellogg bir yandan erişkin sanatçı ile çocuk arasındaki ayrıma dikkat çekmekte, bir yanda da sanatçıyı sanatçı yapan düşünsel, duygusal ve algısal sürecinin çocukta da var olduğunu vurgulamaktadır. Çocuğun yaratıları sanat olarak ele alınabilmişse de yetişkinlerin sanatından bağımsız olduğu açıkça ortaya konmuştur. Örneğin: Herbert Read, bu konuda başlıca ayrımın bir olgunluk farkından ileri geldiğini öne sürmektedir. Ona göre bir başka fark ise, kassal güç ile süreçler arasındaki bağlantı ve işbirliği açısından kendini gösterir. Bunu teknik beceri ya da teknik ustalık olarak tanımlamak olasıdır. Küçük çocuk için önemli olan güzellik ve çirkinlik değildir. Onun dünyasında estetik kaygıdan çok tüketilen çaba ve edinilen zevk önemlidir. Her ne kadar yaratma davranışı bakımından sanatçıya benziyorsa da ondan düşünce ve teknik açıdan tamamen ayrılmakta olduğu unutulmamalıdır” (San, 1977:137).

Çocuk resim yaparken kendi iç dünyası içinde estetik kaygıdan uzak çalışır. Onun spontan ve sade anlatımı sanatçı yaratılarından farklıdır. Çocuk resimlerindeki bu kendiliğinden izlenen gelişim kişilik ve algısal gelişimi de peşinde getirir.

Bu görüşe göre, sanat; kişinin psikolojik gelişmesinin bir ürünüdür ve sanatsal gelişmenin özü de algısal gelişmedir. Bu gelişmenin usda oluşan durağan boyutu ile yapıt üzerinde bütünden ayrıntıya, yalından karmaşığa doğru gelişen dinamik boyutu sanatsal gelişmenin yapısal ana çizgisini oluşturur. Bu süreçte kağıt üzerinde elde edilen her değişim, bir başka değişimi gerektirir. Ürün böylece değişe değişe, en üst aşamasında bütünlüğe ulaşır. Zamana, yere, yaşa bağlı olmaksızın gelişen bu sanatsal biliş sürecinin yapısal karakteristiği çocukta da, yetişkin sanatçıda da, sıradan insanda da aynıdır. Buna göre çocuk resmi ile sanatçıların yapıtları arasındaki benzerlik, gelişimsel anlamda değil, sanatın oluşum süreciyle ilgilidir. Çocuk resimlerine romantik yaklaşım, sanatın kökenini arama, sanatın değişme sürecine ışık tutma ve yapısal benzerlik diye incelenirken çocuk resimleri sanat katına ulaşır (Kırıçoğlu, 1992).

Resimlerin estetik boyutuna ilgiyi vurgulayan bir başka görüş de çizik tarafından vurgulanır. Avusturya’lı sanatçı eğitimci Çizek, çocuk resimlerindeki anlatımcılığın sanat eğitimindeki önemi konusunda ilgili gözlemlerini yansıtır. Ona

göre çocukların resimleri yetişkinlerin resimlerinin ilkel modeli değildir. Çocuk resimleri ayrı birer sanattır

Çizek, çocuk resimleri içten olduğunda, nitelikli bir bütün oluşturduğunda, çocuğun yaşı ile uyum içinde bulunduğu çocukların her bir ürünün güzel olduğunu savunur. Bu ünlü görsel sanatlar eğitimcisi, çocukları hayatlarındaki olaylara, kişisel tepkilerini görsel biçimlerde sunmaya teşvik etmiş, yaratıcı gücün gelişmesini kendisine görev edinmiştir. Çizek, ergenlik çağında çocuğun sanat yetisinin yok olacağını, bu yetinin tekrar uyanması için her şeye yeniden başlaması gerektiğini savunur. (Kırıoğlu, 1992).

1.1.4. Çocukların İç Dünyalarının Sanatsal İpuçları

a. Teknoloji ve çocuk resimleri

Çocukların ailelerini, evlerini ve ev yaşamlarını çizdikleri resimlerin benzersiz anlatımcı niteliği, yaşamlarındaki önemli olan diğer kişileri nasıl gördükleri üstünde önemli bilgi sağlar. Bu anlamda çocukların resimleri kendilerini hayatta nasıl gördüklerinin ve sadece kişiliklerinin dışavurumu değil, aynı zamanda kişisel gözlemlerini, değerlerini yargılarını ve başkalarını algılayışlarını ve aile okul cemaat ve toplumsal ilişkilerini yansıtan benzersiz bireysel anlatımdır. Çocukların toplumdaki cinsel rolleri algılayışının genellikle yetişkinler(anne, baba, bakıcılar öğretmenler ve diğerleri) tarafından aktarıldığı ve kitaplarda okuduklarından, televizyonda ve sinemada gördüklerinden etkilendikleri açıktır. (Malchiodi, 2005). Bu bağlamda çocuk resimlerinin teknolojiden etkilenmesi kaçınılmazdır.

Teknolojinin yaşamımızdaki yeri ve önemi her geçen gün artmaktadır. Son yıllardaki teknolojideki hızlı gelişmeler her alana olduğu gibi eğitime de yansımış ve eğitim alanında birçok değişime sebep olmuştur. Bilgisayarın okullara girmesi son yirmi yılda eğitimde meydana gelen büyük değişikliklere örnek olarak verilebilir. Hızla günlük yaşantımızın bir parçası haline gelen bilgisayarlar artık çok erken yaşlarda kullanılmaya başlanmıştır. Artık çocuklar doğdukları andan itibaren teknoloji ile karşılaşmakta ve küçük yaşlardan itibaren onları kullanabilmektedirler. (Akkoyunlu, Tuarul, 2002)

Resim 37 Betül 4yaş

Günümüzde teknoloji gereklilik olmaktan çıkmış zorunluluk halini almıştır. Kişisel bilgilerin saklandığı, iletişimi ve eğitimi içinde barındıran bir kullanıma sahiptir.

Teknolojinin erken yaşlarda kullanımı konusundaki çalışmalar, bu yaş grubunun fiziksel, duygusal, dil ve bilişsel gelişimini göz önüne alarak, teknolojinin bu gelişimsel alanları nasıl etkilediğini tartışmaktadır. (Bransford, Brown ve Cocking, 1999; Healy, 1998). Teknolojinin uygun koşullarda ve uygun yazılımlarla kullanılması öğrencilerin dil ve bilişsel gelişimine olumlu yönde katkıda bulunmaktadır. Healy çalışmasında (1998) yeni teknolojilerin çocuklara yaparak, yaşayarak öğrenecekleri bir çevre oluşturduğunu ve onlar için anlaşılması zor ya da soyut kavramları görselleştirerek anlaşılmasını kolaylaştırdığını vurgularken, Papert (1998) bilgisayarların çocuklara somut yaşantılar sağladığını; çocukların bilgisayarları kontrol edebildikleri ve arkadaşlarıyla etkileşim içinde oldukları sürece bilgisayarların çocukların üzerinde olumlu etkilerinin olduğunu belirtmektedir. (Akkoyunlu, Tuarul, 2002)

Çocuklar küçük yaşlarda bilgisayar ve teknoloji ile karşılaşmaktadırlar. Soyut kavramların somutlaştırılması, eğitimin daha görsel ve işitsel özellik kazanması onlar için önemli bir avantajdır.

Bilgisayar teknolojisindeki gelişmelerde metin, müzik, resim, çizgi film ve video gibi görsel ve ses unsurlarını kolayca işleyebilir hale getirerek bu imkânları bireysel kullanıcı düzeyinde hizmete sunmuştur. Eğitim ortamında geleneksel anlatım metotları yerine değişik ifade biçimleri birbirini engellemeyecek şekilde anlamlandırılarak kullanılması önerilmektedir. Görsel unsurların insanlar arasındaki iletişimde büyük kolaylıklar sağladığı bilinmektedir. Yüzlerce ciltlik bilgi bir belgesel filmle ifade edilebilmektedir. Görsel unsurlar, dikkat çekme, güdüleme, bilgi kaynağı olma, soru sorma, öğrenmeyi somutlaştırarak anlamlı kılma ve bilgi organizasyonuna yardımcı olma amaçları doğrultusunda kullanılabilir. Çünkü görsel açıklamalar, bilginin ortaya çıkardığı, ilişkilerin somut olarak resimsel ifadeleridir. Çevreyi algılamada ve çevre ile ilgili bilgilere anlam vermede, zihinsel olarak kolay algılanabilen görsel unsurlar tercih edilebilir (Akpınar,1999, akt. Alan, 2009).

İnternet ve bilgisayar çocukların oyun oynayarak öğrenmelerini sağlayan bir araçtır. Çocuklar bilgisayar kullanımıyla deneyimledikleri sorunlara pratik çözümler üretebilmektedirler. Görsel zenginlik hayal güçlerini arttırmaktadır.

Bilgisayardaki problem çözme programları ve eğitici oyunlar sayesinde çocuklar keşfetme olanağına sahip olmakta ve keşfederek öğrendikleri içinde daha kalıcı öğrenmeler gerçekleşmektedir. İnternet kullanımı çocukların yaratıcılıklarını desteklemekte, hayal güçleri gelişmekte ve eleştirel düşünebilmelerini sağlamaktadır. Bilgisayar, çocukların dil gelişimi, kavram gelişimi ve problem çözme becerilerinin gelişiminde etkilidir.(Çakmakçı, 2009)

İnsanda öğrenmeleri en fazla etkileyen görme organının göz yardımı ile görsel kültür ürünleri içinde yer aldığı bir dizi imaj, düşünceler ve değerlendirmeler bireye daha hızlı kazandırılır. Görsel kültür ürünleri ya da geniş açılımı ile kültür ürünleri (resimler, heykeller, müzikler, reklâmlar, çizgi filmler v.s.) ideolojiden ve ideolojinin yeniden üretiminden yani kitle kültüründen bağımsız olarak düşünülemez. (Askaroğlu, 2006)

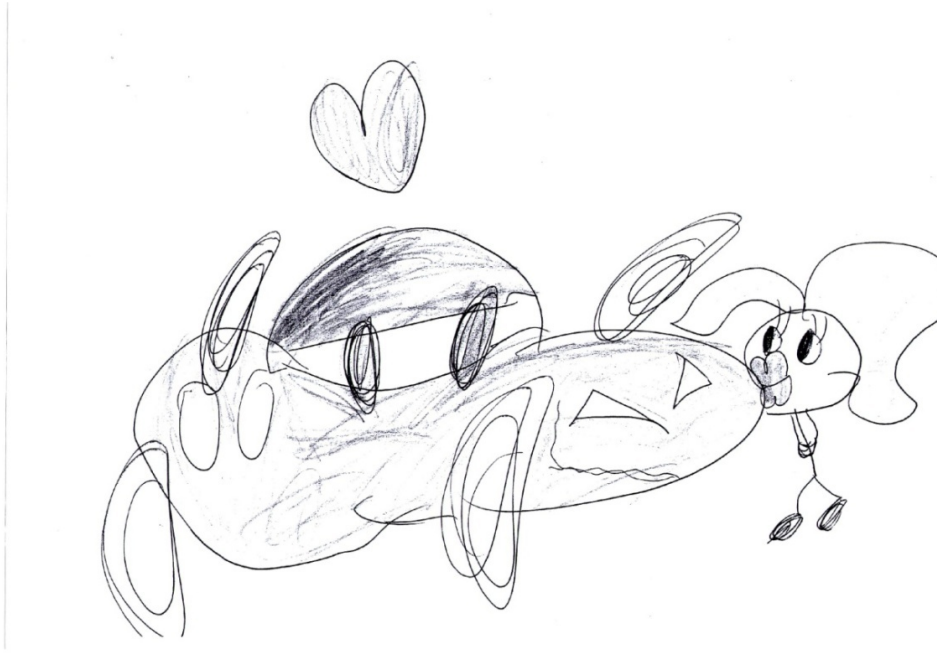
Resim 38 Betül 4y.

Kültürel etkiler görsel kültür ürünlerinde kendini gösterir. Teknoloji dezavantajlarından biri de budur. İdeolojik etkilere maruz kalma ya da kültür farkı. Her iki olgu ebeveynlerin dikkatli olmalarını gerektiren önemli konulardır.

Günümüzde çocuklar erken yaşlardan başlayarak televizyon ve internetteki güçlü görsel öğelerle fazla içli dışlı oluyorlar. Gelişimlerinin kritik döneminde bunun bir neslin dünyayı algılama biçimini şekillendireceği gerçeği kimilerimizi endişelendirir. Bu kaygının birçok yönü vardır. Bir tanesi içerikle ilgilidir. Çocuklukta güçlü görsel öğelerle(şiddet, cinsellik) fazla haşır neşir olmaktan kaynaklanan kaygının bir diğer yönü, televizyon ve internetin yaratıcılık ve özgünlük üstünde yapacağı olumsuz etkidir. TV ve filmlerden gelen görsel uyarılar tamamen edilgendir, internetten alınan çoğu uyaranda öyle. Robin Hood ya da Harry Potter okuyan bir çocuk kendi başına imgelemeyi ve hayal etmeyi öğrenmektedir. Ancak Claire'in Harry ve Hogwarts'a ait imgelemi, eğer okumaktan kaynaklanıyorsa, edilgen olmaktan çok aktif olarak oluşturulmuş ve Owen'inkinden farklı olacaktır. Ancak Clair'de de, Owen'da da Harry ve Hogwarts'ı filmde izledikten sonra, bu güçlü görsel imge büyük olasılıkla kendi yarattıklarının yerini alacaktır. Bir çok çocuğun zihninde yarattığı birçok Harry yerine, artık çocukların kendilerinininkini yaratmaktansa pasif olarak kabul edecekleri tek bir "standart Harry" vardır.(Andereasen, 2009)

Çocuklar edilgen olarak edindikleri imajlara yenilerini ekleyememektedirler. Yaratıcılıklarındaki kısıtlanma ya kullanmayan ve geliştirmeye ihtiyaç duymadıkları el becerilerinden ya da mükemmelere ulaşamama kaygısıyla yapılan resimlerinden kaynaklanmaktadır.

Sunulandan etkilenim açısından düşünüldüğünde, ilk çocukluk dönemlerinden itibaren çocuklar, kendilerine model olarak seçtikleri, televizyondaki dizi kahramanlarının özelliklerini günlük yaşamlarına ve oyunlarına yansıtmaya başlarlar. Televizyon dizi kahramanı, çeşitli davranış ve hareketleriyle, çocuktaki saldırganlık dürtülerini harekete geçirebilir ve onu saldırgan yapabilir. Çünkü çocukta dürtülerini dizginleme yeteneği çok zayıftır (Mutlu; 1997: akt Askaroğlu, 2006).

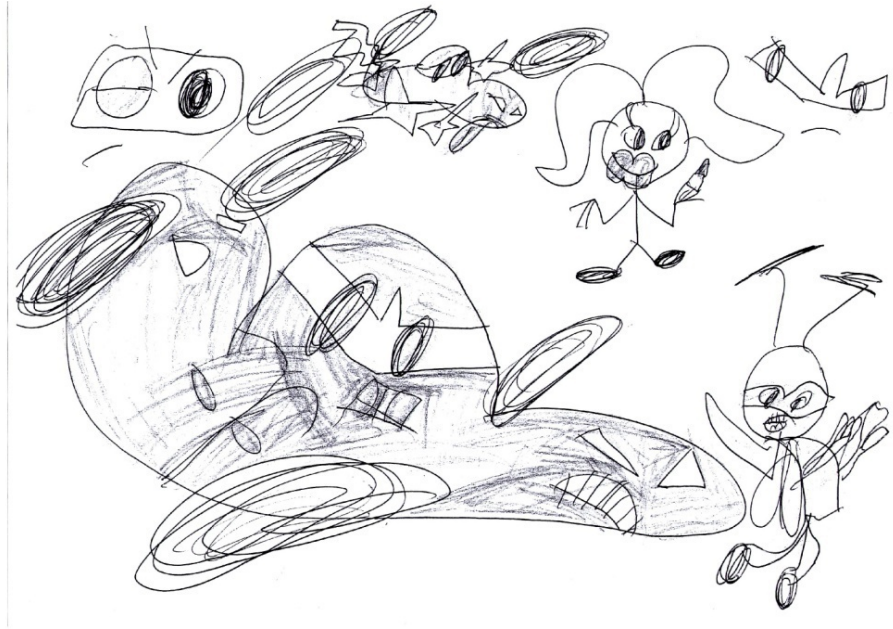

Resim 39 Betül 4 yaş

Teorik olarak, fantezi ve oyunun çocukların bilişsel gelişmesinde önemli bir rolü olduğu ileri sürülmüştür. (White, 1959). Büyü içeriği olan görsel yayınların yaygın olmasına rağmen, çocukların bilişsel ve sosyal gelişimine etkileri konusunda şaşırtıcı derecede az şey bilinmektedir. (yaratıcılık film Eugene Subbotsky, Claire Hysted, and Nicola Jones). Büyülü bir ekranın çocuklar da farklı düşünce ve ardından yaratıcılığı teşvik ettiğini gösterir. Büyüsel düşünce ve çocuklara fantastik

hayali dünyalar yaratmak için olanak sağlar ve bu şekilde birden fazla açısı ve hareket görüntüleyerek çocukların kapasitesini artırır.

Çizgi filmlerin neden bu kadar izlendiği konusunda Katherine Wolf ve Majorie Fiske'nin düşünceleri şöyledir: Normal bir çocuk genelde egosunu güçlendirme aracı olarak çizgi hikayelerini okur, filmleri seyreder. Çocuk çizgi kahramanlarda ego deneyimini bir takım yansımalarla genişletmeye çalışır. Daha sonra maceracılık aşamasında yenilemeyen bir kahramanda egosunu tatmin eder. Son olarak kendi ayakları üzerinde durur ve hayatın kendisi demek olan gerçek maceranın hakiki çizgi kahramanlarını benimser. Yetişkinlerin de çizgi kahramanları aynen çocuklar gibi tutku ile seyretmelerindeki tek neden, onları bir rahatlatma ve gevşeme aracı olarak kullanmalarıdır (Turan,1996:akt Askaroğlu, 2006).

Resim 40 Betül 4 yaş

Levick (1997) çocukların resimlerinde cinsiyet farklılığını belirmesi üstüne, çocuklarla yıllarca yaptığı çalışmalardan ilginç bir gözlemi aktarır; “1960’larda sanat terapisine yeni başladığım sıralarda, henüz televizyon masumiyet dönemindeyken çocukların çoğunun 7yaş civarında çöp adam figürleri yaptığını öğrendim. Beklenen davranış buydu, çünkü çocuklar cinsiyet farklılığıyla ilgilidirler... 1970’lerde çöp adamlarda oluşan değişiklikler dikkat çekiciydi. 7 ila 9 yaş arasındaki çocuklar figürlerine kadınlı erkeği ayıran cinsiyet özellikleri katıyorlardı... Çocuklar için

geçmiştekinden daha erken yaşlarda cinsel karakterler çizmek doğallaşıyordu çünkü çocuklar televizyonda kadın ve erkek arasındaki özellikler ya da farkların vurgulandığını görüyorlardı. (Malchiodi, 2005)

Teknoloji, sanat eğitimi açısından düşünüldüğünde çocuklara olumlu, olumsuz etkilerinin olduğu yadsınmaz bir gerçektir. Sanat eğitimi teknoloji ile birlikte kullanıldığında; çocuklarda araştıran, inceleyen, sorgulayan, hoşgörülü, özgür düşünceli etkiler sağlayabilir.

Ayrıca, çizgi filmler görme, ayımsama (görsel duyarlılığın gelişimi) ve görsel olan her şeyin netleşmesine olanak sağlayan aktif bir algılama süreci olduğundan beceri kazanmalarına imkân verebilir ve sanat eğitiminin amaçlarına hizmet edebilir. (Alan, 2009)

İyi program ve video filmler çocukları başka şekilde göremeyecekleri yerler ve şeylerle tanıştırebilir, ayrıca bu kitle iletişim araçları çocukları yeni kavramlarla tanıştırmamanın etkili bir yolu olabilir. (Andereasen,2009). Fakat unutulmaması gereken insanın yaşantısal kazanımlarının kullanılmasıyla yaratıcılık süreci başlar. “İnsan yalnız aklıyla öğrenmez, duygularıyla da öğrenir. Özellikle sanat, aklın ve duyarlılığın birleşmesidir.” diyen Talip Adaydın’ın sözünden yola çıkarak çocukların görsel algılarının zenginleştirilmesinin ötesinde; yaşayarak, deneyimleyerek elde edecekleri doyum, medya ve teknolojik malzemelerle harmanlanarak amacına ulaşır.

b. Aile ve çocuk resimleri

Çocuk resimleri, çocuğun çevresi, aile, anne, baba, kardeş ve arkadaş ilişkilerini ortaya koyabilir. Maret’te göre, resimde rastlantı yoktur. Her şey zorunludur. Her resim sembolik bir bilmece olarak öznenin (suje) duygusal halini, onun bilinç dışı hareket etme ya da cevap verme biçimini ifade eder (Manning,1987)*. Bu nedenle resimsel anlatım çocuğun aile ilişkilerinin anlamlandırılması ve yorumlandırılmasında kullanılan ve araştırma konusu olarak güncelliğini sürdüren bir anlatım yöntemidir. Bu yöntem çocuğun penceresinden aileye bakmamızı sağlar.

* DOĞRU S., TURCAN A.İ. , ARSLAN E.,DOĞRU S., Çocukların Resimlerindeki Aileyi Tanılama Durumlarının Değerlendirilmesi

Bir çocuk kendini ailesi, arkadaşları ya da öğretmeni ile birlikte resmettiğinde, resim yoluyla onların kendisiyle olan ilişkisini, kendisinin de grupla ve başkalarıyla olan dinamik bağını yansıtmış olur (Yavuzer, 1992). Bu bağ çocuğun diğer bireylerle olan ilişkisinin anlatımında önemli yer tutar. Mahalle, ev, okul, vs. gibi imgelerle çocuklar kendilerini ya da çevreleri ile ilişkilerini, hissettiklerini, yaşadıklarını anlatır. Ayrıca çocuk başkalarıyla ilişkisine göre kendine bakışını da aile resimleriyle yansıtır.

Çocuğun çizdiği insan, güneş, bulut, dağ, hayvan, çiçek, ağaç, ev ve yol figürleri onun ilk kompozisyon örnekleridir. Çocuk benzer olanları genelleyip farklı olanları ayırdıktan sonra kendine göre yarattığı bir dille olayları organize ederek kompozisyon oluşturmaya dört yaşında başlar.

Mott (1954), yaptığı araştırmada 4 ve 5 yaşlarındaki çocukların kendi anne ve babasının resimlerini karşılaştırmıştır. Çocukların annelerini kendilerinden uzun babalarından kısa çizdiklerini görmüştür. Ayrıca annenin resmindeki detayların daha fazla özen gösterildiği ve ailenin merkezine yerleştirildiğini fark etmiştir. Britain (1970) ise 4 ve 5 yaş grubu çocuklarda stresin aile resmine etkisi olduğunu araştırmada bulmuştur. Stres altında kalmış çocukların resimlerinin yamuk, düzensiz, parçalanmış ve çizgi kalitesinin zayıf olduğunu tespit etmiştir. Britain dinamik savunma mekanizmasının resme yansıtıldığını düşünmüştür. (Güven, 2009)

4-6 yaş grubu çocuklarda insan resmi önemli hale gelir. Bu dönemde çocuklar kendilerinin, anne-babalarının, kardeşlerinin ve kendilerine anlamlı gelen diğer kişilerin resimlerini yaparlar. Çocuğun resimlerinde görülen kişilerarası ilişkiler, kendine bakışını da yansıtır. Özellikle çocukların çizdikleri aile resimleri çocuğun, ailesindeki diğer bireylere karşı tutumunu, aile içindeki rolünü, kendini aile içinde nasıl algıladığını ve yetişkinlerle arasında olan problemleri çözme biçimini ortaya koyar (Yalçintas-Tarancı ve Darıca, akt, Okyay, 2008)

Çocuklar sadece buldukları yeri ve aile içindeki konumlarını olduğu gibi yansıtmazlar. Onlar bazen yaptıkları resimlerde bulunmak istediği yerleri çizebilirler.

Hızlı bir gelişim süreci içinde olan çocuğun yaşı ilerledikçe kompozisyon çalışmaları gelişerek devam eder. Çocuğun çizgileri daha belirgin, daha düzgün,

daha gerçekçi olurken yan yana çizilmiş figürler arasında her zaman mantıksal bir bağ kurulamaz. (Güven, 2009)

Literatür bilgilerine bakıldığında aile çizimlerinde, çocuğun ailesindeki bireylere karşı tavır ve tutumu, çocuğun aile içindeki bireyleri ve kendi rolünü nasıl algıladığını yansıttığı ifade edilmektedir.

Aile resimlerinde çocuk kendi değerini ve aileye ait olma hissini kendisini çizimde yerleştirdiği konumla ifade eder Çocuk ailesinin resmini yaparken duygu ve davranışlarını simgeleyen biçim ve içerik gibi özellikleri bilinçdışı bir şekilde ifade edebilir. Örneğin kendini reddedilmiş olarak hissediyorsa gruptan ayrı bir yere çizer. Kendini aileden soyutluyorsa aile bireyleri ile arasına ayırıcı öğeler koyar. Kendini resme dahil etmeyebilir. Bu, çocuğun gruba dahil olmadığını algıladığını yansıtmaktadır. Yine çizime aile fertlerini dahil etmeyebilir. Bu, çocuğun bir ebeveyne karşı hissettiği yabancılaşma, kızgınlık ya da reddedilme duygularını ifade edebilir. Çizimde bir kardeşin dışlanması, çocuğun o kardeşten kurtulmak istemesi ve reddedilişin bir ifadesi olabilir. Tam tersine çocuk ailede olmayan birini resme dahil eder. Bu genellikle çocuğun o kişiyle kurduğu yakın ilişki ve kabullenmenin ifadesidir. Birlikte yaşamadığı bir ebeveyni resme dahil ediyorsa ebeveynlerin boşanmasını kabullenemediğini anlatıyor demektir. Evde hakim olan veya çocuğun değer verdiği ebeveyn fiziksel unsurlarına bakılmaksızın olduğundan büyük çizilir (Di Leo, 1983: 72). Çoğu zaman çocuk yaşadığı bu duyguları sözlü olarak anlatamaz ama çizimlerinde belirgin hale gelir (Chandler, Johnson, akt. Okyay, 2008).

Hulse'a göre çocuğun çizdiği aile resmi, çocuğun aile yapısını gösterir. Çocuk resimler yoluyla oidipus ya da elektra kompleksini çözümler. Resimler çocuğun kendisi hakkında düşüncelerini, heyecanlarını ve fantezilerini betimler.

Çocukların ailelerini çizerken figürleri ve görsel sınırları nasıl yerleştirdikleri onların aile ilişkilerini algılayışları konusunda fikir edinmemizi sağlamasına rağmen kesin olarak bir karara varmak zordur. Örneğin bir figürü diğerlerinden ayrı bir yere çizme, sınırlar içine hapsetme başkalarından kaçmanın bir ifadesi olarak düşünülürken bazı çocuklar için bağımsızlığın ifadesidir. İstismarcı

davranışların görüldüğü ailelerde çocuk korunma ve kaçma duygusu ile resimde sınır yaratabilir (Malchiodi, 2005).

Koppitz'a göre, çocukların ailelerine karşı olan hislerini aile resimleri ortaya koyar. Şöyle söylemektedir: “Çocuklar farkında olmadan ebeveynlerine ve kardeşlerine olan negatif duygularını şekillerini düzgün çizmeyerek, işaret ve sembollerle göstermektedirler” (Gillespie, 1994, akt. Okyay, 2008). Çizimlerinin analizinde aile bireylerinin dışlanması, büyüklüğü ve figürün bulunduğu pozisyonu önemlidir. Di Leo, aile resminin çocuklardaki davranış bozukluklarının sebeplerinin belirlenmesine yardımcı olduğunu görmüştür. Çocukların önemli hissettikleri aile bireylerine duygusal parçalar eklediklerini bulmuştur. Resimleri değerlendirirken şu noktalara dikkat etmiştir:

Aile bireylerinin ya da kendisinin dışlanması,

Ailede eksik olan kişi negatif duyguların sahibi olabilir. Aileden uzaklaştırılmak istiyor olabilir. Kendisini resimde çizmemişse özgüven eksikliği ya da kendini aileye ait hissetmemekle ilgili duyguların ifadesi düşünülebilir.

Ebeveyn figürü ve çocuğun ebeveynlere olan yakınlığı,

Ailede kendilerini kardeşlerine göre daha önemli bir konumda çizen çocuklar genelde kendilerini ebeveynlerine daha yakın bir yere koyarlar. Bununla beraber çocuk kendini kardeşinden farklı, soyutlanmış hissediyorsa kendini bir kösede, ailesel etkinliğe katılmayan bir durumda çizecektir. Kendini annesinin yanında çizen bir çocuk, annesinin daha çok sevdiğini düşündüğü bir bireyi aile çemberi dışına itmesiyle kendi isteklerini yerine getirmeyi ifade ediyor olabilir (Gillespie, 1994, akt. Okyay,2008).

Ailenin başka herhangi bir bireyiyle aynı şekilde veya aynı kıyafetle çizilmesi,

Figürlerin giysileri aynı ya da benzer çizilmişse bu iki figürün yakınlıklarını ifade eder. Eğer figürlerden birisi kendisini ifade ediyorsa diğer figürle kurduğu özdeşimin ifadesi düşünülmelidir

Ailedeki rolü, etkileşimi ve izolasyonu,

Bazen de ailede olmayan biri resme dahil edilebilir. Bu genellikle çocuğun o kişiyle kurduğu yakın ilişkinin ifadesidir. Çocuğun birlikte yaşamadığı bir ebeveyni resme dahil etmesi, anne babanın boşanması durumunda, bunu kabullenemediğinin bir göstergesidir. Bu gibi durumlarda anne baba yan yana ve el ele çizilebilir (Chandler, Johnson, akt. Okyay,2008).

Daha önce de söz edilen çocukların kendisini olmak isteği durumunda çizmesi o konuyu kabullenememesinden kaynaklanabilir. Çocuk böyle durumlarda kaybedilen yakını resimlerine dahil eder.

Aileleriyle uyumlu çocuklardan ailelerinin resmini yapmaları istendiğinde anne ve babasını, kardeşlerini, kendisini son derece güzel, bireysel özellikleriyle, ayrıntılarıyla, yaratıcı bir biçimde çizerler (Malchiodi, 2005: 222). Sağlıklı çocukların tersine ailevi sorunları olan, kendisini stres ve baskı altında hisseden, ev hayatının şiddet ve kargaşa içerdiğini düşünen ve negatif bir aile düşüncesine sahip olan çocuklar aile resmini çizmeye karşı direnebilirler (Di Leo, akt. Okyay, 2008). Sorunlu ailelerin çocuklarında resimdeki bireylerde şekil bozuklukları görülebilir.

Burns ve Kaufman tarafından 1970’de “Kinetik Aile Resmi Çizimi Tekniği” önerilmiştir. Kinetik olmayan resim çizimine göre yönerge şöyledir: “Siz dahil olmak üzere aile resminizi bir şeyler yaparken çizin. Herkesi çizmeye çalışın ancak çizgi film karakteri ya da çöp adam gibi olmasın. Unutmayın herkes bir iş yaparken çizilecek”. Kinetik aile resmini analiz ederken figürün durağan hali değil yapılan iş veya hareket değerlendirilmektedir. Aile bireylerinin gruplanma stilleri veya altının çizilmesi evdeki güvensizliği temsil etmektedir. Annenin yemek yaparken, babanın gazete okurken tasvir edilmesi olumlu durum olarak değerlendirilir. Ancak annenin temizlik veya ütü yaparken, babanın ise araba kullanırken veya çimleri kesiyorken çizilmesi olumsuz olarak değerlendirilir. Kinetik aile çiziminde ailenin ne yaptığı önemlidir. Kavga mı ediyorlar? Oyun mu oynuyorlar? Diğer aile üyeleriyle ne yapıyor, yalnız mı, hangisine yakın? Kinetik aile resmi yazarların klinik tecrübelerine dayanmaktadır. Formal yollar ile geçerlilik ve güvenilirlik analizi ispat edilmemiştir. (Güven, 2009)

Çocukların yaptığı “aile” resimlerinin yorumlanması

Çocuğun çizimi bilişsel gelişimi ve kişilik özellikleriyle paraleldir. Bu nedenle çizimler yorumlanırken öncelikle gelişimsel özellikleri göz önünde tutulmalıdır. Yaş dönemine uygun çizim yapması önemlidir. Gelişimsel değişkenler çizimde şekillerin bütünlüğü, yer çizgisinin kullanılması ve perspektif kullanımı gibi özelliklerle kendisini gösterebilir.

Çocukların aile resimlerine sanatsal gelişim evresinin de etkisi vardır. Örneğin çocukların insan prototipleri ve ilk insan figürlerini çizdikleri evre üçte (4-7 yaş) yerleşim üstüne yargıda bulunmak zordur çünkü bu evrede imgeleri kompozisyonun içine özgürce yerleştirirler. Gerçekçilik evresinde çocuklar ailelerinin resimlerini çizmek istemezler çünkü resimleri fotoğraf gibi yapmayı beceremezler. Bazen ergenlik öncesi dönemlerdeki ya da ergenlik dönemindekiler ödevi tamamlayabilmek için çöp adamlar (kit.res.) gibi daha önceki biçimlere gerileyecektir.(Malchiodi, 2005)

Çocuk resimlerinin üzerinde yorum yapmadan önce onların yaş dönemlerine uygun gelişim süreçlerini iyi bilmek gerekir. Örneğin çocuk 4 yaşından önce çizimlerinde kol çizmez Çizimlerinde kol 6 yaşından sonra görülmeye başlar.

Aile bireylerinin çiziliş sırası:

Aile bireylerinin çiziliş sırası çok önemlidir. Sayfanın en soluna birinci olarak çizilen kişi en sevdiği, değer verdiği kişi olmakla beraber, en fazla çatışma yaşadığı, yakınlaşmakta problem yaşadığı kişi de olabilir. Aile resimleri çocuğun aile bireyleri ve aile yapısını algılama şeklini yansıtmaktadır (Bahçıvan-Saydam, akt. Okyay, 2008). Çocuğun en çok değer verdiği kişiler en ön sırada yer alırken ikinci derecede önem verdikleri ise, arka planda bulunur. Aile bireylerinin çiziliş sıraları da, bireylerin çocuk için taşıdığı önemi belirlemektedir. (Altinköprü, akt, Dülger, 2008).

Çocuk figürleri yerleştirirken duygusal ifadeye yer vermeden robotlaştırılmış yaş ile orantılı düzgün yerleştirilmiş (baba, anne, ağabey, kendisi, kardeşi.gibi) figür dizilimi kullanmışsa duygusal anlamda baskı yaşıyor olabilir. Duygusal ifadenin kullanıldığı resimde çocuk için önemli olan kişi önce ve özenle

çizilir. Resimde iki zemin çizgisi kullanılmışsa üst bölümde bulunan figürler daha önemli bir konuma sahiptir. Büyük çocuklar duygusal yerleşimi kullanmazlar.

Aile bireylerinin konumları:

Resmin bu boyutu aile içi ilişkiler, paylaşım ve iletişim konusunda önemli ipuçları vermektedir. Birbirine yakın veya dokunarak çizilen aile bireylerinin yakın ilişki içinde oldukları düşünülmektedir. Aileden uzak çizilen bireylerin ise aileyle olan ilişkilerinde problem yaşadıkları, birliktelik sağlayamadıkları düşünülmektedir. Aileden uzak çizilen bireylerin sayfanın hangi tarafına çizildikleri ve hangi yöne baktıkları önemlidir. Çocuğun sayfanın solunda sol tarafa bakarken çizdiği (genelde anne- baba olmaktadır) kişiler ile arasında bir bağımlılık söz konusu olabilir. Sayfanın sağında ve sağ tarafa bakarken çizdiği kişinin (genelde çocuğun kendisi olmaktadır) aileden uzaklaşma, bireyselliğini kazanma ihtiyacı içinde olduğu düşünülmektedir. Genellikle ergenlik döneminde rastlanan bu tür çizimler önemli ipuçları vermektedir (Bahçıvan-Saydam, 2004: 114, akt. Okyay, 2008). Burns'un 1982 yılındaki çalışmasına göre çizilen aile bireylerinin(özellikle babanın) çocuğa karşı duruş pozisyonu çocuğun sosyal kendilik algısı üzerinde etkili olmaktadır (Bahçıvan-Saydam, akt. Okyay, 2008).

Resimde çizilen figürlerin yerleştirilme şekli psikodinamik yorum açısından önemlidir. Çocuk kendisini günlük yaşantısında güvende hissettiği kişi ile yakın çizmektedir.

Aile çizimlerinde bireyler arasındaki mesafenin özellikle destekleyici diğer klinik veriyle birlikte aile bireyleri arasındaki duygusal mesafeyle ilişkili olduğu bulunmuştur (Weinstein, 1968). Bir başka araştırmada ise üvey kardeşi, üvey anne babalı ve çekirdek ailelerden gelen çocukların aile çizimleri karşılaştırıldığında ne aile içi çatışmanın, ne de çocuğun duygusal ve davranışsal sorunlarının kimin resmin dışında bırakılacağıyla ilişkili olduğu; sadece biyolojik bağ önemli bulunmuştur. Çocukların resimlerinde üvey anne babaları, biyolojik anne babalarına göre daha az yer almıştır (Dunn, O'Connor ve Levy, akt. Sayıl, 2004).

Çocukların, kendilerince önemli bir özelliği resme eklemelerini ya da özellik önemli olduğu halde resimlerinde yer vermemelerini etkileyen çeşitli etkenler vardır. Golomb (1992), aile ilişkileri sorunlu olan çocukların ailelerini çizmek

istemediklerini ya da bir iki kişinin yer aldığı kısıtlı resimler ürettiklerini görülmüştür. (Sayıl, 2004) Boşanmış ailelerde çocuklar anne ve babayı ayrı çizebilir. Anne ve baba figürünün arasına ev gibi objeler de yerleştirebilir. Bazen boşanma durumu olmasa da çocuk ailedeki huzursuzluğu ve boşanma isteğini bu şekilde ifade edebilir. Zemin kalın çizgilerle vurulanmışsa çocuğun ailesine karşı güven eksikliği ya da ailenin tehlike altında olduğunun ifadesi düşünülebilir.

Aile bireylerinin çiziliş şekli:

Çocuklar ile içinde güçlü buldukları, özdeşim kurdukları, otoriteyi temsil eden kişiyi ilk bakışta göze çarpacak şekilde büyük çizerler. Bazı çocuklar kendilerini birinci sırada ve diğerlerinden daha büyük çizerler. Bu çocuklar ebeveynleri tarafından bireyselliklerinin kabul edilmesi, desteklenmesi ihtiyacı duyan çocuklar olmaktadır. Çok küçük veya en son çizilen aile bireyi çocuğun önemsemediği, varlığından rahatsızlık duyduğu kişi olabilir. Çizimlerde yer almayan kişi genelde çocuğun kışkırdığı, çatışma yaşadığı kardeşi olmaktadır (Bahçıvan-Saydam, akt. Okyay, 2008).

Çocuk resimlerinde genelde baba daha büyük çizilir. Eğer anne babaya göre daha büyük çizilmişse annenin önemi göze çarpar. Resimde çocuk kendini küçük çizerse kendini önemsiz hissettiğini ifade eder. Çocuklar figürlerin büyüklük ve küçüklüklerini duygularına uygun ifade eder.

Aile bireyleri normalde gerçek sahip oldukları boy orantılarıyla çizilmelidir. Çocuk aile içinde çatıştığı kişileri aile boy orantısına uymayacak şekilde küçülterek sayfanın en arkasına atabilir, çok çirkin çizebilir ya da kol, bacak gibi bazı öğelerini eksik bırakır (Altinköprü, 1999: 189). Boyanın kullanılış biçimi, aynı sembolik değerler açısından yoruma tabi tutulur. Çocuğun özenle boyadığı kişi, onun en çok değer verdiği kişi olurken çirkin boyanan ya da boyanmayan kişiler, çocuk için daha az değere sahip olanlardır (Altinköprü, akt. Dülger, 2008).

Çocuk resimlerinde kafa çalışma merkezini ifade eder. Küçük çocuklar figürlerinde büyük kafalı çizdiği bireyin önemini vurgular. Daha büyük çocuklarda çizilen büyük kafalı figürler otoritenin anlatımında kullanılabilir. Çocuk kendisini büyük kafalı çizmişse bu anlatımı başarılı olmak isteği ile ilişkilendirilebilir.

Figürlerde geniş omuz gücün ifadesidir. Büyük elli çizilmiş figürler saldırgan bireylerin ifadesi olabilir.

Çizimin sayfadaki konumu:

Buck'a göre figürün sol tarafa yerleştirilmesi duygusal doyum arayan kimselerde görülmektedir. Machoover'a göre figürleri sol tarafa yerleştirmek ben-merkezci bir kişiliğin, sayfanın sağ tarafına yerleştirmek çevre-merkezli bir kişiliğin göstergesidir (Di Leo, akt. Okyay, 2008). Sayfanın sağına çizilenler bireyselleşme, gelecekle ilgili kendine hedef belirleme ile ilgilidir. Üste çizilen resimler gerçekleri değerlendirmede, iç görü eksikliği, olaylar karşısında yaşına uygun olmayan tepkileri vurgulamaktadır. Alta kaydırılmış çizimler ise yetersizlik, kendine güvensizlik, depresif özellikler ve içe dönüklük ile ilgilidir (Bahçıvan-Saydam, akt. Okyay, 2008)

Kağıdın kullanımı:

Figürlerin sayfaya yerleştirilmesiyle ilgili genel kanı sayfanın üst kısmına yerleştirilen figürler iyimserlik ve fanteziyi öne sürerken, kenarlara ve sayfanın aşağısına çizilen küçük figürlerin yetersizlik, güvensizlik ve depresyonun dışa vurumu olduğudur. Buck'a göre figürün orta hattan uzakta ve sol tarafa yerleştirilmesi duygusal doyum arayan atılgan kişilerde görülmektedir. Bolander ise 1974 yılındaki çalışmasında; sayfanın üst kısmını gelecek, ortasını bugün ve alt kısmını geçmiş olarak yorumlamaktadır (Di Leo, akt. Okyay, 2008).

Çizim şekli:

Çocukların resimlerinde kullandıkları silik ve kesintili çizgiler hassas ve kırılğan kişilik yapılarıyla alakalıdır. Bastırılarak çizilen kalın çizgiler saldırgan dürtülerin varlığını gösterebilir (Bahçıvan-Saydam, akt. Okyay, 2008)

Çocukların resimlerinde yer alan figürler

İnsanlar, evler, ağaçlar çocukların hayatlarında önemli etkenlerdir. Çünkü çocukların çevresinde yer almaktadır. Çocuk bunları çizerken kendileri hakkında çizdiklerinden daha fazlasını anlatırlar. Ev; aile hayatında şefkat ve güvenliğin arandığı yeri temsil eder. Hayvanlar genelde ailenin bir parçası olarak resme eklenirler. Ağaçlar, çiçekler ve güneş; ışık, doğa ve evin sınırlandırdığı dünyaya duyulan ihtiyacın bir ifadesidir (Di Leo, akt. Okyay, 2008).

Uçurtma- Balon:

Paktuna'ya göre uçurtma ve balon mutluluğun, eğlence ve neşenin bir göstergesidir. Gökyüzündeki güneş, açık renkli bulutlar, kuşlar ve çiçekler de bu mutluluğu tanımlayan figürlerdir (Paktuna-Keskin, 2003: 61).

Burns ve Kaufman ise kinetik aile çizimi testinin yorumlanmasında uçurtma ve balonu baskıcı aile ortamından kaçmak isteyen çocukların kullandıkları bir sembol olarak yorumlar (Burns, Kaufman, akt. Okyay, 2008).

Kayık:

Paktuna'ya göre kardeş kıskançlığı ve aile çatışmasında kayık bulunduğu ortamdaki kaçış sembolü olarak yorumlanır.

Ağaç:

Neşe ve sevinç sembolüdür. Çocuklar çiçekli, yemyeşil toprak üzerine mutlu ağaçlar çizerler. Ayrıca ağaç kişinin gelişimini, büyük bir değişimi temsil eder (Paktuna-Keskin, 2003: 43; Burns, Kaufman, akt. Okyay, 2008). Bu sembol oldukça farklı anlamlar taşıyabilmekte olup aile bireyleri arasında bariyer olarak kullanılabilir. Bazı durumlarda cinsel ilişkiyi simgelediği belirtilmiştir. (Yılmaz, 2009)

Hayvanlar:

Kelebek:

Hayali sevgi ve güzellik arayışını çağırır (Burns, Kaufman, 1972: 154 akt. Okyay, 2008).

Kedi:

Özellikle kız çocuklarda baskın olan bu sembol sık sık anne ile kişisel bir çatışmanın sembolüdür (Burns, Kaufman, akt. Okyay, 2008)

Yağmur:

Depresif eğilimleri çağırabilir. Ev, manzara ve çevre ile ilgili konularda ortaya çıkan yağmur her zaman üzüntü ve keder göstermeyebilir. Çocuk resimlerinde nadiren görülür. Depresyonun varlığına işaret ettiğinden dikkatli değerlendirilmelidir (Malchiodi, 2005: 173; Burns, Kaufman, akt. Okyay, 2008).

Kuş:

Kuşlar da mutlu temalarda yer alan figürlerdendir. Çocukların resimlerinde önce tek tek çizilen hayvanlar daha sonra kompozisyona dahil edilirler ve yaşanmış bir olayın içinde yer alırlar (Paktuna-Keskin, 2003: 57).

Resim 41 Betül, 7yaş

Güneş:

Gençlerde güneş çizimi aşırı derecede tekdüzedir ve çok az anlamlıdır. Fakat bazen büyümekte olan çocuklar için güneş çizimi karakteristik anlamlar taşıyabilir. Örneğin üzgün çocuklarda güneş karanlık olabilir. Eğer güneşe bir yüz çizilmiş ise bu kişileştirilmiş figür çizimlerinin bir ifadesidir. (kişisel figür çizimlerinin ifadesidir) Sıcaklığa ve onaylanmaya ihtiyacı olan çocuklar güneşe doğru bakarlar ya da eğilirler. Kabul edilmeme duygusu yasayan çocuklar güneşten uzakta olarak çizileceklerdir. Çocuk animistik dönemin etkisi ile güneşi insanla özdeşleştirerek ona ağız, burun ve göz çizer (Burns, Kaufman, akt. Okyay, 2008). Çocuk resimlerinde güneş sevginin varlığına işaret edebilirken sevgi ihtiyacının da ifadesi olabilir.

Küçük çocuklarda güneş çizimi daha az anlam taşımakta olup, çocuğun yaşı büyüdükçe güneşin sembolik anlamı da güçlenebilmektedir. Örneğin, depresif duygu

durumu bulunan çocuklar güneşi koyu renkle çizebilmekte, eklenen yüz ifadesi ise çocukla ilgili farklı bir bilgi barındırabilmektedir. (Yılmaz, 2009)

Çiçek:

Çiçek güzelliğin, sevginin ve büyümenin bir sembolüdür. Mutlu evlerin kapısının önüne çizilir. Mutsuz temalarda çiçek figürü görülmez. Çiçeğin olduğu resimlerde güneş, bulutlar ve kuşlar da vardır. Bütün bunlar çiçeğin çocuk için mutluluk sembolü olduğunu göstermektedir (Paktuna-Keskin, 2010). Büyüme, ergenliğe geçiş sürecini simgelemektedir. (Yılmaz) Eğer çiçek belden aşağıda etek üzerinde çizilmiş ise, kadınsı görünüm ile özdeşim kurulduğunu düşünülebilir.

Yıldız:

Fiziksel ya da duygusal yoksunluğu çağırıştırır. Bazen çocuklar yıldızı soğuk ve yakınlık göstermeyen şeyler ile ilişkilendirebilirler (Burns, Kaufman, akt. Okyay, 2008)

Ev:

Ev; insanın doğanın değişken şartlarına karşı korunduğu yerdir. Ayrıca, sevdikleri ile birlikte çevresel uyaranlara karşı kendini daha güçlü hissettiği bir ortamdır. Ev ilk kez üçüncü yaşta ortaya çıkar. Ev olduğu anlaşılır hale ancak, dördüncü yaştan sonra gelir.

Çocuklar için insanlar, evler ve ağaçlar hayatlarında büyük yer kaplar. Onları çizerken çocuklar kendileri hakkında çizdiklerinden daha fazlasını anlatırlar. Kendilerini hoşnut etmek için çocuklar insanlar, evler, ağaçlar, yeşillikler ve güneş çizerler. Ev aile hayatında giderilebilen temel ihtiyaçlardan olan şefkat ve güvenliğin arandığı yeri temsil eder. Ev çocuğun çevresini ifade eder. (Di Leo, akt. Malchiodi, 2005).

Çocuklar küçük yaşlarda (4-6yaş) evleri yer çizgisi olmadan veya evi bir yere oturtmadan yaparlar. Şematik dönemde (7- 9yaş) evi çizileceği taban olarak kâğıdın kenarını kullanır ya da kendisi bir yer çizgisi çizer.

A. Morino, 1970 yılında Florentine çocukları ile yaptığı araştırmada; 6-7 yaşındaki çocukların kendiliğinden çizimlerinde doğa unsurları ara sıra yer alırken %60'ının ev figürü çizdiği görülmüştür. Fakat çocukların olgunlaşmasıyla (10-11

yaslarında) evin çizilme sıklığının azaldığı ve resimlerinde daha çok doğa unsurlarına yer verdikleri görülmüştür. Bu değişimin yaş ilerledikçe aile ve evin ötesine yönelen ilginin, ilk yıllardaki ailesel bağlardan serbest kalmanın bir sonucu olarak yorumlayabiliriz (Di Leo, akt.Okyay, 2008).

Resim42, D./ 5yaş

Okulöncesi dönemde çocukların resimlerinde yer alan ev figürü daha sonraki dönemlere göre daha fazla görülür. Bunun sebebinin çocukların okul öncesi dönemde aile merkezli bir sosyal çevrelerinin olmasıdır.

Ev çocuğun duygusal yaşamının olduğu merkezdir. Çocuk için düzen ve sığınmayı simgeler. Ev figürleri hem çocuğun ailevi durumuna hem de kişisel deneyimlerine dayanır. Ev figüründe kapı, pencere, çatı, perde, bahçe ve yol ayrıntıları vardır. Ev içindeki yaşam çocuk için önemlidir. Çocuklar evi çizerken ya içerisini göstermeyen duvarlar çizerler ki bu durumda evde hayat belirtisi olmaz, ya da saydamlık özelliği dediğimiz evin içerisindekileri, evdeki yaşamı gösteren evler çizerler. Çocuk genelde sevdiği kişileri evin içinde resmeder. O evde diğerlerini mutsuz eden kişiler ev içine sokulmaz. (Yavuzer, akt. Okyay, 2008).

Evin içindeki bireyler önemlidir, ayrıcalıktır. Onlar çocuk tarafından sevilen, benimsenen bireylerdir. Bu nedenle evin içinde bulunurlar.

Ev resimleri aslında çevresel resimlerdir. Bu nedenle sadece evin ayrıntıları değil, evin içinde ve dışında neler olduğunu sorma fırsatı vardır. Bu anlamda, ev resimleri kişiler arası ilişkileri anlamada etkin bir araçtır. Evler çocukların aile yaşamları hakkında izlenimlerini, diğer önemli ilişkileri ve çevreleri ile olan ilişkileri üzerine fikirlerini kapsar. (Malchiodi, 2005).

Çatı:

Mutlu evlerin çatıları kırmızı; mutsuz evlerin çatıları ise siyah olur. Siyah çatılı evlerde genellikle anne-baba geçimsizliği ya da boşanma gündemdedir. Baca nadiren görülür. Bacadan tüten dumana pek rastlanmaz (Paktuna-Keskin, 2010).

Lamba:

Sıcaklık ve sevginin sembolüdür. (Burns, Kaufman, akt. Okyay, 2008)

Baca:

Tipik olarak çocuklar bacayı çatı düzleminin sağ kösesine çizerler. Eğer çatı eğik ise baca da eğik olur. Bacadan tüten duman evde bir yaşam olduğunun belirtisidir. Evde hareket vardır ve bu ev sıcaktır (Paktuna-Keskin, 2010). Malchiodi'ye göre de aile bireyleri arasındaki kişilerarası sıcaklıkla ilgilidir (Malchiodi, 2005).

Duman:

Bacadan çıkan duman bireydeki ya da kişiler arası bir düzeyde evdeki bireyler arasındaki içsel gerginlik ve öfkeyle bağlantılıdır. Ancak veriler inandırıcı değildir çünkü çocukların çoğu düzenli olarak ev resimlerine bacadan çıkan duman çizerler (Malchiodi, 2005).

Perde:

Perde çocuk resimlerinde 6. yastan sonra ortaya çıkar. Etrafımıza baktığımızda hemen hemen her evin penceresinde perde vardır. Bu nedenle bu ayrıntının çocuk resimlerinde yer alması doğaldır (Paktuna-Keskin, 2010).

Merdiven:

Heyecanı ve güvensizliği çağrıştırabilir (Burns, Kaufman, akt. Okyay, 2008)

Çocuk çizimlerinin değerlendirme amaçlı kullanıldığı bir vaka örneği

“Ar-El rehberlik buluşmaları sempozyumu 2009”

TAŞKIN Gülçin

Vaka-Ön Görüşme-Kişisel

Vaka görüşmesi 2000 doğumlu “M” bir kız çocuğu. Anne lise mezunu ev hanımı. Baba lise mezunu serbest meslek çalışanı. Çocuklar üç kardeş. Kardeş “H” 6 yaşında en küçük kardeşi “E” 1,5 yaşında.

Vaka-Ön Görüşme-Başvuru Nedeni

Anneye göre: “M” yaramaz, okulla ilgisi olmayan, öğretmenini dinlemeyen, evde ödevlerini yapmayan bir çocuk, küfür ediyor, yalan söylüyor.

Anne “M” küçükken iletişimlerinin çok iyi olduğunu söylüyor. Okula başladığından beri iletişimlerinin koptuğunu düşünüyor.

‘Ben ona yapması gereken her şeyi anlatıyorum ama kesinlikle dinlemiyor.’ diyor

•Öğretmenine göre: “M” Dersi dinlemiyor. Derste yokmuş hissettiriyor. Arkadaşlarıyla problemleri var. Eleştiri aldığı anda ya da kötü bir davranış yaptığında hastalanıyor. Kusuyor ve ya ağlıyor.

•Melise göre:.....

Vaka-Ön Görüşme-Doğum Öncesi ve Sırası

Evlendikten sonra anne çalışmayı bırakmış. Bir sene sonra “M” dünyaya gelmiş. İstenen bir çocukmuş.

Üstüne çok düşüklerini bu nedenle böyle olduğunu düşünüyorlar. Anne kendisini suçlu hissediyor.

Hamilelik normal. Doğum normal doğum, kolay.

Vaka-Ön Görüşme-Doğum Sonrası

“M” adını anne koymuş. Ağlayan bir bebekmiş ama yaramaz değilmiş. Uykusu iyiymiş. 1,5yaşına kadar emmiş. Emzik, biberon hiç almamış.

Bir yaşına kadar beşikte yatmış, sonra yatakta. Kardeşiyle aynı odada, ayrı yataklarda yatıyorlar. Şu an çok geç yatıyor, geç kalkıyor. Erken yatması için ısrar edilince kardeşini de uyutmuyormuş. Kavga ediyorlarmış.

Aile okula başladığı sene ehtileriyle aynı binada oturmaya ve çok sık görüşmeye başladıkları ve bu nedenle çok vakit geçirmeleri nedeniyle huyunu değiştirdiğini düşünüyor.

Kronik bronşiti varmış. Bademcikleri çok sık şişiyormuş. Bu nedenle gizlice dondurma yiyormuş. Dişlerinde problemi varmış. Tel takılması gerekiyormuş. Diş doktoru fobisi nedeniyle gitmiyormuş.

Bakımında babaannesi ve halası çok yardımcı olmuş. Okula başlayana kadar anneye düşkünmüş. Şimdi bazı geceler babaannesinde kalıyormuş. Babaannesi yasak koymuyormuş bu nedenle orada kalmayı tercih ediyormuş.

Küçükken iştahsızmış. Kaza, ameliyat geçirmemiş.

Tuvaletini 2,5 yaşında söylemiş. Annesi ve anneannesi tuvalet eğitimini vermişler. Tam kontrol sağlanamamış. Geceleri kaçırmış. ‘Babası da küçükken öyleymiş.’

Yürümesi zamanında, emeklemesi, hepsi zamanında olmuş.

“M” Yatarken korkuyormuş. Annesine göre kardeşlerini korkutuyormuş

Öz bakım becerilerinin bütün hepsini yapabilir ama yapmak istemiyormuş. Tırnaklarını kestirmiyormuş. Sabahları yüzünü yıkamıyormuş. Çatal kullanmıyormuş.

Çabuk arkadaşlık kurarmış. Ama sınıftaki en tembellerle ve yaramazlarla arkadaşlık kuruyormuş. Arkadaşlarıyla her şeyini paylaşıyormuş. Harçlığını kendi harcamıyor, arkadaşlarına veriyormuş.

Yetişkinlerle iletişim kurarmış. İyi davranırmış. Yalnız teyzesiyle kavga ediyormuş.

İlk öğretmeni çok sinirliymiş. Ondan korkuyor ve okula gitmek istemiyormuş. Toplamda da 4 öğretmen değiştirmiş. Hala okula gitmek istemiyormuş.

Vaka-Ön Görüşme Dikkat Çeken Noktalar

Anne eleştirel, ders verir şekilde yaklaşıyor. Baba görüşmeye gelmemiş. Anne muhtemelen babaya da eleştirel olarak düşünülmüş.

“M” kayıtsız aldırılmazlık yolunu seçmiş, agresyon hissediyor olabileceği düşünülmüş. Annenin standartlarına ulaşamayacağını düşündüğünden depresif. Regrese. Pasif kaldığı izlenmiş

Resim 43

Vaka-Uygulama-Aile Çiz Testi (Hareketli Aile Çizimi) (Resim 43)

Yönerge:

“Bir aile çiz herkes bir şey yapıyor olsun.”

Melis: Tamam... Bunu tam anlamadım.

‘Anne çiçek sulasın. Yok, baba çiçek sulasın. Çocuklarına nasıl çiçek sulandığını göstereyim.’

Çiçek... Bu çiçek olsun. Yanlış oldu.’ Sildi. Tekrar çizdi. İki tane yan yana çiçek çizdi.

‘Bunlar çiçekler’

Çiçeklerin soluna babayı çizmeye başladı. ‘Bu baba’ babanın kafasını ardından boynunu çizdi.

‘Boynu çok aşağı indi’ Sildi. Tekrar çizdi. Gövdeyi çizdi. Tekrar hepsini sildi.

‘Güzel olmuş mu bu?’ Tekrar sildi. Çizdi.

Bacakları çizdi. ‘dört tane ayağı varmış gibi oldu’ sildi. Tekrar çizdi. Çok uğraştı. Sırasıyla babanın kolları ve ayaklarını çizdi.

‘Şimdi çocuklar’ Çocuğun kafasını yaptı sildi. Çiçek yaptı onu. ‘Bu da çiçek oldu’

Buraya da kızları yapacağım' ' Kafası çok büyük oldu kızın' ' bacağı da tombul' 'bu erkek olsun'

'Anne ile kız yapacağım buraya da' Bacakları çizemedi. Sildi tekrar çizdi. 'Annenin yanındaki kız olmasın aile bu kadar olsun.'

Babanın eline suluk yaptı.

'Baba çiçeği suluyor. Erkek kardeş öğrenmeye çalışıyor. Anne de izliyor.'dedi. Sırayla boyamaya başladı.

Çiçekleri boyarken: 'Çiçek de aile sayılır. Gözü olduğuna göre. Anne, baba, çocukları.'

Çiçeklerden sonra çocuğu boyadı. 'Ne renk olsun. Mavi pantolon, mor da gömlek, ay işte hırka'

'Anneninki kırmızı olsun. Saçları kırmızı elbisesi de kırmızı.'

'Tamam, bitti' ' Aaa bir şey unuttum. Ev çizdi. 'Bu da evleri. Bitti.'

Vaka-Uygulama-Aile Çiz Testi (Hareketli Aile Çizimi) Öne Çıkan Noktalar

Aile içinde kendine yer bulmakta zorluk.(kendini çizmediği için)

Cinsiyet farkı (+), boy ayrımı (-)

Baba figürü var ama eve uzak ve kızla ilişkisi zayıf izlenmiş.

Aileye bağımlılık izlenmiş. (Baba solda ve sola bakıyor, anne ve erkek çocuk da öyle)

Vaka-Uygulama-Hareketli Ev Ağaç İnsan Çiz Testi

Resim 44

Ev: Yaşamı simgelemektedir

Ağaç: Libidinal Enerjiyi simgelemektedir

İnsan: Yaşam ve yaşam enerjisini bir arada kullanan kişi. Testte bu üçü arasındaki ilişkiye bakılır.

Vaka-Uygulama-Hareketli Ev Ağaç İnsan Çiz Testi (resim 44)

Yönerge: "Bana bir ev, bir ağaç ve bir insan çiz. İnsan da bir şey yapıyor olsun.

Vaka-Değerlendirme Görüşmesi

İşbirliğine açık.

Öğrenme kapasitesi iyi düzeyde.

Çizim kalitesi yaşından beklenen düzeyde.

Eleştirildiğinde nasıl tepki verir? Telafi etmeye çalışıyor.

Beğenilme ihtiyacı var.

Ödip meselesi.

Babayı işin içine katmak.

İkili ilişki kurmak, birey olmak.

Anneye agresyon ve bağımlılık. Büyümeye çalışıyor. Anneyle problemi bundan.

c. Kültür ve Çevre çocuk resimleri

Sanat, insanın kültürel yaşamının, kişisel deneyimlerinin en tikel ve en kapsamlı alanıdır. Sanatın bu anlamda kişiye kazandıracığı değerleri başka hiçbir ders, alan ya da deneyim kazandıramaz. Dewey (1934) sanatı yaşama can veren bir deneyim olarak niteler. Bu, yaşayan organizmaya yaşadığını anımsatan, insanın yaşamında en önemli yeri alan ve en yüksek duygusal deneyimleri tanıtır kılan değeri kendinden bir olgudur (Aktaran: Kırıçoğlu, 2002:47). Scholz ve Vogler ise (1995:205) görsel sanatlar, el sanatları ve tasarım eğitimi ile sağlanan kültürel kazancın, insanın her türlü gelişimi için önemli olan gözlem, algılama ve ifade etme yetilerinin geliştirilmesine bağlı olduğunu belirtmişlerdir.*

Sanat toplumların kültürel mirasını aktarır. O toplumdaki bireylerin gelişimini sağlar. Gözlem, algılama kendini ifade etme yetilerinin gelişmesi sanatın kullanımına etkinlik kazanır.

Çağdaş sanat eğitimiyle, sanat denen çok yönlü ve boyutlu olguyu ve sanat sorunlarını tüm biçimleriyle yaşayarak eğitilen ve yetişen çocuk ve gencin olay ve olguları çok yönlülükleri ve boyutlulukları içinde görüp yorumlayan, kavrayan, yeniliklere, çağdaş her tür gelişmeye, her tür yeni biçim ve biçimlendirmeye açık, çağındaki gerek bilim ve teknolojide, gerek toplumsal ve kültürel değişime süreçlerindeki yeni gelişmeleri anlamaya yatkın, hoşgörülü aynı zamanda dinamik bir kişilik geliştireceği kesindir. Kültür bilincini böylece elde eden kuşakların, evrensel kültür içinde kendi ülkelerinin kültürünün tarih ve çağ içindeki yerini doğru

* Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, Kış 2009, 7(1), 205-227

saptayabilecekleri de kesindir. Çağdaş sanat eğitimi gördükleriyle yetinmeyip, onlar üzerinde düşünen ve düşüncelerini sözelleştiren bir yöntemi öngördüğü için dil bilincini de pekiştirmektedir.*

Sanat eğitimi, bireyin çevresiyle, yaşadığı toplumla iletişim kurabilen, duyarlı bir birey olmasını sağlar. Bu nedenle sanat eğitimi sosyokültürel yaşantı ve kültürel aktarım için büyük önem taşır.

Sanat eğitimi politikası değerlerin, teknolojinin ve tekniğin değişmesinden derinden etkilenmiştir. Popüler kültür, estetik hazzın gelişen olanakları, yüksek sanatsal başarıya isteğin zayıflaması, müştereklerin gelişmesi ve parçalanması, medyanın yönlendirdiği kültür, psikolojinin ve tedaviye yönelik dünya görüşünün yaygınlaşması, kültürel evrenin (ufkun) genişlemesi ve teknolojideki ilerlemeler hepsi sanat eğitimini derinden etkilemiştir. Bu durumda sanat eğitimi toplumun tüm parçalarından etkilenmektedir (Arts Education Policy Review:2000)

Sanat dinamizmi nedeniyle oluşturulduğu toplumun, kültürel özelliklerinin, bulunduğu zaman diliminin şeklini alır.

Plehanov'a göre bir sanat ürününü yargılarken, onu çağının koşulları içine yerleştirmeli ve aceleye getirilmiş genellemelerden kaçınmalıyız. Sanat ürünleri insanın toplumsal ilişkilerinden doğduğuna göre, bir sanat ya da edebiyat yapıtının tam olarak anlaşılabilmesi için her şeyden önce sanatçının içinden geldiği toplumsal ve sosyal psikolojiyi bilmek gerekir (San, 1985:39).

Sanatçı duyarlılığıyla toplumsal kaygı, öfke, acı ve hazzı yansıtır. Bireysel varlığından öte yaşadığı topluma bakan bir göz gibidir. Toplumsal durumu sadece o an değil yüzyıllar geçsede ifade eder.

Sanat olayı, kendi başına var olamaz, toplumun içinde doğar, toplumun bir ifadesidir. Sanat eleştirisi, sanatın iç anlamı üzerine bilgi vermek ve böylece sanatın değerini ve anlamını artırmak ve sanata yansımış olan sosyal ve kültürel değerleri aydınlatmak için insanları sanatla ilgili bilgilendirmeye ve eğitmeye çabalar (Risatti, 1989:219).**

* San İnci, Kültür aktarımı ve çağdaş kültür sorunu içinde sanat eğitiminin yeri, 1982

** Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, Kış 2009, 7(1), 205-227

Eğitim sistemi içinde sanata verilen önem kültürel değerlerin aktarımında, toplumsal birlikteliğin devamında etkin bir alana sahiptir.

Kendisine sanatsal ilgi alanları erkenden açılmış, evinde, yuvada, anaokulunda sanat eğitimini almaya başlamış ocuk, ilkokulda sınıflar ilerledikçe, çevresindeki sanatsal olguları, tüm biçimlendirmeleri, yavaş yavaş değerlendirebilir, eleştirel tavrını alır, güzel’i anlamaya ve onu aramaya başlar.

Bugün gene yaygınca kullanılmaya başlanan ‘‘estetik eğitim’’ kavramı, eskisi gibi edilgin (pasif) değil, katılımcı, söz sahibi, kendine güvenli ve aynı zamanda üretici, yapıcı, yaratıcı bireyler geliştirmeyi öngörmektedir. Onlara evre düzenlenmesi, tarihsel kalıntıları değerlendirme, kendi kültür değerlerinin bilincinde olma gibi toplumsal kültürel sorumluluklar da yüklemektedir.*

Çocuklar çevrelerindeki dünyayı keşfedebilmek için çizerler. Çocukların evre ile olan etkileşimleri, yaşantıları bir çocuğun çizgilerini belirleyen en önemli etkendir. Bir anda izilivermiş kk karalamalar bile onun dünyasına açılan kk pencerelerdir aslında.

Bir ocuk tarafından çizilen bir taslak, çocuğun çevresini, tecrübelerini ve ocuk için önemli olan şeyleri ifade eder. Bilişsel teoriye göre, çocuklar bildikleri şeyleri çizerken dış dünya ve kendi dünyası ile iletişim kurabilirler ve bunlar çocuğun kişiliğini yansıtır (Collado, akt. Okyay).

6 yaşındaki ocuk için, çizme ve boyama faaliyetleri yürüme konuşma gibi doğal faaliyetlerdir. ocuğu modelin kopye edildiği, tekniğin iyileştirilmeye çalışıldığı bir eğitim kurumuna verdiğinizde, sıralar arasında dolaşan ğretmen defter ya da kitap üzerindeki bir figürü örnek olarak gösterir. Yaratıcı bir birey olan ocuk, birkaç günde değişir, yaşamla tekniği birleştiren bağ kopar. En önemlisi de çocukta doğallığa karşı bir kuşku uyanır. (Yavuzer, 1992)

Bazı ocuklar aileleri veya öğretmeninin verdiği boyama kitapları ya da fotokopi ile oğaltılmış desenleri boyamak isterler. Bu ocuklar kendilerine zgr desenleri yaratmakta, resim çizmekte zorlanırlar. Çünkü rnek aldıkları izimler

* San İnci, Kültür aktarımı ve ağdaş kültür sorunu içinde sanat eğitiminin yeri, 1982

kusursuzdur ve yaşadıkları performans kaygısı resim yapmalarını engelleyen bir unsur olabilir.

Çevre ve doğal ilişkiler çocuğu büyük ölçüde etkiler. Çocuk yeteneği belirli ölçüde gelişmiş arkadaşlarının resimlerinden esinlenirken, onların modelini kendine olduğu gibi örnek alamaz. Ancak bu deneyi kendine mal eder, çalışma ve yaşam süreci içine alır ve ona özgün bir kişilik verir. Her çocuk özgünlüğünü kendi oluşturur. Ve kısıtlayıcı olmayan aile çerçevesi içinde başarısını açığa vurur. (Yavuzer, 1992)

Grup etkileşimi çocuk için önemlidir. Çizimleri arkadaşlarından etkilenmiş olsada onlara ait özgünlük resimlerinde mutlak hissedilir. Bu noktadan bakıldığında çocuk resimde algısal eğitimini arkadaşlarıyla tamamlar.

Sosyokültürel etkiler, Çocuğun evde ve genelde yetişkinlerle etkileşiminde resim faaliyetleri hakkında öğrendiklerinden kaynaklanır. Resim yapması istenen bir çocuk ihtiyatlı görünebilir. Evde, yetkili olan yetişkine saygı göstermesi gerektiği, pislik yapmamaları, malzemeyi zıyan etmemeleri öğretilmiş olabilir veya işe koyulmadan önce talimat veya onay bekleyebilir. Bir çocuğun ilgisi motivasyonu ve resim yapma süreci üstüne herhangi bir karar vermeden önce, öğrenilmiş inanış ve değerlerin yanı sıra bu farklılıkların da anlaşılması ve çözümlenmesi gereklidir.(Malchiodi, 2005). Sosyokültürel etkiler, genelde çocukların resim yapmaya karşı tavır ve motivasyonlarını etkiler.(Malchiodi, 2005)

Çocukların yaptığı resimler bize yaşantıları, kültürleri hakkında ve figür seçimiyle bilgi verir. Çocuk için aile çok önemlidir ve çocuk resimlerinde spontan olarak aile bireylerini kullanır. Onların yaşantısını, bulunduğu çevreyi anlamanın bir yolu da resimlerini izlemektir. Çocukların yaptığı resimlere bakarak aile bireylerinin aralarındaki iletişim şeklini, sosyokültürel etkileri, davranış problemlerini izlemek mümkündür.

Li-Tsu (1998: 15) çocukların hayal gücü görsel ve kültürel geleneklere sıkı sıkıya bağlıdır görüsünden hareketle çocukların hayal gücünün sosyo-kültürel çevreleri ile nasıl bir ilişki içerisinde olduğunu incelemiştir. Araştırmasında yaşça küçük olan çocukların grafik ifadelerinin özgün sosyo-kültürel bağlamlarıyla sıkı sıkıya ilişkili kaldığını belirtmiştir. Ayrıca çocukların ifadeciliği kültürel kalıplarla

örtüşmüş ve hayal güçleri iç ve dış deneyimler üzerine kurulmuş olup sosyal, kültürel ve bağlamsal olarak yapılandırıldığı tespit edilmiştir. (Okyay, 2008)

Mahalle, ev, okul, vs. gibi imgelerle çocuklar kendilerini ya da çevreleri ile ilişkilerini, hissettiklerini, yaşadıklarını anlatır. Ayrıca çocuk başkalarıyla ilişkisine göre kendine bakışını da yansıtır (Malchiodi, 2005).

Çocuklar aile resimlerinden başka okuldaki yaşantısını da çizebilir. Arkadaşları ile ilişkisini, öğretmeni ile arasındaki iletişimini anlatabilir. Böylece sosyal varlığını yansıtır.

Kişiler arası ilişki insanlar ve olayların karşılıklı etkileşimde bulunduğu bir durumdur. İnsan sosyal bir varlıktır ve insanı değerlendirirken onu başkalarından ve kendi çevresinden ayrı değerlendirmek yanlıştır. Kişinin aile ve toplum içindeki davranışları önemlidir (Malchiodi, 2005).

Çocuk resimleriyle kendine bakan bir gözdür. Çizdiği resimler çevresiyle olan ilişkilerini yansıtan bir ayna gibidir. Bu nedenle yaptıkları resimleri dikkatle incelemeli gerekli görüldüğünde çocuk ile konuşarak kendisini ifade etmesi sağlanmalıdır. Çocuk bu ifade ile kişiliğini tamamlar. Aile ve toplum içindeki yerini fark eder ve geliştirir.

Sosyalleşme sürecindeki çocuk çevresindekilerle (anne, baba, kardeş, arkadaş, öğretmen, vs.) sürekli etkileşim halindedir. Bu etkileşim onların resimlerine de yansır. Resimlerine kendi aralarında veya yetişkinlerle ilişkilerindeki problemleri çözme becerileri de yansıyabilir. (Yavuzer, 1992).

Bazen çocuk resimlerinde gözlemlenebilen şiddet öğeleri onların problem çözme şekillerini ifade eder gibi görünse de aslında çocuk bu resimlerle parçası olduğu yasantıyı anlatır.

Sosyo-kültürel etkiler genelde çocukların resim yapmaya karşı tavır ve motivasyonlarını etkiler. Kültür de çocukların yaptığı resimlerin içeriğini etkileyebilir. Çocuk resimlerinin içerik ve stilini etkileyen bir başka unsur da çevredir. Çocuklar resmi, sadece içsel deneyimlerini ve algılamalarını tamamlamak için değil, dış dünya deneyimlerini ve algılamalarını kendileriyle, insanlar, çevre ve

hatta toplumla olan ilişkilerini anlayıp onaylamalarına yardımcı olan iç dünyalarına bağlamak için de kullanırlar (Malchiodi, akt. Okyay).

Çocuk resimleriyle çalışırken günlük sözel ilişkileri ve görsel anlamları anlamının yanı sıra bunu farklı sosyo kültürel yapılar içinde anlamlandırmak ve sosyo kültürel faktörlerin bu yapıya olan etkilerini bilmek önemlidir.

Pearson'un yaptığı çalışmada, çocukların kendiliğinden başlattığı spontan çizimlere bakmak, sosyokültürel değerlendirme, akran ilişkileri, popüler kültür etkileri açısından önemli veriler içermektedir. Pearson popüler kültür bağlamında ve günlük yaşamda hakim olan feminenlik, bu konuya direnç ve uyum konusunda iki ön ergenle bir çalışma yapmıştır. Pearson'un iddiasına göre çocuk ve cinsiyet sosyo kültürel söylemler ile iç içedir. Cinsiyet, çocukların akran etkileşimleri, günlük aktiviteler, popüler kültür ve sosyo kültürel etkilerin yeniden kavramlaştırılmasıdır.

Pearson'a göre çocukların kendi kendilerine yapmış oldukları resimler sadece görsel bir çıktı değildir. Aksine bu görüntüler günlük yaşantı ile bir kumaş gibi örülüdür. Çocuğa ait bir resimde anlamlandırma için çocuğun bulunduğu ortamı ve yaşantısını bilmek gereklidir. Bu nedenle Pearson çocuk çizimlerinin sosyo kültürel açıdan izlenerek anlamlandırılması gerektiğini vurgular. Çocuk çizimlerinde günlük faaliyetlerin, akran, erişkin etkileşimlerinin gömülü olduğu unutulmamalıdır. Bu açıdan bakıldığında resmin anlamı onları çevreleyen kişiler ve görüntülerin yorumudur.

Çocuk resimleri üç temel üzerine yapılıdır. Resim derslerinde ya da serbest çalışmalarında yaptıkları konuşma ve görüntü etkileşimlerinin resimlerine etkisi. Bu ortamdan aldığı kazanımlarla çocuk kültürel yapısını tamamlarken resimlerinde hazırlanan temeli ifade eder. Resim, kültürel etkileşim ve çocuğun kimliği hakkındaki bağlantıları ortaya koyar. İkinci nokta hazır tanımlanmış resimlerin çocuklara dikte edilmesidir. En önemli ve sıklıkla göz ardı edilen son nokta ise okul dışında çocukların edindikleri gözlem ve araştırmalarını birleştirerek kullanmalarıdır.

Bilindiği gibi, çocuk hiçbir zaman serbest resimde kopya etmeyi denemez. Bu onun için bir amaç değildir. Çocuğun amacı çevreyle iletişime girmek, ortamı etkilemek ve kendini ifade etmek için bir teknik elde etmektir. Ancak çocuk bütün

bunları kendi anlayış, yetenek ve yaratılış düzeylerine uygun olarak gerçekleştirir. (Yavuzer, 1992)

Çevre ve kültür etkilerinin çocuk resimlerine yansımalarına ilişkin örnek çalışma;

Olga Ivashkevich'in yaptığı araştırma çocukların aile, akran ve sosyal çevrelerinin etkilerini incelemiştir. Bu araştırmanın içeriği şu şekildedir;

Maria ve Jessie 10 yaşında. ABD. Midwestern kasabasında yaşıyorlar. Bu iki kız 7 yaşından beri birlikte aynı okula ve yaz kampına devam etmişler. Birbirlerine gidip geliyorlar çok yakın olmasa da iyi arkadaşlar. Çalışmanın önemi; Ergenlik öncesi kız çocuklarının resimlerinde sosyo kültürel etkileşim ve popüler kültürde kadın figürüne uyum ya da direnme olup olmadığının incelenmesi.

Maria ve Jessie'nin resimleri çoğunlukla moda, vücut imajı, güzellik düşüncesi üzerine odaklanır. Günlük yaşamda edinilen bilgilerin bu iki kızın çizgilerinde nasıl gizlendiği görülebilir.

Ders arasında Jessie, Maria'ya sık sık hoşlandığı erkek arkadaşından bahsediyor. Jessie'ye göre Jake çok hoş ve onu basketbol oynarken çok eğlendiriyor. Bir zamanlar Jake Jessie'ye Maria'nın komşusu Tiffany'yi beğendiğini söylemiş. Ardından Jessie, bu gizemli kız ile ilgili araştırma yapıyor. Maria'ya yeteneklerini, alışveriş ilgisini soruyor. Maria'nın Tiffany ile ilgili "güzel" sözleri Jessie'nin fark edilir rekabetçi sorgulamasını başlatıyor. Belki de Maria'nın hikayesi olan bu hayali kız ile Jessie kendi alışkanlık ve eksikliklerini karşılaştırmaktan hoşlanıyordur.

J: Kaç yaşında?

M: 9 yaşında, neredeyse 10.

J: Onu nereden tanıyorsun?

M: Yolun karşısında oturuyor.

J: Saçları ne renk?

M: Kahverengi.

J: Gözleri?

M: Yeşil ya da kahverengi. Hem yeşil, hem kahverengi.

J: Ela. Saçları, düz mü kıvrık mı dalgalımı?

M: Dalgalı. Gerçekten güzel.

J: Özür dilerim.

M: Belki şu boydadır. (eliyle işaret ediyor.)

J: Güzel... Ben daha uzunum.

M: Tamam. Onun nasıl görüldüğü hakkında daha çok soru soracaksın gibi gözüküyor.

J: Modaya uyarmı?

M: Evet.

J: Nereden giyiniyor?

M: Voleybol oynar.

J: Basketbol sever mi?

M: Evet.

J: Basketbolda iyimidir?

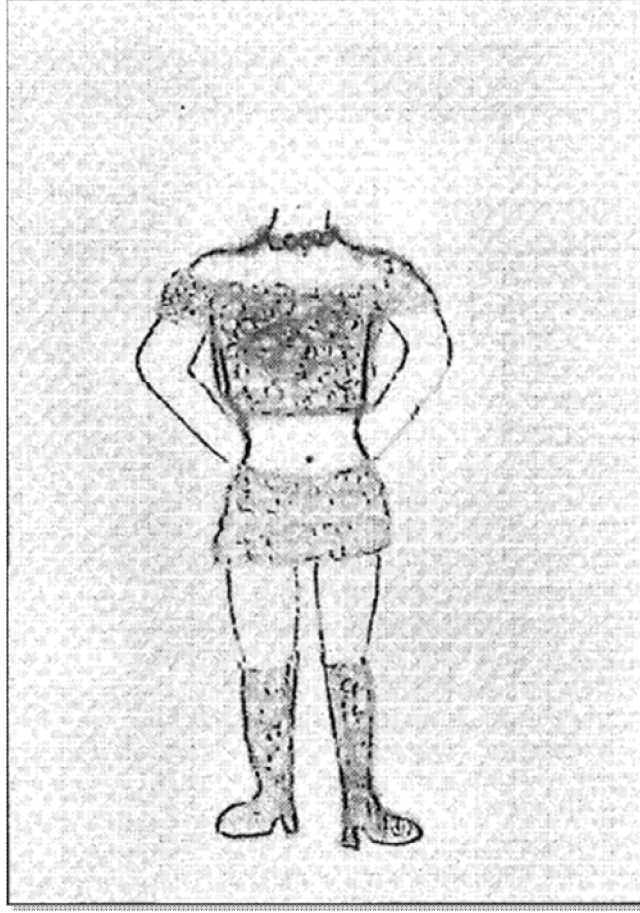
M: Uh-ah

J: nereden alışveriş yapar:

M: Bilmiyorum.

J: Alışveriş merkezi?

M: Belki

Resim 45. Maria. Mayıs 2006, *Tiffany*, kağıt üzerine kalem ile çizim.

Jessie'nin kıskanç sorularının ardından Maria çizmeye başladı. Tiffani'ye ait görüntü televizyonda, dergi kapaklarında görülebilen cinsel cazibesi olan kadın figürünü canlandırmaktaydı. Yakından inceleme ve kopyalama devam ederken Maria çizimini Jessie'den gizliyordu. Jessie bu gizemli kızın görünüşüne meydan okumak için can atıyordu.

J: Cidden kısa t-shirt mü giyiyor?

M: Bekle yapıyorum Jessie.

J: Takı takar mı?

M: evet bekle yapacağım.

J: Tiffani'yi hiç hatırlamıyorum Maria gerçekten kısa t-shirt mü giyiyor?

M: (çizmekle meşgul) Bekle.

J: (bozuldu) bu iğrenç.

M: Şaka yapıyordum. Böyle giyinmez. Ben sadece havalı gözüktüğü için böyle çizdim.

Görüldüğü gibi Maria bilerek Tiffani'yi müstehcen kıyafetle çiziyor. Bu bir erkek çocuğunun bakışıyla havalı seksi görünmek anlamına geliyor. Bununla birlikte kadınsı görünüşün kavramı erkeğin ilgi kontrolüne odaklandığı görülüyor. Ancak bu resmi Maria Jessi'yi test etmek için oluşturdu. Bu senaryonun yazarı olan Maria arkadaşının seçimlerini biliyordu. Jessie ikonik bir beden imgesi sever miydi? Ya da karşımı koyardı? Çizimin her adımında Maria Tiffani'ye daha muhteşem bir tavır ekledi. Jake'in dikkatini çekebilmesi için. (araştırmacının sözleri "O" olarak eklenmiştir.)

M: (ayakkabıları çiziyor.) hayır. Onlar böyle gözüküyor. Böyle gözüküyor. (botların yerine çizer.)

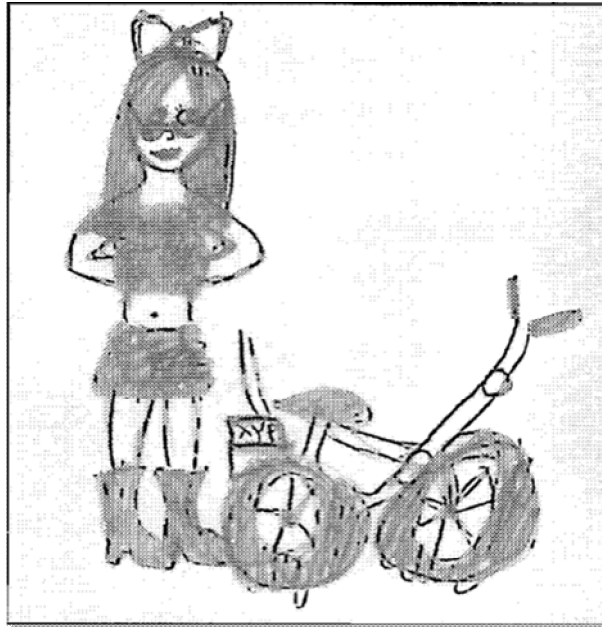
O: Bunlar uzun botlar mı?

M: Austin Power botu.

O: Pahalı mı?

M: Evet, gerçekten pahalı. Bin dolar.

J: Acayip.

Resim 46, Jessie, mayıs 2006, *Tiffany*, kağıt üzerine kalem ile çizim.

Çizim tamamlandıktan sonra Maria jessiyi tam ikna edemediğini düşünüyordu. Jessie Tiffani'nin hayal ürünü değil gerçek olduğuna inanmak istiyordu. Jessie Tiffaniyi tekrar çizdi. Maria'nın görüntüsünü kopyaladıktan sonra önemli bir detay ekledi Harley Davidson motosiklet. Böylece 10 yaşındaki bir kız olan tiffany olgun bir genç kız oldu. Böylece sadece görünüm değil yaşında önemli olduğu konusuna dikkat çekti. Çizimden sonra Maria arkadaşına sordu.

M: Jessie sen kıskanıyor musun?

J: Kimi

M: Tiffani'yi

Bu diyalogda Maria ve jessie'nin olgun kadın figürü hakkında bilinçli oldukları görülüyor. Pasif popüler beden imgesi, içselleştirilmemiş beden imajı için kendi bedenlerini yeniden gözden geçiriyorlar. Her ne kadar Erkeğin ilgisini merak etseler bile bu merak kendi cinsleriyle ilgili algılarını sınırlamadı. Aksine onunla oynamayı tercih ettiler. Erkeğin ilgisine uyumlu görünmeye değil. Ayrıca medyanın ve kültürün sosyal ilişkilerin, cinsellik kavramları ve yaptıkları resimler üzerine etkisi açıkça görülmektedir.

d. İstismara uğrayan çocukların resimleri ve bu resimlerin tanılanmasında kullanılan projektif teknikler.

Dünya Sağlık Örgütü'nün hazırladığı, Dünya Şiddet ve Sağlık Raporu'ndaki tanımlama bizim için uygundur. Bu rapora göre şiddet, bir kişiye, bir gruba ve topluma karşı, yaralanmayla, ölüm ve psikolojik zararlar, gelişme geriliği veya çöküntü ile sonuçlanacak fiziksel güç ya da tehdit uygulamaktır. (Marcellina Mian akt. Büyükkarabacak), Çocuklara yönelik şiddet ise farklı türden istismarlarla ifade edilmektedir. Dünya Sağlık Örgütü'nün 1999'da yaptığı bir tanıma göre, fiziksel ve/veya duygusal her türlü kötü muamele; cinsel istismar, ihmal veya kar amaçlı davranış; sorumluluk, güven, güç ilişkisi içinde gelişen veya çocuğun sağlığına, sağ kalımına, gelişmesine, saygınlığına gerçek ya da potansiyel olarak zarar verme tehlikesi olan her türlü davranış çocuk istismarıdır. (Sezer Ayan akt. Büyükkarabacak), Bu bağlamda çocuklara yönelik şiddet dört başlık altında toplanmaktadır:

1. Fiziksel istismar,
2. Cinsel istismar,
3. Duygusal istismar,
4. İhmal.

Fiziksel istismar, çocuklara bilinçli olarak, kasten yapılan, fiziksel yaralanmalara ve ölümlere sebep olabilen bir durumdur. Cinsel istismar, henüz sosyal gelişimini tamamlamamış olan çocuğun, bir erişkin tarafından ya da istismar eden başka bir çocuk tarafından cinsel doyum için kullanılması haline denir. Duygusal istismar, çocuğun duygusal, sosyal gelişimini engelleyen kişilik gelişimine zarar veren tüm davranışları içermektedir. İhmal ise çocukların fiziksel, sosyal ve duygusal ihtiyaçlarının aile ya da çocuktan sorumlu olan kişi tarafından karşılanmadığı durumu ifade etmektedir.

Çocuklar için ifade edilmesi en zor konulardan biridir şiddet. Çünkü genellikle uygulayanlar çocukların yakın çevresindeki insanlardır.(anne, baba ve kardeşleri, varsa bakıcıları ile okul çağı çocukları için başta öğretmenleri ve ardından arkadaşlarıdır.) Aslında çocuklar bu konuyla ilgili pek fazla konuşmayı, bu durumu ifade etmeyi istemezler. Bunun sebebi aile sınırlarını açıklıyor olmak ve aile bireyleriyle ilgili olumsuz düşüncelere sahip olmaktan kendilerini suçlu hissetmek, dolayısıyla bu bilgileri açıkladığında kötü davranışlarla tekrar cezalandırılacağı hissini oluşması ve en temelde güvenlik kaygılarıdır. Benzer kaygıları öğretmenleriyle olan olumsuz duygularını ve ilişkilerini ifade etmek konusunda da yaşarlar. (Büyükkarabacak, 2008)

Fiziksel İstismar ve çocuk resimleri

Fiziksel istismar, çocuklara bilinçli olarak yapılan, fiziksel yaralanmalara ve ölümlere sebep olabilen istismar durumdur. Çocuklar fiziksel istismara kendi ebeveynleri tarafından bile maruz kalabilmektedirler. Bu durumu saptama konusunda çocuklar resimlerinde ipuçları verebilmektedir.

Çocukların yaşadıkları şiddet olayını ifade ederken resimlerinde görülen bir özellik mümkün olduğunca az öge kullanmalarıdır. Özellikle aile içinde yaşananları

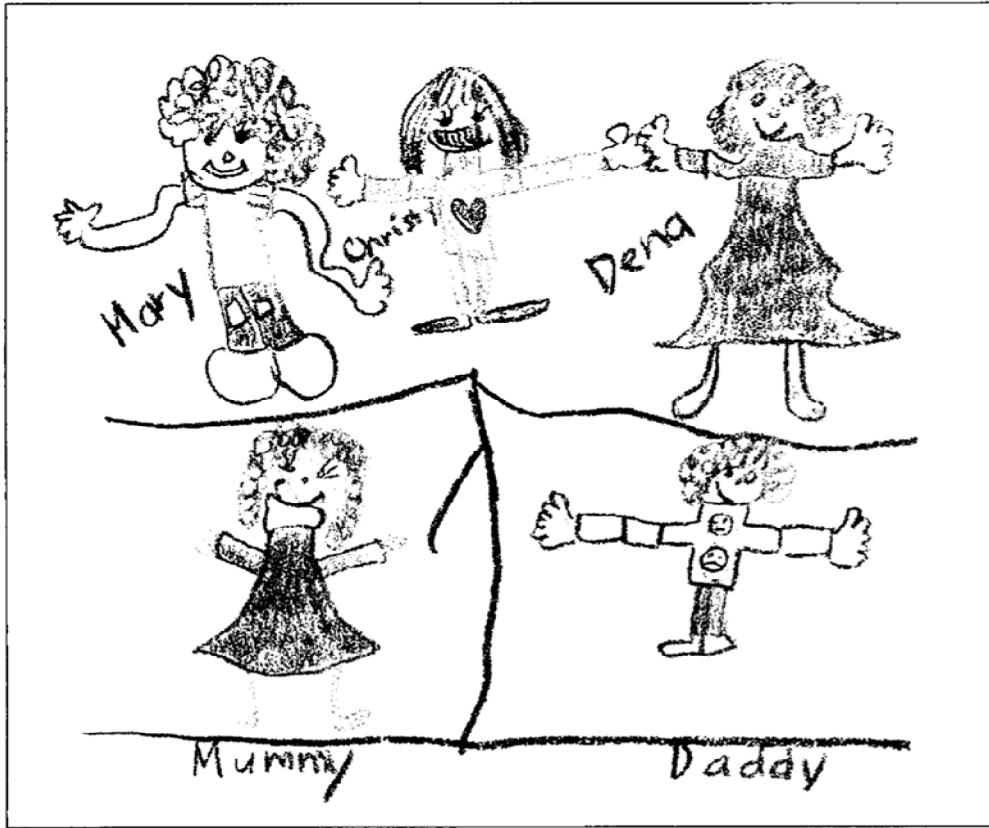
yansıtmak istemeyen çocuklar aile bireylerini en basit şekilde yansıtırılar. Hatta yaşlarından geri düzeyde figür çizimleri yaparlar.

Kuzey İrlandalı çocuklarla yaşadıkları travmatik şiddeti ifade etmelerine yardımcı olmak için çalışma yaptıran Tibbetts, çocukların resimlerde minimum ayrımı kullandıklarını ve olayla ilgili konuşma yapmak isteyen görüşmecilere direnç gösterdiklerini gözlemlemiştir. (Büyükkarabacak, 2008)

Çocuklar bazen resimlerini yaşadıkları şiddet ortamından uzaklaşmak için kullanırlar. Yaşadıkları olumsuz olayların kendilerine verdiği zarardan kaçarcasına gerçeği redederler. kendilerine oluşturdukları koruma kalkanı gibi hayal dünyalarını kullanarak mutlu olmaya çalışırlar.

VAKA ÖRNEKLERİ

(Resimlerde fiziksel istismara uğramış çocukların örnek resimleri incelenmiştir.)

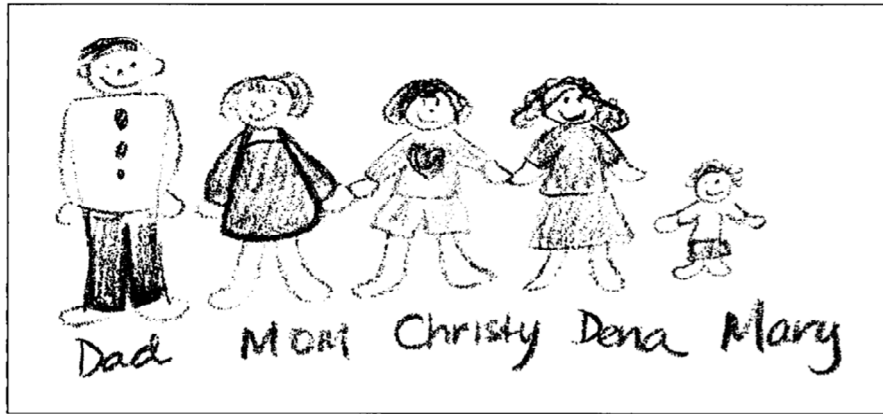
Resim 47

VAKA 1

Cristy 8 yaşında. Ablası 9 yaşında ve kardeşi 4 yaşında. Resimdeki ruh hali karışık. Resimdeki figürlerin kıyafetleri modaya uygun ve bazı özelliklerini tanımlar nitelikte yetişkinlerle çocukların boyunda tutarsızlık mevcut. Gerçekte Cristy ve Dena hemen hemen aynı boyda Mery daha küçük. Annesi 157cm babası 193cm resimde yansıtılan aile üyelerinin boyutu Cristy'nin algılamasında aile içi güçlerin etkisi görülmektedir. Mery'nin ve babasının kollarında bozulma görülmektedir.

Cristy başlangıçta öğrenme güçlüğü nedeniyle okul danışmanına sevk edildi. Test sonucu Cristy'nin yaşına göre daha iyi olduğu görüldü. Ancak aile dinamiklerinin etkilendiği açıklandı. Annenin babadan şiddet gördüğü babanın uzun süre çalıştığı üst yöneticilik görevinden alındığı ve kamyon şoförü olarak istihdam edildiği öğrenildi. Bu nedenle baba mutsuz. Onun üzüntüsü üzgün yüz çizilmiş düğmelerle açığa çıkmaktadır. Saldırgan kollar açıkça görülüyor.

Cristy resminde ağzını kızgın çizmiştir. Daha sonra babasının Cristy'ye fiziksel istismarı olduğu ortaya çıktı. Mary tüm dikkatleri üzerine çeken, Dena ise okulda iyi olarak takdir edilen çocuklardır. Peterson Hardin Kinetic family testine göre Cristy'nin resminde dört gösterge bulunmaktadır. Saldırganlık, ilgisiz çizim, uzatılmış uzuvlar, bölümlendirme nedeniyle. Şüpheli bulundu.

Resim 48

Dena 9 yaşında ailenin en büyük kızı olarak kendisini çizdi. Gerçekçi çizilmiş, doğru oranla yapılmış, nicel KFD testi göstergeleri bulunmayan bir çizimdir. (resim48)

VAKA2

Küçük sanatçı 8 yaş civarında. Aşırı uzun kolları olan, kağıt üzerinde havada kalan bir erkek figürü çizdi. Kadın figürünün sağ kolunun kırık olduğu açıkça görülmektedir. Bu çizimde yedi KFD nicel gösterge bulunmaktadır. Silah veya saldırganlık, saydamlık, kayıp çocuk (çocuğun kendisi çizilmemiş), ayrılmış figür, çarpıtılmış figür, uzatılmış kollar. Niteliksel yönleriyle resimdeki figürlerin boyutunda bozulma görülmekte. (Erkek küçük çizilmiş ve erkek kadına kırık çizgilerle bağlanmış). Peterson Hardin KFD puanlama sonucuna göre çocukla görüşme ve yönlendirme düşünülmüştür. Çocuk babasının annesine fiziksel istismarını gözlemlemiştir. (resim49)

Resim 49

VAKA 3

6 yaşında erkek çocuk resmi yapmaya başladığında önce babayı çizmiş, sonra kız kardeşini, en son kendisini anneyi çizmediği için bir eksik var mı diye sorulunca anneyi çizmiş. Bu nedenle anne başka renk kalemle çizilmiş. Baba kız kardeşi seviyormuş bu nedenle çocuk kız kardeşini sevmiyor. Babanın bütün akrabalarını ret ediyor. Anne depresyonda. Anne ve çocuk babadan fiziksel istismar görüyor. Resimde tüm bu anlatılanlar açıkça izlenebiliyor.(resim50)

Resim 50

Cinsel İstismar ve çocuk resimleri

Cinsel istismar pek çok psikolojik distressi de beraberinde getirir. İlerleyen zamanla birlikte çocukta yargılama sürecinde değişimler yaşanır. Bu travma kişi tarafından içselleştirilir. Travma bir kez yaşanmışsa kişi tarafından böyle bir şeyin tesadüfen onun başına geldiği şeklinde yorumlanır; uzun dönem devam etmişse olağan olarak değerlendirilmesine yol açar (Steel et al 2004 akt.Keskin, Çam). Uzun dönem devam eden şiddete karşı kişi farklı şekillerde kontrolü ele alma girişimlerinde bulunur. Çocuk ya istismarın bütün sorumluluğunu üzerine alır veya istismar olayı ile yüzleşir ya da istismarı içselleştirir. İçselleştirme içerisinde bağlılık stillerinin de önemli rolü vardır. Geçmişte ebeveynle yaşanan bağlanma stili, yetişkinlikte partnerle yaşanan bağlanma stiline aktarılır (Alexander et al. 1998). Çocukluk döneminde kaçınma, karşı gelme-karşıt olma, ambivalan bağlanma stili geliştirilir. Bu dönemde öncelikle cinsel istismara uğrayan çocuk ile uyumlu, dostça, güvenilir bir ilişki kurulmalıdır. Çocuğun cinsel istismar ile ilgili hikayesini, birlikte oynanan oyunlar ya da resim yolu ile anlatması sağlanabilir. Ya da çocuk ile güncel konulardan konuşurken istismar olayının gündeme getirilmesi olasıdır. İstismar olayı ortaya çıkarıldıktan sonra çocuğun verdiği tepkilerin değerlendirilmesine ihtiyaç duyulur (Roberts 2000 akt.Keskin, Çam).

Cinsel istismara uğramış çocuklar için beden imgesi sıkıntılı durumu ifade eder. Bu nedenle resimlerde vücut şekillerinde belirgin biçim bozma görülür. Bazı resimlerde üreme organları belirgin resmedilir. Tamamlanmamış çizilen vücut

imgesi de cinsel istismara uğramış çocukların resimlerinde sıklıkla gözlemlenir. Bu çocuklar vücudun üst yarısını resmederken alt yarısını hiç çizmeyebilirler.

Cinsel istismara uğramış çocukların resimlerindeki cinsel çağrışımlar üreme organlarının ve de çıplak insan figürlerinin resmedilmesinden başka yollarla da ortaya çıkabilir. Çocuklar, aşırı seksi elbiseli, abartılmış bir dili olan, aşırı makyajlı veya uzun kirpikli ve benzer niteliklerde baştan çıkartıcılık taşıyan insan figürü resimleri de yaparlar.(Cathy A. Malchiodi, (2005)

Peterson ve arkadaşları yaptıkları bir çalışmada çocuk resimlerin sorunlu gösterge olup olmadığını belirleyen bir ölçüt geliştirdi. Onlar bu göstergeleri 6- 10 yaş arası 842 çocuk üzerinden saptadılar:

Çocukların resimlerinin incelenmesini gerektiren yedi ciddi gösterge	
Gösterge	Tanım
Açık genital bölge çizimleri	Penis, vajina, pubis çizimleri, gösterilen göğüsler
Genital bölgeyi gizleme	Göğüs ya da genital bölge üzerine çizilen nesnelere
Genital bölgeyi atlama	Vücudu ortadan kesme, genital ya da /ve göğüs bölgesini silme.
Vücudun merkez bölgesini atlama.	Vücut ya da bazı uzuvların yokluğu, kurbağa yavrusu figürü
Çizimi kapsülleme	Figürü kısmi ya da tamamen çizgilerle çevreleme.
Meyveli ağaç ekleme	Meyveli ağaç kendiliğinden eklenir ve tasarlanır.
Karşı cins çizimi	Çocuğun karşı cins figürü çizmesi.

Tablo 11

Bu tabloda diğer çizimlere göre anormal olduğunu düşündüren meyvalı ağaç (özellikle elma ve kiraz) göstergesi dikkati çekmektedir. Yapılan araştırmada istismara uğrayan çocuklardan %13,5 resimlerine kendiliğinden meyveli ağacı eklerken diğer çocuklardan %3.6'sı resimlerine bu ağaçları ekledi.

Resim 51. Resimde cinsel istismara uğranmış bir çocuğun örnek resmi incelenmiştir.

VAKA 4

Sanatçı 4,5 yaşında çizdiği üç figürde de büyük genital bölge açıkça izleniyor. Çiziminde kendisi ortada sağ tarafında abisi (6 yaşında), sol tarafında babasını çizmiş.

Resimde babasının büyük kolları görülürken çocukların kolları yoktur. Nicel analizde resim kendine özgü, düzenli ve şekil boyut açısından orantısızdır. Aşırı bozulma ile birlikte her birinde penis görülmektedir. Çocukların kolların eksik uzuvlar, cinselleştirme ve uzatılmış uzuvlar, babanın kolları. Resim şüpheli puan aldı. Yapılan görüşme sonrasında babanın her iki erkek kardeşe cinsel tacizi olduğu saptandı.(resim51)

Duygusal İstismar ve çocuk resimleri

Fiziksel ve cinsel istismar gibi fiziksel olarak teşhis edilemeyen ve çoğunlukla diğer istismar türleriyle birlikte görülen duygusal istismar, en yaygın istismar türlerindedir. Çocukların kendilerine bakmakla yükümlü kişilerin özellikle anne ve babalarının kendilerine yönelik olumsuz davranışları sonucunda ve gereksindikleri ilgi, sevginin karşılanmadığı durumda ortaya çıkan duygusal istismar,

bakan kişiye özel bir durum olabildiği gibi genellikle toplumlarda çocuk yetiştirme konusundaki yanlış bilgilerden de kaynaklanabilmektedir. (Büyükkarabacak, 2008)

Bazı çocuklar duygusal istismarı çok yoğun yaşayabilirler. Bu sürecin sonunda depresyona girebilirler. Çocuklar resimsel ifadelerinde bu yüzden desteklenmelidir. Yaşanmış istismarı atatabilmeleri için içlerine bakabilmelerine yardım etmelidir.

Olumsuz duyguların ifadesinde siyah, koyu renklerin, yağmur ve gözyaşlarının bu anlamda kullanılan imgeler olduğu biliniyor. Kırmızı saldırganlık ve öfke ifade edebilir. Kuvvetli bir renktir. Bunun dışında bir çok anlamı çağrıştırabilir: enerji, nefret, bir problemin göstergesi, tehlike, fiziksel hastalık, aşk, vb. Şiddet ve istismara uğramış çocuklar resimlerinde çoğunlukla kırmızı ve siyah kullanırlar. (Malchiodi, 2005)

İhmal Durumunda Ortaya Çıkan Resimler

Fiziksel istismardan daha yaygın olduğu düşünülen bir başka şiddet türü de ihmaldir. Yaygın olmasına rağmen ölüm, ağır yaralanma ile sonuçlanmadıkça göz ardı edilebilen ve tanısı soyut olan bir durumdur. İhmal, fiziksel olarak çocuğun beslenme, temizlik, barınma gibi ihtiyaçlarının, duygusal olarak da sevgi, ilgi, sağlıklı iletişim gibi ihtiyaçlarının karşılanmadığı durumları ifade etmektedir. (Büyükkarabacak, 2008)

Birçok toplumda yapılan araştırmalarda genelde sosyo-ekonomik bakımdan yetersiz ortamda yetişen çocukların akademik başarılarının düşük olduğunu görülür. Yetersiz çevre koşulları çocuğun tam gelişmesini engeller. Düşük gelir düzeyli bölgelerde büyüyen çocuklar çoğunlukla fiziksel ve zihinsel gelişimlerini, yetersiz beslenmeden yetersiz sözel etkileşime kadar birçok olumsuz etken nedeniyle tamamlayamaz. Bu nedenle resimsel ifade de çocukların ihmal durumlarında ortaya çıkan resimler daha çok fizyolojik sebebi olmaksızın yaşlılarından düşük çizgisel gelişim gösteren çizimlerdir.

İhmalle ilgili resimlerde ortaya çıkan ifadeler genellikle tüm istismar türlerinde ortaya çıkan ama özellikle duygusal istismarı yansıtan resimlerle ortak özellikler taşımaktadır.

İstismara Uğrayan Çocuklar İçin Kullanılan Projektif Yöntemler

İstismara uğramış çocuk ile yapılan görüşmelerde, standart ölçüm olarak İnsan Çizim Testi, Kinetik Aile Çizim Testi, Ev-Ağaç-İnsan Çizim Testi, En Sevdiğin Gün Testi kullanılmakta, bunun yanı sıra kendi resmini çizme, yaşadığı olaya ilişkin resim çizme gibi yöntemler kullanılmaktadır.(Yılmaz, 2009)

İnsan Çizim Testi

İnsan çizimleri farklı dönemlerde farklı araştırmacılar tarafından standardize edilmeye çalışılmış, zihinsel düzey ölçülebildiği gibi, psikolojik değerlendirme tekniği olarak da kullanılmıştır (Yavuzer, 1992).

Basit bir çizim testi olan ve Okul çağı çocuklarının zihinsel kapasitelerini ölçmek için düşünülen Goodenough-Harris İnsan Çizim Testi, ilk olarak Goodenough tarafından 1926'da geliştirilmiş, daha sonra 1963 yılında Harris tarafından yeniden gözden geçirilerek son hâlini almıştır.

Bahçıvan-Saydam'ın aktarımına göre (2004), Machover'in test yorumunda, resmin sayfadaki konumu, çizim şekli, uzuvların özellikleri incelenmektedir (Bahçıvan-Saydam, R.akt. Yılmaz). 1968 yılında ise Koppitz tarafından İnsan Çizim Testi hem çocuğun zihinsel gelişimini hem de duygusal sorunlarını inceleyebilecek şekilde yeniden yorumlanmıştır. Koppitz (1968) tarafından geliştirilen yöntemde, çocuktan "bir bütün insan resmi" çizmesi istenmektedir. Figürün yapısal özellikleri incelenerek çocuğun gelişimsel düzeyi belirlenmektedir. Koppitz'e göre (1968) çocukların gelişimsel düzeylerinden bağımsız olarak resimlerine aktardıkları, seyrek olarak görülen 30 özellik duygusal sorunların varlığını işaret etmektedir. Bu işaretler niteliksel belirtiler, noksanlıklar (çizilmemiş öğeler) ve özel çizim özellikleri olarak 3 kategoriye ayrılmaktadır. Çocuğun resminde birden fazla duygusal belirtecin bulgulanması durumunda, çocuğun kaygı, depresyon ya da duygusal sorunlar yaşadığı tanılanmaktadır (Koppitz, E. M.akt.Yılmaz, 2009)

İnsan çizim testinde çocuğun çizgisel gelişiminin yanısıra duygusal sorunlarının var olup olmadığı da açıkça izlenebilmektedir. Bu testte cinsel istismara uğramış çocuklarda göstergeler bulunmaktadır.

İnsan Çizim Testinin klinik kullanımında, cinsel istismara uğrayan çocukların resimlerinde, uzun dağınık saçlar, göz bebeği olmayan gözler ya da

gözlerin hiç çizilmemesi, aşırı büyük burun, kalın çizgilerle belirginleştirilmiş büyük ağız, uzatılmış boyun, bel kısmında kemer olması ve genital bölgenin giysilerin transparan çizilerek gösterilmesi ya da genital bölgeye çizgilerle aşırı vurgu yapılması sık görülen özellikler olduğu belirtilmektedir (Riordan, R. J. ve Verdel, A. C.akt. Yılmaz, 2009).

Hibbard ve arkadaşları (1987) tarafından yapılan çalışmada, 57 cinsel istismara uğramış 3-7 yaş arası çocuğun insan resmi çizimleri kontrol grubu ile karşılaştırılmış, anlamlı bir fark bulunamamasına rağmen, cinsel istismara uğrayan çocukların genital bölgeyi çizme eğiliminin kontrol grubuna göre 6.8 kez fazla olduğu bulgulanmıştır. Hibbard ve Hartman'ın (1990) yaptığı başka bir çalışmada 64 cinsel istismar mağduru çocuğun insan resim çizimleri incelenmiş, kontrol grubu ile karşılaştırıldığında, bitişik bacak, büyük eller ve genital bölgenin daha fazla çizildiği bulgulanmıştır (Hibbard, R. A. ve Hartman, G. L.akt.Yılmaz). Chantler ve arkadaşları (1993) ise insan resmi çizimlerinin klinik grup ile cinsel istismara uğrayan çocukları ayırt etmede yeterli olmadığını vurgulamaktadır (Chantler, L., Pelco, L. ve Mertin, P.akt.Yılmaz, 2009).

Ev-Ağaç-İnsan Çizim Testi

Klinik alanda kullanılan diğer bir araç Ev-Ağaç-İnsan Testidir. Buck (1978) tarafından geliştirilmiş olan testte, çocuktan bir ev bir ağaç ve bir insan çizmesi istenir (Veltman, M. W. M. ve Browne, K. Dak.Yılmaz, 2009).

Bu testte ev ağaç ve insan öğelerinin kullanılmasının sebebi, her yaştan çocuğun tanıdığı öğeler olmalarıdır. Her öğenin kendine özgü özellikleri incelenir ve çocuğun ailesini çevresini ve onlara göre kendisini nasıl algıladığına ilişkin bilgiler vermektedir. Testte ev, aile ve çevreyi temsil eder, ağaç ise çocuğun daha derin, bilinçaltı benlik algısını ifade eder. İnsan figürü ise benlik algısını temsil etmektedir.

Kötü muamele görmüş, cinsel istismara uğramış ve iki durumu da yaşamamış 6 ile 10 yaş arası 60 çocuk ile yapılan bir çalışmada, Ev-Ağaç-İnsan Testi ile Kinetik Aile Çizim Testi uygulanmış, kötü muamele görmüş çocuklar ile cinsel istismara uğramış çocukların resimleri arasında bir fark olmadığı ancak her iki duruma da maruz kalmayan çocuklara göre daha sağlıklı unsurlar belirlendiği vurgulanmıştır (Bristow, K. I. Bristow.akt.Yılmaz, 2009).

En Sevdiğin Gün Testi

Veltman ve Browne'nin (2001) aktarımına göre, Manning (1987) tarafından geliştirilmiş, çocuktan en sevdiği günü çizmesinin istendiği bir yöntemdir (Veltman, M. W. M. ve Brownie, K. D. akt. Yılmaz, 2009). Aile Çizim Testi, Bahçıvan-Saydam'ın (2004) aktarımına göre, Maurice Porot tarafından psikanalitik kurama göre geliştirilmiştir (Bristow, K. I. akt. Yılmaz, 2009).

Aile resmi çizimi kullanarak cinsel istismar, fiziksel istismar mağduru çocuklar ile kontrol grubunu karşılaştıran bir çalışmada (Piperno, F., Di Biasi, S. ve Levi, G. akt. Yılmaz), fiziksel ve cinsel istismara uğrayan çocukların çizim becerilerinin daha düşük olduğu, bedensel özelliklerin daha bozulmuş çizildiği, resimlerinde anne ya da babalarını çizmeme eğiliminde oldukları, resimlerinde kendilerini aileden izole etmeye çalıştıkları, duygusal sorunlarının resme daha fazla yansıdığı bulgulanmıştır.

Kinetik Aile Çizim Testi

Burns ve Kaufman (1970) tarafından geliştirilmiş olan test, Aile Resmi Çiziminden farklı olarak, çocuktan ailesini bir şey yaparken çizmesi istenerek, resme hareket unsuru katılmaktadır (Burns, R. ve Kaufman, S. H. akt. Yılmaz, 2009).

Çocuklara aile resmi çizmesi istendiğinde çocuklar ailelerinin daha çok dış görünümüne odaklanmaktadır. Kinetik aile çiziminde çocuklar günlük yaşantılarında ailelerini algılayış biçimini ortaya koymaktadır.

Ailesini hareket hâlinde çizmesi istendiğinde, ailedeki iletişim yapısı, aile içindeki roller ve çocuğun ailedeki konumu hakkında daha ayrıntılı bilgi edinilebilmektedir (Burns, R. ve Kaufman, S. H. akt. Yılmaz, 2009). Bu nedenle özellikle istismara ya da ihmale uğramış çocukların belirlenmesinde etkin bir yöntem olduğu düşünülmektedir (Hackbarth, S. G. ve Murphy, H. D. akt. Yılmaz, 2009). Burns ve Kaufman'ın 1972'de yayınladıkları elkitabına göre, Kinetik Aile Çiziminde 4 ana unsur bulunmaktadır: hareketler, stiller, semboller, insan figürlerinin özellikleri. Bu 4 ana unsurun yanısıra, çocukların çizdikleri figürlerin boy ölçüleri ve kendileri ile aile bireyleri arasındaki mesafenin santimetre ile ölçülmesinin de çocuğun aile bireyleri ile olan duygusal yakınlığı ve çocuğun benlik algısı ile ilgili bilgi verdiği belirtilmektedir (Burns, R. ve Kaufman, S. H. akt. Yılmaz, 2009).

Yapılan bir çalışmada 28 kişilik bir sınıfta bulunan istismara uğramış 5 çocuğun ayırt edilmesi amacıyla istismara uğrayan çocukların hangileri olduğu konusunda bilgisi olmayan değerlendiricilerin çocuklar tarafından çizilen En Sevdiğin Gün ve Kinetik Aile Resmi çizimlerini değerlendirmeleri istenmiştir. Kinetik Aile Çizimlerinin, istismara uğrayan çocuğun tanılanmasında daha etkin olduğu ancak En Sevdiğin Gün Testine göre yanlış tanılama riskinin yüksek olduğu belirtilmiştir (Veltman, M. W. M. ve Brownie, K. D.akt.Yılmaz, 2009).

Hareketler: Burns ve Kaufman (1972) figürlerinin birbirleriyle olan ilişkilerini incelemede figürler arası hareketlerin önemini vurgulamıştır. Çocuklar tarafından genel olarak kullanılan 87 hareket, el kitabında bir liste hâlinde verilmiş ancak sembol ve stillerde olduğu gibi tanımlamalara yer verilmemiştir (Burns, R. ve Kaufman, S. H.akt.Yılmaz). Burns ve Kaufman'ın (1970, 1972) tanımladığı, çocukların sıklıkla kullandığı hareketler bebek bakmak, temizlik yapmak, ütü yapmak, tamir etmek, TV izlemek, yemek pişirmek, yürümek, oturmak, güneşlenmek, bulaşık yıkamak, uyumak, yardım etmek, çalışmak, yemek yemek, ödev yapmak olarak sıralanmaktadır (Burns, R. ve Kaufman, S. H.akt.Yılmaz, 2009).

Stiller: Burns ve Kaufman (1970,1972) tarafından yapılan tanımlara göre, çocuklar çevrelerine ve ailelerine karşı güven dolu bir yaklaşıma sahip olduklarında, resimlerindeki stil kullanımı azalmakta, aile figürleri ile kendileri arasına bariyerler koymamaktadırlar (Burns, R. ve Kaufman, S. H.akt.Yılmaz, 2009).

- Bölümlenme: Aile içi ilişkilerde, sevgi doğal bir şekilde ifade edilmediği zaman, çocuğun kendisini diğer aile bireylerinden ayrı hissettiği, bunu resminde kâğıdını bölümlere ayırarak gösterdiği belirtilmiştir.

- Köşelere yerleştirme/Köşeleme: Aile bireylerinin kâğıdın köşelerine yerleştirildiği çizim şeklinde, aile bireylerinin birbirinden uzak durarak, her bireyin ayrı köşede olduğu, aile bireylerinin birbirine karışmadığı bir yapının yer aldığı görülmüştür.

- Kapsülleme (encapsulation): Çocuğun, anlamakta zorlandığı aile bireylerini kapsül içine alarak çatışma ile başa çıkma çabasını ortaya koyduğu ya da kendini kapsül içine alarak ailedeki yapıdan korunma ihtiyacı içinde olduğu izlenmiştir.

- Alt Çizgi Çizerek Zemin Oluşturma: Çocuğun aile resminin alt bölümünü koyu çizgi ile çizerek ya da karalayarak zemin oluşturması aile içindeki değişkenliği göstermektedir. Çocuğun aileyi daha tutarlı hissetme ihtiyacı nedeniyle resminin altını çizgi ile belirginleştirmektedir.

- Üst Çizgi: Resmin üst bölümüne çizilen çizgi ya da karalanma kaygı düzeyi yüksek olan çocuklarda görülmektedir. Çocuk hayatın güvenilmezliği ve korkutuculuğunu bu şekilde simgelemektedir.

Semboller: Kinetik Aile Çiziminde çocuklar tarafından kullanılan 36 sembol üzerinde durulmuş, sembollerin psikanalitik açıdan çözümlenmeleri yapılarak, temsil ettikleri çatışmalar ve duygu durum özellikleri belirlenmiştir (Burns, R. ve Kaufman, S. H.akt.Yılmaz, 2009). Bazı sembollerin anlamları aşağıdaki gibidir.

- “A” harfi: Okul başarısı ile ilgili kaygı duyan çocukların resimlerinde görülür.

- Yatak: Kinetik Aile Çizimlerinde yatak oldukça seyrek görülen ancak önemli cinsel veya depresif temalar taşıyan bir semboldür.

- Süpürge: Oldukça sık görülen bir sembol olup, aşırı temizlik düşkünü, dominant anne karakteri ile ilişkilendirilir. Çoğunlukla annenin elinde çizilen süpürge, annenin ev işlerine olan düşkünlüğünü göstermektedir.

-Kir: Kirli düşüncelere sahip olmak, kirlenmiş hissetmek, kirli işlerle meşgul olmak gibi düşünceleri olan çocukların resimlerinde görülen bir semboldür.

- Elektrik/ Elektrikli Alet: Çocuğun aile içinde yakınlığa ve sevgiye ihtiyaç duyduğunu göstermektedir.

- Ütü/ütü masası: Anneye karşı duyulan çelişkili duyguları ve çatışmayı simgelemektedir. Aynı zamanda ütünün sıcaklığının sevgiye duyulan ihtiyacı da simgeleyebilir.

- Merdiven: Aile içi gerilim ve istikrarsızlığı simgeler. Çocuk resminde aile bireyini merdiven üzerine yerleştirmişse, bu birey ile çocuk arasında yaşanan gerilimi sembolize eder.

İp: İp atlayan aile bireyi, çocuğun çatışma yaşadığı, uzaklaşmak istediği kişi olarak yorumlanmaktadır. Oyun için kullandığı ip ile çatışma yaşadığı aile bireyini kapsül içine alır ve kendisini bu şekilde korur. Eğer ip atlayan kendisi ise ve ip başının üzerindeyse aile içindeki fiziksel istismar ya da sözel şiddet gibi olumsuz yaşantılardan kendini korumaya çalıştığını sembolize eder.

- Isı: Sevgi ihtiyacı olarak tanımlanır.

- Buzdolabı: Yoksunluk, ihtiyaçların kısıtlanması ve bu durum karşısında oluşan depresif duygu durumu olarak düşünülür.

- İşaret: “Dur” işareti çocuğun dürtü kontrolü ihtiyacı ile yorumlanır.

- Su: Depresyonu düşündürür.

- Alet: Boya fırçası, bıçak, tornavida gibi aletler elin bir uzantısı olarak çizilir. Bu tip bir aleti taşıyan figür ailede cezalandıran ya da çocuğun otorite figürü olarak gördüğü aile bireyi olarak yorumlanabilir.

- Yıldızlar: Fiziksel ya da duygusal yoksunluk olarak yorumlanır. Çocuklar, yıldızları soğuk ve uzaklık ile ilişkilendirebilir.

İnsan Figürlerinin Özellikleri:

Çocukların Kinetik Aile Çiziminde figürlerin yapısal özelliklerinin bozulması, eksik bırakılması ya da hiç çizilmemesi seyrek görülen ancak görüldüğünde çocuğun aile içinde yaşadığı sorunlara işaret eden bir özellik olarak tanımlanmaktadır. Sağlıklı bir aile ortamında yetişen çocukların, aile üyelerini gerçeğe yakın çizme çabasında olacağı, çizimler ne kadar eksik ve bozulmuş ise çocuğun aile bireyleri ile çatışmasının ve aile üyelerine karşı duyduğu çelişik duyguların o kadar belirgin olduğu vurgulanmaktadır (Koppitz, E. M.akt.Yılmaz,2009).

Burns ve Kaufman'ın (1972)figürlerde deformasyonu; kolların uzatılması, vücut uzuvlarının çizilmemesi, havada asılı duran figürler, figürün silinmesi ya da silik çizilmesi, sayfanın arka bölümüne çizilen figür, yükseltilmiş figür, vücut bölümlerinin çizilmemesi, bazı aile bireylerinin çizilmemesi, Picasso gözü ve döndürülmüş figürler (rotasyon) olarak belirlediği insan figür özelliklerinden bazıları şu şekilde tanımlanmaktadır:

- Kolların Uzatılması: Çevreyi kontrol etme ile ilgili olan hareketlerde figürlerin kollarının biçimini bozarak uzatılması şeklinde görülebilir.

- Çizilmeyen Vücut Bölümleri: Eksik bırakılan ya da biçimi bozulmuş uzuvlar olarak tanımlanmakta olup, çocukların resimlerinde en sık görülen özellik olarak belirtilmiştir (Handler, L. ve Habenicht, D.akt.Yılmaz). Bu durum aile içi çatışma ya da vücudun eksik bırakılan bölümleri ile yaşanan çatışmaya işaret edebilmektedir.

- Çizilmeyen Aile Bireyi: Çocuğun kendisini veya diğer aile üyelerinden birini ya da bir kaçını çizmemesi durumudur. Çocuğun biyeyi reddedildiği ya da kendini ailenin üyesi gibi hissetmediği durumlarda görülebilir.

- Rotasyon: Bir figürün diğer figürlerden farklı yönde çizilmesidir. Figürler ters ya da yatay pozisyonda çizilmiş olabilmektedir. Çocuğun, farklı yönde yerleştirdiği figürün aile içinde farklı olarak algılandığını vurgulamaktadır. Eğer bu figür kendisi ise, ilgi beklentisini simgeleştirdiği belirtilmiştir (Burns, R. ve Kaufman, S. H.akt.Yılmaz, 2009).

Rodgers (1992) tarafından 12-17 yaş arasında cinsel istismara uğramış ergenler ile kontrol grubunun Kinetik Aile Çizimlerinin karşılaştırıldığı çalışmada, cinsel istismara uğramış ergenlerin kontrol grubuna göre daha fazla yatak çizdiği, figürlerin gövde kısmını çizmedikleri, çıplak ya da giysi özellikleri olmaksızın figürler çizdikleri, el çizmedikleri ve ağzın içinde nesne çizdikleri belirlenmiştir (Rodgers, P.J.akt.Yılmaz, 2009)

1.2 Araştırmanın Amacı ve Önemi

Araştırmanın bu bölümünde, Eğitim Sistemi İçinde Çocuk Resimlerine ilişkin Farkındalığın Amacı ve Çocuk Resimlerine ilişkin Farkındalığın önemi açıklanmaya çalışılmıştır.

a. Araştırmanın Amacı

Çocuklar yaşantılarında deneyimleyip edindikleri belirsiz tarif edilemeyen duygu ve düşünceleri hakkında konuşmakta zorlanabilirler. Sanat çocukların simgesel dünyalarını bizlere yansıtan bir projeksiyon görevi görür. Sanat yoluyla çocukları anlama ve yardım etme düşüncesi çıkış noktasını “her birey doğuştan yaratıcı potansiyele sahip bir varlıktır” (Moustalus) fikrinden alır.

Çocuklar algısal ve düşünsel, duygusal ve sezgisel bağlamda bizlere nasıl ipuçları verirler? Bu ipuçları nasıl değerlendirilir? Bizler bu ipuçlarını kullanarak onların dünyalarındaki yaralanmaları, ihtiyaçları ya da normal üstünlükleri görebilir miyiz?

Tüm bu soruların ışığında çalışmamın amacı çocukların resimlerinde var olan ya da potansiyel problemleri görebilmek. Öğretmen ve ebeveynlerle iletişimlerinde farkındalık yaratılmasını sağlamaktır.

b. Araştırmanın Önemi

Sanat çocukların iç dünyalarına ulaşabilmek için bir araçtır. Sanatsal etkinlikteki süreç, sonuç kadar önemlidir. Çocuklar sahip oldukları psikolojik ya da sosyolojik sorunları ifade ederken sanatsal aktarım sorunun tespitini kolaylaştırır ve çalışma olanağı sağlar.

Resim yalnızca yetenekliler için değildir. Çocuklar çoğu zaman duygu ve düşüncelerini ifade etmelerinde sıkıntı yaşamaktadırlar. Çocuk, resim yoluyla kendini ifade etme fırsatı bulur. Duygusal doyum sağlayarak, kendine olan güveni artar. Resim, yaratıcılığın gelişimi için de son derece önemlidir. Dışa vurulmayan imgeler kısa bir süre bellekte kalıp, yok olurlar (San, 1982). Çocukların gelişimlerini sağlıklı bir şekilde devam ettirebilmeleri, duygu ve düşüncelerini ifade etmeleri ile mümkündür. Resim etkinlikleri ile kendisini anlatan, sorunları ile ilgili ipuçlarını veren çocukları saptamak, sorunlarının çözümü ile ilgili çocuğa yardımcı olmak mümkündür.

Sorunları olan özel çocukların yanı sıra ileri seviyedeki çocukların fark edilememesi ileride oluşacak eksiklikleri tamamlama mahiyetinde önemlidir. Resim öğretmenleri sahalarında çalışırken bu tür çocuklarla karşılaşabilmektedirler. Resim bu çocukların fark edilmelerini sağlayacak bir araçtır.

Resim dersi çocukları tanıma, yaratıcılık ve algılamalarını geliştirme konusundaki öneminin ötesinde çocukların var olan ya da potansiyel sorunlarını belirlemede önemli bir yere sahiptir. Çalışma, resim etkinlikleri ile 04-12 yaş grubu çocukları daha iyi anlayabilmemizin yollarını sunacaktır. Bu yönü ile araştırma, sadece Resim öğretmenlerine ve Ana sınıfı öğretmenlerine, yönelik değil, Rehber öğretmenlere, bu yaşlarda çocuğu olan anne-babalara, psikolog ve pedagoğlara da kaynak olabilecektir.

1.3 Problem Cümlesi

04-12 yaş çocukların iç dünyalarını (duygu, düşünce, yaşantı, bilişsel gelişim ve algılama) ifade etmeleri nasıldır?

1.4 Alt Problemler

1) Çocukların duygularını (öfke, sevinç, sevgi, kıskançlık, korku vb.) ve düşüncelerini (kendisi, ailesi, arkadaşları ve çevresi hakkında) ifade etmelerinde yaptıkları resimlerin önemi nedir?

2) Çocukların resim yoluyla duygu ve düşüncelerini ifade etmesinin önemi nedir?

3) Resim eğitimlerinin çocuk resimlerinde ifade edilen duygu, düşünce ve gelişim dönemini takip etmelerinin önemi nedir?

4) Çocukların bilişsel gelişim ve algılamalarını takip etmede yaptıkları resimlerin önemi nedir?

5) Çocukların duygu ve düşüncelerini ifade edebilmeleri için uygun resim etkinlikleri nelerdir?

1.5 Sayıtlar:

Bu araştırmada, yararlanılan kaynakların ve bu konuyla ilgili araştırmaların içerdiği bilgilerin doğru olduğu kabul edilmiştir. İnternette ve dergilerde yayınlanmış, makale ve röportajlardan elde edilen bilgilerin doğru olduğu kabul edilmiştir.

1.6 Sınırlılıklar:

Bu araştırmada;

- 04-12 yaş d6nemi çocuklar kapsam içinde tutulmuştur.

- Bu araştırmada 18. yy itibarı ile d6nyadaki gelişimin g6n6m6ze kadar olan d6neminin belli başlı kitap ve araştırmalarını içerir. Bu araştırmada, bu tarihler içindeki çalışmalar incelenmiştir.

- Araştırma google arama motoru ile sınırlıdır.

-Yabancı kaynaklar, Dokuz Eyl6l niversitesi e-k6t6phane gigapedia.com ve en.Wikipedia.com ile sınırlıdır.

1.7 Kısaltmalar

ST – Silver izim Testi

TAT – Tematik Algı Testi

1.8 İlgili Yayın Ve Araştırmalar

Bu araştırmada, yurtiçinde Y6K tez arşivi, niversite K6t6phanesi, DE elektronik veritabanı ve yayınlardan yararlanılarak pek çok kaynağa ulaşılmıştır. Yurtdışındaki kaynaklara ulaşmak için yine Dokuz Eyl6l niversitesi e- dergi, e-kitap yayınları, www.gigapedia.com, http://gigle.ws internet adreslerinden kaynak kitap edinilmiştir. Ayrıca g6venilir olduğu d6ř6n6len dergi ve makaleden yararlanılmıştır.

Sanat eğitimi, çizgisel gelişimi, ocuk resimlerini incelemeye y6nelik ülkemizde yapılan araştırmalar;

D6lger (2008) 06-11 yaş 6ęrencilerinin ailesel ve bireysel 6zelliklerinin resimlerine yansımaları 06-11 yaş 6ęrencilerin ailesel 6zelliklerinin ve bireysel 6zelliklerinin resimlerine yansıtıp yansımadığını ortaya koymak amacıyla yapılmış çalışmada genel olarak denilebilir ki resim, çocukların duyu ve d6ř6ncelerini anlamada bir araç olarak kullanılabilir. Ancak ocukların resimlerini incelerken, rehber 6ęretmenleriyle, sınıf 6ęretmenleriyle, 6ęrenciyle ve gerekirse 6ęrencinin ailesiyle bilgi alışverişinde bulunmak, 6ęrencinin 6z ve ailevi geçmişini içeren

bilgilere sahip olmak ve tüm bu görüşmeler ve bilgiler doğrultusunda resmin yorumlanmasına gidilmesi gerekmektedir sonucuna varılmıştır.

Öztürk (1994)'ün Duyuşsal Alanın Bir Objektivasyon Olarak Çocuk Resimlerine Yansımaları ortaya koymaya yönelik çalışmasındaki sonuçlara göre; resim çocuğun evde, okulda veya diğer yaşantılarındaki problemlerini ve isteklerini yansıtabilmektedir. Problemlili çocukların resimlerinde renk, figür ve kompozisyon özellikleri, problemlili olmayan çocukların resimlerinden farklı olabilmektedir

Büyükkol (2000) tarafından hazırlanan “Ailevi Sorunlu Çocukların Psikolojik Tanısında Resmin Önemi” adlı çalışmasındaki sonuçlar, ailevi sorunları olan çocukların farklı farklı özellikler göstermelerine karşın, iç dünyalarını, problemlerini, beklentilerini resimlerine yansıttıklarını göstermektedir: 155) . Bu çalışmaya göre, incelenen resimler, çocukların öz ve ailevi geçmişlerini içeren bilgi ve testlerle bağlantılı olarak yorumlandığında, çocuğun yapmış olduğu resmiyle, kendisine ait bilgi ve bulguların birbirlerini doğruladığı görülmüştür. Çocukların yaptıkları resim etkinliklerinden elde edilen bilgiler ile test ve görüşme yapılarak elde edilen bilgilerin bir birleriyle benzerlik gösterdiği anlaşılmıştır.

Coşkun (2003), “Çocuk Resminde Yakın Çevre” adlı yüksek lisans tezinde, huzursuz ve sağlıksız aile ortamında bulunan çocuklar, yaşadıkları durumu resimlerine mutlaka yansıtmaktadırlar. Çocuklar yaşadıkları aile içi şiddeti, kardeşine karşı olan kıskançlığını, aile bireyleriyle yaşadığı problemlerini resimlerinde ifade etmişlerdir.

Akalın (2008)'in İlköğretim 2. sınıf öğrencilerinin yaptıkları resimde aile içi yaşantılarının resimlerine yansımaları yapılan bu araştırmada, resim çalışmasının anket sonuçlarına bakılarak uzman nezdinde (Yrd.Doç.Dr.Yusuf Baytekin Balcı) yapılan değerlendirme sonucunda; Resim dersinin sadece yetenek dersi olmadığı, eğitimin her kademesinde, öğrencilere verilmesi gereken, hem psikolojik sağaltımı sağlamada, hem de öğrencinin kendini ifade etmesinde önemli bir araç olduğu kanısına varılmıştır.

Toku (2001); ilköğretim 1. sınıf- 6.sınıf öğrencisi Japon ve Amerikalı 200 çocukla çalışmıştır. Çocuklardan “Ben ve arkadaşlarım okul bahçesinde oynarken” konulu bir resim çizmeleri istenmiş ve bu etkinlik için onlara otuz dakika zaman

verilmiştir. Resimlerin araştırmacı tarafından gözlemlenerek incelenmesi ve incelemede hayal gücü ve taklidin sorgulanması sonucunda elde edilen araştırma bulgularına göre; çocukların yaşları büyüdükçe çizimde hayal gücünü kullanmak yerine bilinen bir çizgi kahramanı çizme oranı yükseldiği, büyük yaş grubunun çizmiş olduğu figürlerin hayal gücünden çok, görülenen kopyalamaya yönelik olduğu saptanmıştır...

Güvenç (2005) İlköğretim birinci basamağı çocuk resimlerinde renk kullanımında okul, aile ve kültürel etkilerin araştırılmasında sonuç olarak "Her çocuk, kendini ifade ediş yöntemi olarak resim yapmaktadır. Kendi yeteneğince ve istediği doğrultuda bir ifade ediş biçimi olarak özgürce renklerini kullanmalı ve ortaya çıkan çalışma tamamı ile kendisine ait olmalıdır. Belirli kurallara zorlanan çocukların hayal güçlerinde büyük sınırlamalar meydana gelecek, yaratıcılıkları engellenecektir. Bu anlamda, içsel, (mutluluk, kaygı, hüzn, nefret gibi) duygularını kendine özgü renklerle ifade edebilecekleri resim dersine sanat eğitimi uzmanlarının girmesi doğru olacaktır. Ayrıca ders esnasında sevgi, ilgi gören ve özgürlüğünü kullanabilen öğrenci resim derslerine karşı daha çok ilgi duyacaktır."der

Gür (2006) Sanat Eğitim Programının Üst Sosyo-ekonomik Düzeyden Gelen Altı Yaş Üstün Yetenekli Çocukların Çizim Becerilerine Etkisi isimli çalışmasında Sanat Eğitim Programının üstün yetenekli üst sosyo-ekonomik düzey altı yaş grubu çocukların çizim becerileri üzerindeki etkisinin okul öncesi eğitimi alma süresine göre farklılık göstermediği saptanmıştır.

İnan (2006) Anasınıfı çocuklarının duygu ve düşüncelerini ifade etmelerinde çocuk resimlerinin önemi (6 Yaş Grubu) isimli çalışmada çocukların duygu ve düşüncelerini ifade etmelerinde resim bir araç olarak kullanılabilirlikleri. Çocuğu anlamada çocuk resimleri önemli bir yeri olduğu vurgulanmaktadır.

Acer ve İlhan (2004); Ankara'da beş özel anaokuluna devam eden 5 ve 6 yaşındaki 100 çocuğun yaşları ile yapılan resmin gelişimsel düzeyi arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırma kapsamında çocuklara ressam Nuri Abaç'ın 'Güvercin' adlı yapıtı gösterilmiş ve çocuklarla birlikte resim eleştirilmiştir. Eleştirinin ardından çocuklar, yapıtı drama yöntemiyle canlandırmışlardır. Drama çalışmasından sonra yapıtı, çocuklar tarafından tekrar resmedilmiştir.. Bu araştırma kapsamında 100

çocuğun resimleri evrensel gelişim dönemi ölçütleri ile karşılaştırılarak çocukların bu gelişim dönemlerine ne ölçüde paralel resim yaptıkları saptanmıştır. Araştırma sonucunda; çocukların yapmış oldukları resimlerin %41'i gelişim düzeyinde, %5'i gelişim düzeyinin üzerinde, %54'ü ise gelişim düzeyinin altında belirlenmiştir. Resimsel yönden gelişim düzeyinin altında olan çocukların büyük bir çoğunluğunu 5 yaş grubu ve erkek çocukları oluşturmaktadır.

Konu ile ilgili yurtdışında yapılan araştırmalar:

Karmirloff –Smith (1990); 4-11 yaşlarında elli dört çocukla çalışarak çocuklarda ifade etmeye yönelik çizim becerilerini incelemiştir. Bu amaç doğrultusunda her çocuktan ev, adam ve hayvan konularında olmak üzere her konuda ikişer çizim olmak üzere toplam altı çizim yapmalarını istemiştir. Önce çocuklardan bir ev çizmelerini istemiş, daha sonra ise gerçekte var olmayan hayali bir ev çizmelerini istemiştir. Adam ve hayvan resimleri için de aynı yöntem kullanılmıştır. Veriler gözlem yöntemiyle incelenmiş, hayali çizimlerde gözlenen ebat,şekil, konum, farklı unsurlar ekleme gibi kriterler ele alınarak değerlendirilmiştir. Küçük çocukların hayali karakterler için ebat ve şekilde değişiklikler yaptıkları gözlenirken, büyük çocukların öğelerin konumunda (pozisyonunda ve oryantasyonunda) değişiklikler yaptıkları, farklı öğeler(unsurlar) ekledikleri ve böylece ifade etmeye yönelik esnekliği arttırdıkları(örn. Adam çizimine eklenen hayvan kısımları) gözlenmiştir.

Silver(1977) ; Bilişsel becerilerin gelişiminde ve değerlendirilmesinde sanatın rolü konulu çalışmasında 7-11,5 yaşları arasında öğrenme güçlüğü çeken 11 çocuğa Sanat Programını uygulamıştır. Program haftada birer saat olmak üzere on hafta sürmüştür. Araştırmada çocuklara öntest ve sontest olarak Silver Çizim Testi uygulanmıştır. Araştırmada çocukların; program sonucunda uzamsal ilişkiler, sıralama ve sınıflama becerilerinde öntest puanlarına göre anlamlı kazanımlar ettikleri bulunmuştur.

Marshall(1988); Sanat terapisinin öğrenme güçlüğü çeken çocuklarda bilişsel becerileri destekleme amacıyla kullanılması konulu çalışmasında; 7-10 yaşları arasında öğrenme güçlüğü olan 5 çocuğa; boyama, gözleme dayalı çizim, hayal gücüne dayalı çizim ve hayal gücüne dayalı oyunlardan oluşan 14 oturumluk

bir eğitim programı uygulamıştır. Çalışmada ön test ve son test olarak Silver Çizim Testi ile on korunum problemi uygulanmıştır. Araştırmada; çocukların programın uygulanması sonucunda istatistiksel olarak anlamlı kazanımlar elde ettikleri, Silver Çizim Testi öntest ve sontest puanları arasındaki farklılıkların anlamlı olduğu ancak en yüksek kazanımın hayal gücüne dayalı çizim alt testi puanlarında görüldüğü bulunmuştur.

BÖLÜM II

YÖNTEM

Bu bölümde araştırma modeli, örneklem, verilerin toplanması, verilerin çözümü ve yorumlanmasında yararlanılan yöntem ve teknikler açıklanmıştır.

2.1 Araştırma modeli

Bu araştırma verilerinin toplanmasında nitel araştırma yöntemlerinden “temel araştırma” yöntemi kullanılmıştır. Çünkü bu çalışmada amaç; bu konuda var olan bilgilere yenilerini eklemektir. Aynı zamanda bu araştırma, araştırma modellerinden “tarama modeli”ne uygun bir çalışmadır. Var olan bir durum, var olduğu şekliyle kendi koşulları içinde değerlendirilmiştir (Karasar, 2004 akt.Araz, 2010).

Literatür taraması problemin önemini gösterme, araştırmanın desenini geliştirme ve araştırma bulgularını önceki bilgiyle ilişkilendirme amacıyla yapılır. Literatür taramasının bu doğrultudaki işlevleri şöyle sıralanabilir (Balcı, 2001, akt.Araz, 2010):

1. Problemin tanımlanma ve sınırlandırılmasına yardımcı olmak,
2. Araştırmayı tarihsel bir perspektife yerleştirmek,
3. Araştırmada istenmeyen tekrarları önlemek,
4. Uygun yöntem ve ölçülerin seçilmesinde yardımcı olmak,
5. Bilgilerin önceki bilgiyle ilişkilendirilmesine yardımcı olmak ve araştırmalara imkan vermektir (Yıldız, 2005 akt.Araz, 2010)

Bu çalışmada verilerin çözümlenmesinde betimsel analiz yaklaşımı kullanılmıştır. Bu tür analizde amaç, elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde sunmaktır. Bu amaçla elde edilen veriler, önce sistematik ve açık bir biçimde betimlenir. Daha sonra yapılan betimlemeler açıklanır ve yorumlanır, neden-sonuç ilişkileri irdelenir ve birtakım sonuçlara ulaşılır. Betimsel analizde doğrudan alıntılara sık sık yer verilir. (Yıldırım ve Şimşek, 2005 akt.Araz, 2010). Veriler araştırma sonuçlarına göre sınıflandırılabileceği gibi, veri toplama

aşamalarında elde edilen ön bilgiler ışığında da düzenlenebilir (Altunışık ve diğerleri, 2001 akt.Araz, 2010).

2.2 Evren ve Örneklem

2.2.1 Evren

Bu araştırmanın evreni; 18.yy dan günümüze kadar yapılan araştırmaları ve kitaplarını kapsamakta, 04-12 yaş çocuk resimlerini konu almaktadır.

2.2.2 Örneklem

Nitel araştırmalarda amaç genelleme değil, bütüncül bir resim elde etmektir. Nitel araştırma çalışılan konuyu derinlemesine ve tüm olası ayrıntıları ile incelemeyi amaç edinmektedir. Bu nedenle, nitel araştırmada, örneklem seçimi araştırma probleminin özelliği ve araştırmacının sahip olduğu kaynaklarla yakından ilişkilidir. (Yıldırım ve Şimşek, 2005 akt. Araz, 2010).

Bu araştırmada örneklem 04-12 yaş çocuk resimlerini, onların duygu ve düşünce içeriklerinin resimlerde incelenmesine ilişkin bulguları kapsamaktadır.

2.3 Veri Toplama Araçları

Ön kaynak taramasının ana amacı, detaylı konu başlıklarının belirlenmesidir. Yöntemi de, ana konu başlığına göre yapılan rastgele taramadır. Bunun anlamı şudur: Herhangi bir araştırma konusunun detaylı konu başlıklarını belirleyebilmek için, az çok o konu hakkında bir fikir sahibi olmak gerekmektedir (Yıldız, 2005 akt. Araz, 2010). Bu araştırmada daha önceki yıllarda yapılmış araştırma ve tezler incelenerek konu hakkında fikir sahibi olunmuştur.

Detaylı kaynak taramasının amacı, yapacağınız araştırma ile ilgili tüm ana ve önemli kaynaklar ile araştırmanızı destekleyebilecek yardımcı kaynaklara ulaşmaktır. Yöntemi ise belirli kaynakları araştırmaktır. Ön kaynak taraması ile hem detaylı konu başlıkları, hem de ana konu başlığı itibariyle önemli kaynakları belirlenir. Bu aşamada detaylı konu başlıklarına göre kütüphaneler ve internetten kaynak taraması yapılabilir. Ayrıca, sıklık analizine göre en önemli kaynakların nerelerde olduğu ve bunlara nasıl ulaşılabileceğinin belirlenmesi de detaylı kaynak taraması sırasında yapılan faaliyetlerdendir. (Araz 2010)

Bu araştırmada, internet üzerinden ulaşılan araştırma ve yazılı kaynaklardan alıntılara yer verilerek hazırlanmıştır. İnternet üzerinden; gerekli anahtar sözcükler (ocuk resimleri ve aile, bilişsel gelişim, çocuğun çizgisel gelişimi..gibi) girilerek İngilizce ve Türkçe olarak google arama motorundan araştırmaya devam edilmiştir. Bu alanda yapılan araştırmalar bu araştırmanın çıkış noktasıdır. Bu konu üzerinde araştırmalar yapacak olan araştırmacıların kaynak ihtiyaçına yönelik bu araştırma problemi ortaya konmuştur. Bu nedenle incelenen tezlerin kaynak bölümlerinden araştırmaya başlanmıştır. Yüze yakın Türkçe ve İngilizce yazılı kaynak taranmıştır.

2.4 Veri zmleme Teknikleri

Yıldırım ve şimşek (2006) nitel araştırmayı; “gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel sürecin izlendiği araştırma” olarak tanımlamaktadırlar. (Araz 2010)

Kendi içerisinde anlamlı bir tutarlılık gösteren bu bölümler araştırmacı tarafından isimlendirilir; kısacası kodlanır. Araştırmacı tüm verileri bu Şekilde kodlar ve böylelikle bir kod listesi oluşturur (Yıldırım ve şimşek, 2006; Fraenkel & Wallen, 2000, akt Araz, 2010).

Kodlama sürecinde kullanılan kavramlar, araştırmacının kendisinden, taradığı literatürden ya da sadece elde ettiği verinin kendisinden gelebilir. Yani araştırmacı elde ettiği veriler arasından anlamlı bölümü bir bölümü kodlarken o bölümdeki anlamı en iyi Şekilde betimleyebilecek bir kavram bulmaya çalışır.  tür kodlama biçimi vardır (Yıldırım ve şimşek, 2006,akt. Araz, 2010):

1. Daha önceden belirlenmiş kavramlara göre yapılan kodlama;
2. Verilerden ıkarılan kavramlara göre yapılan kodlama;
3. Genel bir ereve içinde yapılan kodlama.

Bu araştırmada daha önceden belirlenen kavramlara göre yapılan kodlama kullanılmıştır.

BÖLÜM III.

BULGULAR VE YORUM

Araştırmanın bu bölümünde, araştırmacı tarafından elde edilen bilgilerin yorumlanmasına ve alt problemlerin çözümlenmesine çalışılmıştır.

3.1. Alt probleme İlişkin Bulgu ve Yorum

“Çocukların duygularını (öfke, sevinç, sevgi, kıskançlık, korku vb.) ve düşüncelerini (kendisi, ailesi, arkadaşları ve çevresi hakkında) ifade etmelerinde yaptıkları resimlerin önemi nedir?”

Resim 52, Betül, 7yaş

Resim, çocukların duygularını, korku ve özsayı eksikliklerini, hayal ve çatışmalarını anlamada güçlü bir araçtır. Resim, duygusal acının ve depresyonun ifadesini; görsel imgeler, benliğin en acı veren ve konuşulmayan kısımlarını ifade etmede sözsüz mesajları içerir.

Özellikle duygusal gelişimi yıpranmış, örselenmiş kötü koşullardan gelen çocuklarda kendilerine olan güven duygusunu geç olmakla birlikte onarma ve geliştirmede sanatsal ortam ve etkinliklerin katkısı büyüktür. Çocuğa sevgi, ilgi ve anlayışla yaklaşmak; onun bireysel veya grup içi özelliklerine gösterilen saygı ve

etkinliklerinde ulaştığı başarıyı ödüllendirmek, duygusal güvene atılan ve onu geliştiren ilk adım olabilir. Böylelikle etkinlik sürecinde yaratılacak olan karşılıklı hoşgörü, sevgi ve saygıya dayalı sıcak ilişki ortamı, çocuğun temel güven duygusunu besleyecek ve sağlamlaştıracaktır (Artut, 2004)

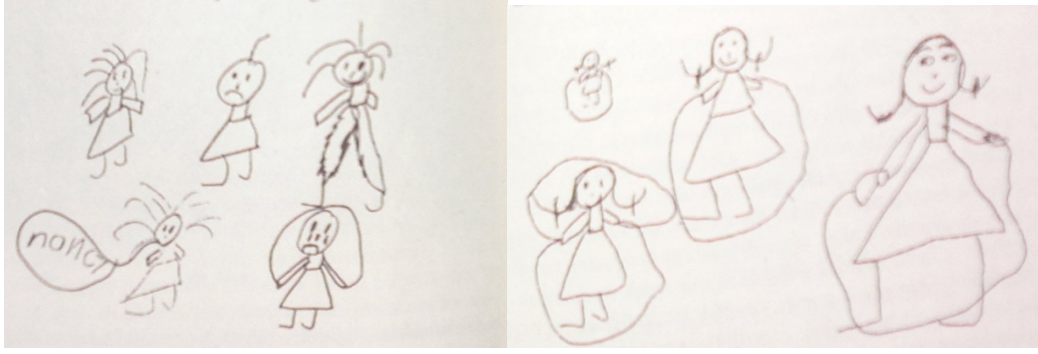
Resim, kişisel dışavurum, kendinin bir uzantısı, düşünce ve duyguların görülebilir bir yansımasıdır. (Riley akt. Malcodi, 2005) Resim kabul görüp onurlandırıldığında yaratıcısı da (ürünü ile kendini özdeşleştirerek) aynı şekilde kabul görmüş, onurlanmış, geçerli hale gelmiş olur. Çocuk, bu eylemler sayesinde kelimelerle olduğundan daha çok kendisinin onaylandığını ve kendisine değer verildiğini anlayabilir.

Çocukların resimleriyle çalışan kişiler resim yapmanın çocuklara uygun bir iletişim şekli olduğunu, onlara rahatlık ve güven duygusu veren bir araç olduğunu unutmamalıdır. Çünkü resim; çocuk için yapılması hem kolay hem de oyun olarak algılanan bir faaliyet olduğundan çocuk ile ilgili bilginin tüm doğallığıyla ortaya konmasına fırsat verir. (Arıcı 2006)

Çocukların çizim yeteneklerinden ziyade fikir ve ifadelerine odaklanıldığında onlara hikayelerini dinlemek için fırsat sağlanır. Çocuklara çizdikleri hakkında öneride bulunulmamalıdır. Çocuklar kişisel hikayelerini semboller, çizgiler ve renkler kullanarak anlatırlar.

Resim çocukların duygularını somutlandırmalarında önemli bir yere sahiptir. Yaşanan zor ve karmaşık durumlarda (istismar, kayıp, yas) çocuklar resim yoluyla duygularını tanıyabilir, konuşup kabullenebilir. Ayrıca çocukların yaşadığı yanlış algılamalar (suçluluk duygusu...) resim yoluyla tesbit edilip yardım edilebilir.

Konu ile ilgili gösterilebilecek en iyi örnek Rudolf Arnheim'in (bkz. Sy. 53) *Görsel Düşünme*'de kişisel problemlerin çözümüne verdiği örnektir. (Resim 53) Örnekte yedi yaşında bir kızın sekiz hafta arayla çizdiği iki resim gösterilmiştir. Çocuk çok disiplinli bir Avrupa okulundan gayri resmi bir Amerikan okuluna geçiş yapar. İlk çizdiği resim çevresindeki acı ve sıkıntıyı betimlerken küçük kız ipi bir koruma kalkanı gibi kullanır ikinci çizim de ise ip başın üzerinden inerek güveni betimler, uyum ve sevinç anlaşılır hale gelir.

Resim 53

İzmir’de bir Çocuk Ve Ergen Ruh sağlığı Servisinde yapılan tedavi sırasında benzer resimler 01.03.2011 tarihinde cinsel istismara uğramış bir çocuk tarafından resmedilmiştir. (resim 54, resim55, resim56). Bu resimlerde çocuğun elinde tuttuğu, evinin üzerinde bulunan kuşak şeklindeki çizimler onun korunma ihtiyacını açıkça betimler.

Resim 54

Resim 55

Resim 56

Böylece oluşturulan resim estetik kaygıdan öte çocukların sorunlarından kurtulma yönündeki klavuzluk eden çabanın bir parçası olur.

Bu nedenle resimde psikoterapi vardır, gece gündüz devam eden zihinsel boğuşma vardır ve bir ölçüye kadar çizimler ve boyamalar sadece bu mücadeleler ve onların yansımasıdır. Açıkçası mücadele sanatın içinde de sürdürülür.(Arnheim2009)

Resim ve sanatsal etkinliği özü itibarı ile tedavi edecedir. Resim yaparken çocuk ilgi, konsantrasyon, sabır, yaratıcılık, esneklik, şevkat kazanır. Ayrıca arkadaşları ile yaptığı çalışmalarla ekip çalışması deneyimi olur.

Çocuklara yönelik sanat etkinliklerinde yeni araçları deneme, benzer olanları kullanma ve incelemek için uygun ortam hazırlanmalıdır. Onlar, yaptıkları resimler hakkında konuşturularak yüreklendirilmeli, teşvik edilmelidir. Sanat etkinliklerinde çocukların duyarak, hissederek öğrenmelerini gerçekleştirmek için elverişli uygun koşullar hazırlanmalıdır (Artut, 2002). Örneğin, aynı ortamda, boyaları kullanarak resim yapan dört yaşındaki bir çocuk; yaşıtı olan diğer çocuklar ile aynı duygusal etkileri, coşkuları yaşayabilirler. Birbirlerine karşı becerilerini sergileyebilirler, duygu ve düşünce paylaşımı içinde bulunabilirler. (Artut, 2004)

Çocuklar sınıf içi etkinliklerinde özgür olabilmelidirler. Çok kalabalık, gürültülü bir sınıfta resim etkinliğinin uygun olmadığı kadar, çok sessiz ve aşırı disiplinli sınıfta da resim etkinliğinden söz edemeyiz. Çocuklar sanat eğitimi sürecinde ifade yetilerini geliştirmeye yönelik çalışmalar yapmalıdır.

Okul öncesinde özürü, öğrenme yetersizliği ve problemlili öğrencilerin eğitiminde planlı ve çok yönlü önlem ve etkinlikler sonrasında sonuç alınabilmektedir. Bu anlamda özellikle resim eğitimi, başvurulabilecek en önemli sanat terapisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocuğun etkinlik sürecindeki ifade biçimleri, duygu ve düşünceleri, kişisel tavır ve davranışları, çocuğu anlamamıza ve tanımamıza ilişkin önemli ipuçları olarak görülebilir. (Artut, 2004.)

Tüm bu girişimlerin ve koşulların daha sağlıklı gerçekleşebilmesi için okul aile işbirliğine gereksinme vardır. Çünkü çocuğun sağlığı, sosyal ve duygusal gelişim aşamalarında görülen değişkenlikler, bireysel farklılık ve ilgilerine ilişkin bilgiler anne ve babadan öğrenilebilir. Bu bilgilerin ışığında gerçekleştirilecek olan planlı programlı sanatsal etkinlikler bir araç olarak çocuğun tümel gelişiminde etkili olabilmektedir. (Artut, 2004)

3.2. Alt probleme İlişkin Bulgu ve Yorum

“Çocukların resim yoluyla duygu ve düşüncelerini ifade etmesinin önemi nedir?”

Çocuklar için resim yapmak bireysel, benzersiz ve yepyeni bir şey yaratmak amacıyla farklı deneyimleri bir araya getiren bir süreçtir. Resim yapma süreci çocuğun bir düşüncüyü, duyguyu, olayı ya da gözlemi iletebilmek için içerik, stil, biçim ve kompozisyon gibi birçok bileşeni sentezleyerek renkleri, biçimleri ve çizgileri seçip düzenlemesini gerektirir (Malchiodi, 2005). Resim, çocuğun dış dünyayı algılayış biçiminin bir göstergesi kabul edildiğinden, çocuk ile iletişim kurmada ve çocuğun karşılaştığı güçlükleri aşma konusunda yetişkinlere yardımcı olur (Artut, 2002). Çocuklar resimlerinde, duygusal ve düşünsel yaşamlarıyla ilgili imgelerini de ortaya koyarlar. Çocukların uyum sağlaması gereken toplumsal ve nesnel gerçekler dünyası ile çelişkileri, istekleri, sevinç ve tedirginlikleriyle bir iç dünyası vardır. Gerçekler dünyasına ilişkin duygu ve düşüncelerini ortak anlatım aracı olan dil ile anlatabilen çocuk, iç dünyasına ilişkin duygu ve düşüncelerini her zaman bu dil ile anlatamayabilir (Kırışoğlu, 2002). Bu nedenle, kimi çocuklar için resim yapmak hem bir eğlence hem de bir anlatım tekniğidir (Johnson, 1993; Akt, Türkkan, 2009). Çocukların resimsel ifadelerinin ne anlama geldiğini kavramayı artıracak bir yol da çocukların resimleri üzerine konuşmalarını dinlemektir (Malchiodi, 2005). Çünkü çocuklar resimlerinde “gördüğü şeyden” daha çok “bildiği şeyi” çizme eğilimindedirler (Laquet, 1927; Aktaran Toomela, 2006). Bu nedenle çocukların yaptıkları resimlerdeki iletiyi anlamada en iyi yol onlarla resimlerine ilişkin konuşmalar yapmaktır. (Türkkan, 2009)

Resim57

Resim58, Betül 4yaş

Sanat yoluyla bireyin kendisini ifade etmesi, sağlıklı bir duygusal gelişme açısından temel öneme sahiptir.(Lowenfeld, akt, Arıcı, 2006) İyi planlanan yaratıcı sanat çalışmaları, çocukların tüm gelişim alanlarını destekleyebileceği gibi, onların duygu ve düşüncelerini ifade etmelerini, korkularını, kaygılarını, üzüntü ve sevinçlerini, hayallerini ve meraklarını yansıtmalarına da olanak sağlayacaktır.

Resim yoluyla tedavi, duygu ve düşüncenin ifadesinde önemli yere sahiptir. Sanat kişinin iç dünyasına ulaşmak ve onu ifade etmek için bir araçtır. Sanat bir iletişim aracıdır. Yaratıcı süreç sonuçtan daha önemlidir. Kelimelerin yerini semboller ve imgeler alır. Tek başına sanatın bile terapötik bir etkisi vardır.

Resim yoluyla iç dünya ile dış dünyanın arası bir bağlantı gelişir. Kelimelerle ifadesi zor olan duyguların bir dışavurumu sağlanır.

Uğraş alanları ve hedefleri insan ve yaşam olan tıp ve sanat bazen yan yana, bazen iç içe bir olgu halinde karşımıza çıkmaktadır. Tıpta ve psikolojide bilimsel kaygı, resimde estetik kaygı vardır ancak her ikisinde de ortak kavramlar görülür. Sezgi, düşünce ve duygu her iki alanında ortak nitelikleridir.(Arıcı, 2006)

Sanat yoluyla duyguların çalışması;

-Yaratıcı yollarla kimlik entegrasyonu sağlar

-Ayrı bir birey olma gereksinimi ile farklı olmaktan kaygı duyma arasındaki çatışmanın çözümlenmesini sağlar

-İmgelerin yaratılması yolu ile kişilik gelişimi sağlar

-İmgelerin metaforik dialoğu arttırması ve iletişimi zenginleştirmesini sağlar

-Yaratıcılık ve spontanite yardımı ile otonomi kazanmayı gerçekleştirir.

-Soyut düşünme şeklini güçlendirir.

-Bilinçdışı materyale ulaşılabilir

-Yas tutma süreci tamamlanabilir

-Kelimeler yerine imgeler kullanılabilir

-Yeniden yapılandırıcı ve kabul gören deneyim sağlar.

-Konuşma yeteneği gelişir, kelime hazinesi zenginleşir.

-Kendini değerli hisseder.

-Kendine güveni artar.

-Anlaşıldığını hisseder ve rahatlar.

-Özgürce düşünme, karar verebilme ve bu kararların sorumluluğunu yüklenme becerisi gelişir.

-Sorunlarıyla baş etme becerisi geliştirir.

-Duygu ve düşüncelerini ayırt etmeyi, isimlendirmeyi öğrenir.

- Olumsuz duygularını, davranışlarına yansıtmaz.
- Çocukla anne-baba arasındaki ilişki güçlenir
- Söyledikleri dinlenen, anlaşıldığını hisseden çocuk, kendisi de anne-babasını dinler ve anlamaya çaba gösterir.
- Çocuğun diğer insanların da duygu ve düşüncelerini anlayabilme yeteneği gelişir.(www.bsm.gov.tr)

3.3. Alt probleme İlişkin Bulgu ve Yorum

“Resim öğretmenlerinin çocuk resimlerinde ifade edilen duygu, düşünce ve gelişim dönemini takip etmelerinin önemi nedir?”

Resim eğitimi ilköğretim kurumlarında haftada bir orta öğretim kurumlarında ise seçmeli ders olarak uygulanmaktadır. Okullarımızda çocuklarımıza sağlanan eğitim bazal düzeyde verilmektedir. Resim eğitimi de aynı bazalde hatta askari düzeyde uygulanmaktadır. Ders saatlerinin yetersizliğinden öte kalabalık sınıflarda yapılan derslerin faydasızlığı önemli bir konudur.

Resim eğitimi öğretmen ile birebir iletişime dayanır. Öğretmen hazır olduğunda değil öğrenci hazır olduğunda iletişim başlar. Bu nedenle süreç uzun süreye dayanır.

Resim eğitiminde işlenen konular duyguları içerir ve duyguları işlemek zor bir süreçtir. Bu nedenle sınıf içinde bulunan tüm çocuklar ayrı birer dünya, ayrı yaşantıdır. Yapılan resimlerin estetik değerlendirmeleri yapılırken birebir duygu ve düşünceler hakkında konuşmak gereklidir. Özellikle resim eğitiminin özgür çağrışımları beslediği ve yaratıcılıklarının doyurulduğu ilköğretim döneminde çocuğun estetik kaygılardan uzak kendini gerçekleştirmeyi hedefleyen bir sanat eğitimi içinde var olması önemlidir. Estetik kaygı çocuklarda sanat eğitiminden uzaklaşmalarına neden olur ve onlar için gerekli olan estetik beğenin beslenmesi yarım kalır. Görsel sanatlar eğitimi özellikle 04-12 yaş aralığında çocukların yaratıcı, özgüveni yüksek duygusal farkındalığı olan bireyler olarak yetişmelerinde etkilidir. Bu düşüncelerin desteklenmesinde ve bakış açısını zenginleştirilmesinde Buckley’in şiiri güzel bir örnek olacaktır.

BİR KÜÇÜK OĞLANCIK

Bir küçücük oğlancık bir gün okula başladı.

Pek mi pek akıllıydı.

Okulu da pek mi pek büyüktü.

Ama akıllı çocuk sınıfına dışarıdan kestirme bir yol buldu.
 Buna çok sevindi.
 Artık okul ona kocaman görünmüyordu.
 Bir zaman sonra bir sabah
 Dedi ki öğretmen “Bugün resim yapacağız.”
 “Ne güzel diye düşündü çocuk.”
 Resim yapmayı çok sevdi.
 Her şeyin resmini yapardı:
 Aslanlar, kaplanlar, tavuklar, inekler, trenler, gemiler.
 Mum boyalarını çıkardı ve çizmeye başladı.
 Ama öğretmen “Durun” dedi.
 “Size nasıl çizeceğinizi göstereceğim.”
 Yeşil saplı, kırmızı bir çiçek çizdi.
 ”İşte “ dedi öğretmen. “Şimdi başlayabilirsiniz.”
 Küçük çocuk bir öğretmenin çiçeğine baktı,
 Sonra kendi çiçeğine.
 Kendi çiçeğini daha çok sevdi.
 Ama bunu söyleyemedi.
 Defterinde sayfayı çevirip
 Öğretmeninki gibi çizdi.
 Kırmızı bir çiçek, sapı yeşil...
 Bir başka gün
 Dedi ki öğretmen: “Bugün çamurdan bir şeyler yapacağız”
 “Ne güzel” diye düşündü çocuk.
 Çamurla oynamayı çok sevdi.
 Her şeyi yapabiliyordu çamurla:
 Yılanlar, kardan adamlar, filler,
 Fareler, arabalar, kamyonlar.
 Başladı çamuru yoğurmaya.
 Ama öğretmen “Durun” dedi. “Henüz başlamayın!”
 Ve herkes hazır görünene kadar bekledi.
 “Şimdi” dedi öğretmen “Bir çanak yapmayı öğreneceğiz.”
 “Ne güzel” diye düşündü çocuk.
 Çanak yapmayı çok sevdi.
 Ve başladı yapmaya.
 Boy boy, şekil şekil çanaktan.
 Ama öğretmen “Durun” dedi.
 “Size nasıl yapılacağını göstereceğim.”

Ve de gösterdi herkese büyük bir çanağın nasıl yapılacağını.
 “İşte” dedi öğretmen “Şimdi başlayabilirsiniz.”
 Küçük çocuk bir öğretmenin çanağına baktı.
 Birde kendi çanağına.
 Kendi çanağını daha çok sevdi.
 Ama bunu söyleyemedi.
 Çamur topağını yuvarlayıp yeniden
 Yaptı öğretmeninki gibi derin bir çanak.
 Ve çok geçmeden
 Küçük çocuk
 Öğrendi beklemeyi, izlemeyi,
 Ve her şeyi öğretmen gibi yapmayı,
 Ve çok geçmeden
 Başladı kendiliğinden hiçbir şey yapmamaya
 Ama birden bire
 Taşınıverdiler başka bir eve.
 Başka bir şehirde
 Ve çocuk gitti başka bir okula.
 Bu okul daha da büyüktü öbüründen:
 Kestirme yolu da yoktu dışarıdan
 Büyük basamaktan çıkmak
 Ve uzun koridordan geçmek gerekiyordu sınıfa kadar.
 Ve daha ilk gün dedi ki öğretmen:
 “Şimdi resim yapacağız.”
 “Ne güzel” diye içinden geçirdi çocuk.
 Ve başladı beklemeye
 Öğretmenin, ne yapmasını söylemesini beklemeye.
 Ama öğretmen hiçbir şey söylemedi.
 Başladı sınıfta dolaşmaya.
 Küçük çocuğa gelince durup sordu:
 “Resim yapmak istemiyormuşsun?
 “İstiyorum” dedi çocuk.
 “Ama ne resmi yapacağız?”
 “Ne resmi istersen” dedi öğretmen.
 “Nasıl çizmeliyim?” diye sordu çocuk
 “Nasıl istersen” dedi öğretmen.
 “İstediğim renk mi?” diye sordu çocuk
 “İstediğin renk” dedi öğretmen.

“Eğer herkes aynı resmi yaparsa ve aynı renkleri kullanırsa kimin neyi yaptığını ve neyin ne olduğunu nasıl anlarım ben?”

“Bilmem” dedi çocuk.

Ve başladı çizmeye: Kırmızı bir çiçek, sapı yeşil...

Helen BUCKLEY

Yetişkinlerin çoğu sanat becerilerinde sekiz ya da dokuz yaşındayken eriştikleri gelişim seviyesinin üzerine pek çıkamazlar. Pek çok zihinsel ve fiziksel faaliyette bireyin becerileri yetişkinliğe erişirken değişir ve gelişir: Konuşma buna bir örnektir. (Andrews,2012)

Çizim yapmak kültürümüzde konuşmak ve okumak gibi yaşam için elzem bir beceri değil. Bu nedenle pek çok yetişkin çocuk gibi çizim yaptığını ve pek çok çocuğunda dokuz ya da on yaşlarında çizim yapmayı bıraktığını kimse görmüyor gibi. Öğrencilerin çoğu ilk ve orta sınıfta nasıl çizim yapılacağını öğrenemezler. Kendi kendilerini eleştirmeleri kalıcı hale gelir ve nadiren hayatlarının sonraki döneminde çizim yapmayı öğrenirler. (Andrews,2012) Oysa bilinmesi gereken resim eğitimi, yaratıcılığı aynı zamanda beynin sağ hemisferini geliştirir.

Son olarak Lowenfeld ve Brittain’in (1982) saptadığı gibi “resim, bize çocuğun ben merkezli bakış açısından çıkararak daha büyük bir çevre içinde bir birey olduğunu fark edip büyüdüğünü iyi bir şekilde gösterir.(s52 akt Malchiodi, 2005) Ve resimle anlatımın çocuktaki “toplam” büyümeyi yansıttığını vurgular. Bu anlamda çocuk resimlerinin gelişimsel yönleri yalnızca bilişsel gelişme ve zihinsel ilerlemeyi değil çok daha fazlasını anlatabilir. Resimler sadece çocukların kendilerini değil aynı zamanda kişiler arası gelişme açısından gelişmelerinin ortaya çıkışını yani çocukların etrafındaki dünyayı nasıl gördüğü, algıladığı ve tepki verdiğini de yansıtır. (Malchiodi, 2005)

3.4. Alt probleme İlişkin Bulgu ve Yorum

“Çocukların bilişsel gelişim ve algılamalarını takip etmede yaptıkları resimlerin önemi nedir?”

Çocukların sanatsal anlatımlarının gelişim evreleri genel olarak çocuk resimlerini anlamamanın temelidir. Belli yaş grubu için neyin normal ya da beklenir olduğunu bilmek, çocukların resimlerinde neyin sıra dışı veya beklenmedik olduğuyla karşılaştırma yapmak için bir temel sağlar. Gelişimsel gözle çocukların

resimlerini anlamak sadece değerlendirme için önemli olan bilgiyi sağlamla kalmaz, aynı zamanda etkin müdahaleler yaratmak için başlangıç noktası da oluşturur.(Malchiodi, 2005)

Resim eğitimcileri öğrencilerinin duygusal ve düşünsel dünyalarını izlerken yanı sıra bilişsel gelişimlerinin de farkında olmalıdır. Bu gereklilik normal seviyedeki çocuklara sağlanacak desteğin ötesinde geri seviyedeki çocukların gelişimsel katkılarının sağlanması, üst düzey çocukların farkına varılması için gerekli süreçlerin tetiklenmesini sağlar.

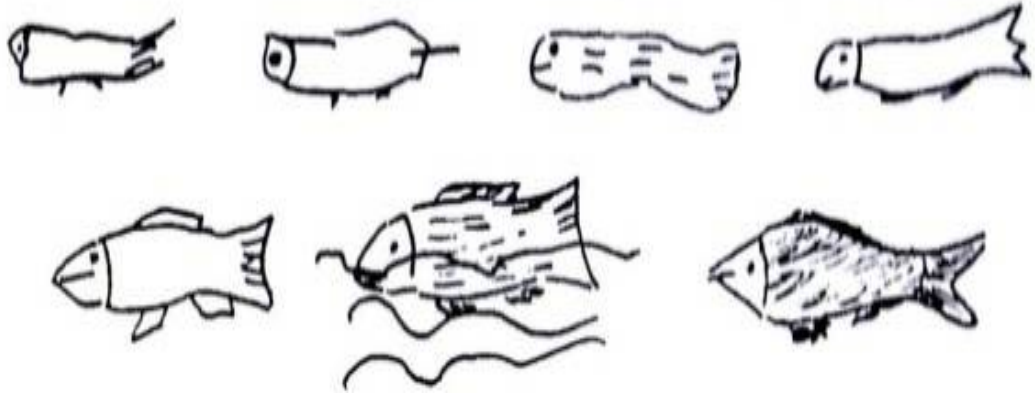

Resim59, Betül, 7yaş

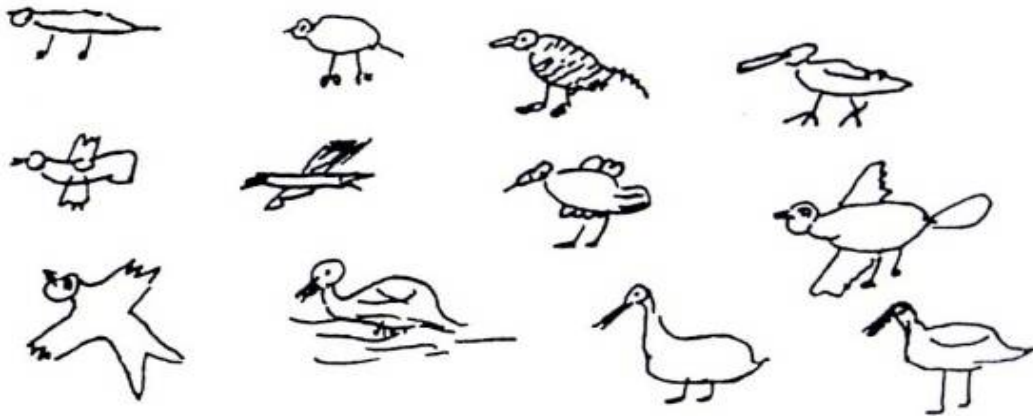
Güzel sanatlarda üstün yeteneği olan çocukların özellikleri şunlardır;

- Çizme, boyama ve diğer sanat etkinliklerine çokça zaman ayırır.
- Resimleri planlar, resimlere derinlik verir ve parçalar arasında uygun oranlar kullanır.
- Nesneleri ayrıntılı olarak hatırlar.
- Sanat etkinliklerinde uzun bir dikkat süresine sahiptirler.
- Sanat çalışmalarının kompozisyonunu planlarlar.
- Farklı araçlar, materyal ve teknikler denemeye isteklidirler.
- Sanatsal problemlere alışılmışın dışında farklı çözüm yolları bulurlar.
- Stil, denge ve bütünlüğe sahip orijinal ürünler ortaya çıkarırlar.
- Sanat konusunda bilgi edinmeye isteklidirler.
- Çevrelerini çok iyi gözlemlene yeteneğine sahiptirler.
- Resmi, kendi yaşantılarını ve duygularını ifade etmek için kullanırlar.
- Resim ve heykel sergileriyle özellikle ilgilenirler.(Bildiren, 2011)

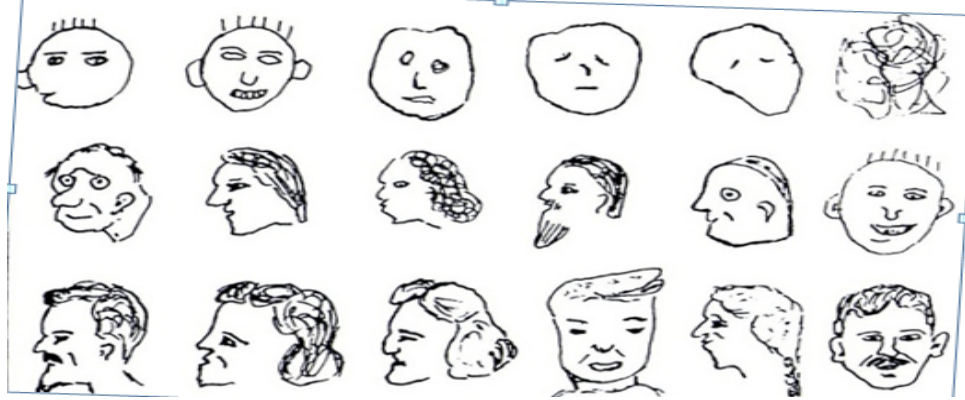
Çocukların sanatsal dışavurumları ile ilgili her türlü çalışmada, çocuk resimlerinin gelişimsel özelliklerini bilip tanımak önemlidir. Bazı durumlarda bu yalnızca yararlı değil gereklidir de. Gelişimsel özellikler, gelişmeleri gecikmiş, öğrenme ya da herhangi bir zeka geriliği olan çocuklarda özellikle yararlıdır.(Malchiodi, 2005)

Resim60 Balığın çizgisel gelişimi

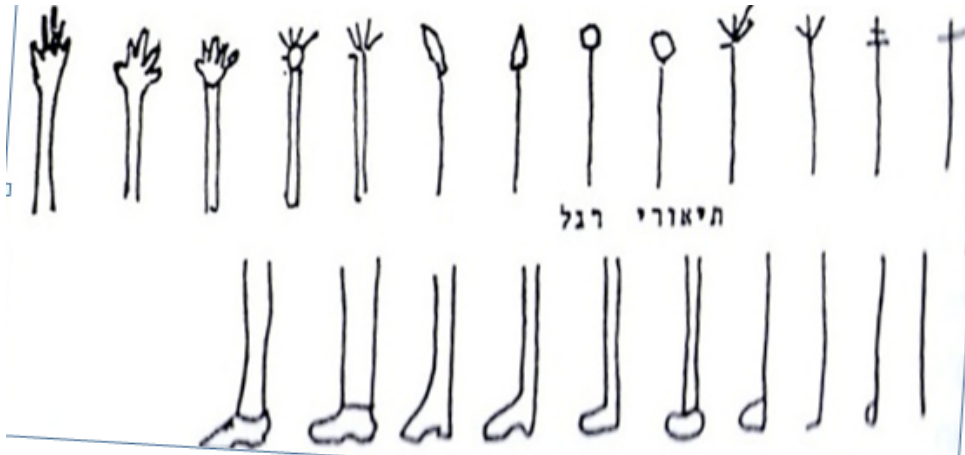
Resim 61 kuşun çizgisel gelişim

Resim 62 Portrenin çizgisel gelişimi

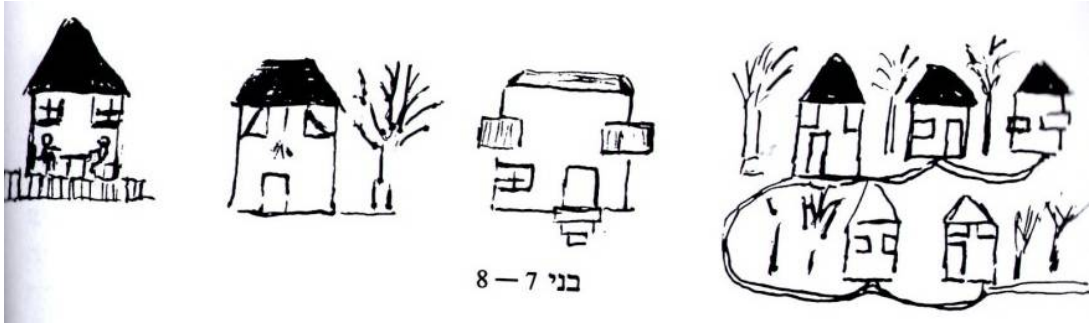
Resim 63 Gövdenin çizgisel gelişimi

Resim 64 Kol ve Bacakların çizgisel gelişimi

Resim 65 4-6 yaş

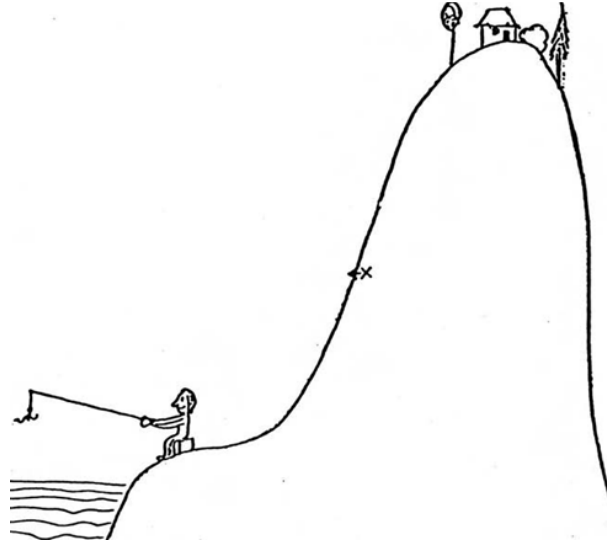
Resim 66 7-8 yaş

Resim 67 9-11 yaş

Gelişim ve resim açısından hatırdaki tutulması gereken, çocukların sanatsal gelişimi kesin bir dikey süreç olmadığı ve bu gelişmeyi çocukların yaşamındaki pek çok faktörün etkileyebileceğidir.

Bilişsel seviyenin takibinde Silver çizim testi resim öğretmenlerinin uygulayabileceği bir testtir. Silver'in testi biliş ve duyuş için standart bir test olarak geliştirilmiş olsa da önemlidir. Çocukların uzayı nasıl kavramlaştırdığını ve nasıl ardışıklama yataylık ve dikeylik yoluyla miktarı gösterdikleri resimlerinde barizdir.(Malchiodi)

Resim 68

Resim 69

(SÇT Silver Çizim Testi, çocuğa işaretli bölüme ev çizmesi ödevi verilir. Şişe içindeki sıvının çizilmesi ödevi verilir.)

3.5. Alt probleme İlişkin Bulgu ve Yorum

“Çocukların duygu ve düşüncelerini ifade edebilmeleri için uygun resim etkinlikleri nelerdir?”

Çocukları kendilerini resimsel olarak ifade edebilmeleri için desteklemek önemlidir. Onlara örnek olunmalıdır. “cetvelle bile düz çizgi çizemem” demek yerine “yeni bir şey üretmeyi seviyorum” diyerek yaklaşmalıdır. Yaratıcılık süreci, ortaya çıkan eserden çok daha önemlidir. Eğer çocuğunuz sizin risk alıp bir şeyler ürettiğinizi görürse, bunu kendine örnek alacaktır.(Striker, 2005)

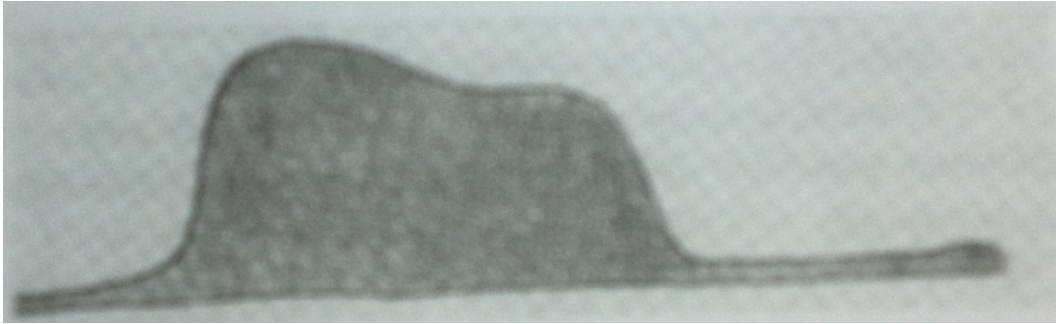
Çocukların resimlerine yalnızca buzdolabı üzerinde yer verilmemelidir. Her çocuk “gerçek” resimlerin çerçevelenip evin bir köşesine asıldığını bilir, çocuğunuzun yapmış olduğu resimlerden birini çerçeveleyip evinizin en güzel köşesine asılması resmine verilen önemi yaşamasını sağlar.

Çocuğunuzun çalışmalarını değerlendirmeye özen gösterin. Kopya resimlerin içini boyamanın ve yetişkinlerin resimlerinin yaratıcı olmadığını öğretin onlara. Matematikte olduğu gibi resimde de kopya aldatmacadır.(Striker, 2005)

Yaptığı resmi niçin beğendiğinizi ifade edin. “çok güzel olmuş” demek hiçbir zaman yeterli değildir. Örneğin “renkler çok canlı, düz çizgilerle eğri çizgiler bir arada çok güzel görünüyor; bu senin üzgün olduğun zamanları anlatıyor sanırım” gibi açıklamalar, çocuğun hem sözcük haznesini geliştirecek hem de yaptıklarının değerli olduğunu kavramasını sağlayacaktır.

Evde sürekli dağınık kalmaya müsait olan bir alan olması çocuğa çalışmaya uygun bir saha sağlar. Burada bir resim tahtası, resim sehпасı, tebeşir tahtası, boya kalemleri, her tür boya, yapıştırıcı ve ufak tefek parçaları toplayan bir kutu bulunabilir. Hazır bulunduğunda bu malzemelere ulaşabilmelidir.

Çocukların yaratıcı resimlerini yorumlamak, bazen sorun yaratabilir. Yetişkinlerin verdiği yanlış tepkiler çocukların hayal dünyalarını kapatmalarına yaratıcılıklarını söndürmeye sebep olabilir. Yetişkinlerin bazen çocukların resimlerine yanlış tepki verdiklerinin basit örneği Antoine de Saint Exupéry'nin Küçük Prens (1943) öyküsünde de görülmektedir. Öyküde Küçük Prens, yaptığı resme ısrarla yanlış tepkiler veren yetişkinler nedeniyle resim yapmamaya karar verir.

Resim 70

Resimle anlatımda çocukların kurallarının olmadığını, hayal güçleri ve yaratıcılıkları olduğunu akılda tutmak zor ve çok çeşitli olasılıklara açık olmak yerine yargılayıcı olmak kolaydır.(Malchiodi, 2005) Resim 71 de anlamakta güçlük çektiğimiz sahne kızı okula giderken arkasından el sallayan anneyi betimlemektedir.

Resim71

Yetişkinler sadece resimleri yargılamakla kalmayıp uygulamalara da yanlış tepkiler verebilmektedir. Örneğin bir yetişkin, çocuğun ellerini boyaya batırarak çizgiler yapmasını pislik olarak nitelendirebilir. Oysa çocuk bunu eğlenceli bir oyun ve duygusal, kinestetik bir deneyim olarak yaşamaktadır. (Malchiodi, 2005)

Yaratıcı uygulama örnekleri: (Mürekkep damlasının yolculuğu)

Bu uygulama için bir bardağa, siyah ve kırmızı mürekkebe ve bir damlalığa ihtiyaç vardır.

Uygulama: Su içine damlatılan mürekkep damlasının hareketi izletilir. Ardından duygu ve düşüncelerin paylaşılması istenir. Bu deneyle yaratıcılığın arttırılması hedeflenirken duygular konuşulabilir.

Diğer estetik deneyler:

- Aynayı yağmura tutarak izlemek.
- Ebru yapımı.
- Kağıt arasına konmuş mürekkebin oluşturduğu şekillerin izlenmesi
- Kum saatlerinin izlenmesi.
- Doğaya ait seslerin dinlenmesi ile uygulama yapmak.

BÖLÜM IV.

SONUÇ VE ÖNERİLER

4.1 Sonuç

Çocuklar için resim yapmak yaratıcılıklarıyla paraleldir. Bu nedenle desteklenmeli ve teşvik edilmelidir. Bilişsel ve duygusal gelişme katkısı nedeniyle eğitim sistemimizde önemle yer almalıdır.

Resim, çocukların duygu ve düşüncelerini ifade etmelerinde bir araçtır. Fakat çocuk hakkında bilgi edinmek, çocukla ve yakın çevresiyle görüşmeler yapmak, çocuğun resmi hakkında kendi yorumlarını almak gereklidir. Böylece çocuk resimleri aracılığıyla iletişim kurar. Kişilik gelişimi ve özgüven desteği en etkili bu yolla kazandırılır.

Resim eğitimi özellikle hassas ve eğitim gerektiren bir derstir. Öğretmenler eğitimleri boyunca çocuk resim sanatına ait gerekli donanımla donatılmış olmalıdırlar. Resim eğitimin de çocuklara yol gösterici olunmalı, onlara estetik bakış açısı kazandırılmalıdır.

Sanat eğitimi, bireyi hayata hazırlar ve yaratıcılığı geliştirir. Resim etkinliklerine yalnızca boş vakitleri değerlendiren, eğlendiren, dinlendiren bir etkinlik gözüyle bakmak yanlıştır. Çocuk, resim etkinlikleriyle duygusal gelişimini de tamamlar. Çocuğun resimle bağlantısının başladığı ve bu yolla kendine güveninin sağlandığı dönem 04-12 yaş dönemidir. Bu dönemde çocuğa verilen sanat eğitiminin, çocuğun fiziksel, duygusal, bilişsel ve sosyal gelişimi açısından önemli katkısı olduğu unutulmamalıdır.

Çocuk, Sanat eğitimiyle, estetik algı ve görsel tasarım becerisini geliştirir. Çocuk resimlerinin gelişim basamakları olarak adlandırılan çizgisel gelişim basamakları, çocukların fiziksel, sosyal, bilişsel gelişimleriyle paralellikler taşımakta ve aynı yaş gruplarındaki çocukların çizimleri benzer özellikler göstermektedir. Çocukların yaşından ileri ya da geri gelişim özellikleri görüldüğünde genellikle resimsel alandaki gelişimleri de ileri ya da geri görünebilmektedir. Bu, zeki çocukların her zaman için aynı zamanda üstün çizim yeteneği olduğunu göstermemektedir. Çocuklar farklı sebeplerden yaşlarının gerisinde çizimler yapıyor olabilirler. İşte resim dersi önemini bu durumda kazanır.

Resim derslerinde çocukların çizim farklılıkları onların algısal gelişimini bizlere gösterir. Projektif testler yardımıyla bu sonuçların nesnelleştirilebilir olması önemli bir ölçüttür. Daha önce sözü geçen `insan çiz testi` bu belirlemeyi yapabilecek bir testtir. Ayrıca `Silver Çizim Testi` resim öğretmenlerinin uygulayabileceği çocuklardaki uzay kavramı, ardışıklama, yataylık ve dikeylik kavram çizimlerini izleyerek çocukların algılama şekillerini ölçebilen bir testtir.

Sadece algılama testleri değil çocukların duygusal yapıları da bu testlerle incelenebilir. `Silver çizim testi` ve `bir adam çiz testi` yine çocukların duygusal tanılamalarında kullanılabilir testlerdir. Bunun dışında `en sevdiğin gün testi`, `kinetik aile çizim testi`, `ev, ağaç, insan çizim testi` gibi testler yoluyla da çocukların sosyo-kültürel çevreleri, yaşantıları ve duygu durumları hakkında bilgi edinilebilir. Ancak bu testlerle çalışabilmek için yeterli bilgisel donanıma sahip olunmalıdır. İlköğretim resim öğretmenleri çalıştıkları alan nedeni ile özellikle bu konuda yeterli eğitim alabilmeleri gerekmektedir.

Resim dersi çocukların sıkıntılarını, bilişsel ve duygusal gelişimlerinin izlendiği önemli bir derstir. Ayrıca resim öğretmenleri bu nedenle gerekli donanıma sahip olarak alanda görev yapmalıdır. Öğretmenin çocuk resimlerinde gördükleri kritik ifadeleri değerlendirip gerekli rehberlik servislerine yönlendirebilecek seviyede yetiştirilmeleri oldukça önemlidir.

4.2 Öneriler

Resim eğitimi 04-12 yaş döneminde özellikle resim öğretmenleri tarafından verilmelidir. Çocuk resimlerinin sanat eseri değil onların dünyasının bir penceresi olduğu unutulmamalıdır. Her çocuğun yaş ve gelişim seviyesine uygun olan çizimleri takip edilmelidir. Resim öğretmenin ilköğretim seviyesindeki rolü, resim yapmayı gösteren kişi olmaktan öte çocuklara resim yapmak için ortam sağlayan kişi olma özelliği taşımaktadır.

Sanat öğretimi duygularla çalışmayı gerektirmektedir. Bu nedenle diğer derslerden farklı öğretim mekanizması vardır. Resim eğitimi verirken çocukların sıralarında susarak oturmaları beklenilemez. Olması gereken yeterli sınıf mevcudu olan sınıflarda çocukların atölye bilinci kazandırılarak çalışabilmelerinin sağlanmasıdır.

Çocuk, 04-12 yaş döneminde, yaptıklarının takdir görmesini istemektedir. Resim öğretmenlerinin alanda çalışırken özellikle dikkat etmeleri gereken çocukların cesaretlerini kırmamaktır. Okul döneminde resim yapma konusunda kaybedilen güven resimsel gelişimin o düzeyde kalmasına, bir yetişkin olduğunda halen o dönem resimlerini çizen birey olmalarına sebep olmaktadır. Yaptıkları resimleri duvara asmak, resimleri hakkında olumlu eleştirilerde bulunmak, çocuğu ödüllendirmek gibi davranışlarla çocuğun resim yapma davranışını desteklerken resim yarışmaları, sınıf içi eleştiriler perforans kaygısına sebep olabilir. Bu nedenle eğitim sistemizde sıkça düzenlenen resim yarışmalarının yerine bütün çocukların katılabileceği resim şenlikleri düzenlenmelidir. Çocuk 04-12 yaş döneminde resim konusunda eleştiriden uzak destekleyici eğitim almalıdır.

Resim dersleri çocukların bilişsel, duygusal ve sosyal açıdan izlenebilirliğini taşıması nedeniyle önemlidir. Bu önemi sebebiyle okullarda ki rehber öğretmenlerle birlikte çalışılabilir. Çocukların resimlerinde yansıttığı imgeleri değerlendirmek için konu hakkında yeterli donanıma sahip olmak gerekir. Ayrıca çocuğun sosyal durumu hakkında bilgi sahibi olmak gereklidir. Sadece resme bakarak belli imgelere yönelik yorum yapma yanıltıcı olabilir. Bu nedenle kalabalık sınıflarda resim eğitimi yapılmamalıdır.

Çocuk resimlerini yorumlayabilmek ayrı bir uzmanlık gerektirir. Bu anlamda resim öğretmenlerinin resimleri yorumlamalarında uzmanlaşmaya gidilmesi konusu üzerinde durulması gereklidir. Günümüzde şüphesiz ki konuyu kapsadığı düşünülen lisans dersleri bulunmaktadır. Ancak çocuk resimlerini yorumlama konusu özel bir uzmanlık gerektirdiğinden uygun akademisyenlerle resim öğretmenlerinin eğitim sistemi donatılmalıdır. Konu üzerinde yetişmiş özel akademisyenler eğitim ve çalışmalar yapmalıdır.

Anne ve babalar çocuklarının resim ortamını tamamen özgür bırakmalıdır. Resim kalem ve defterlerini çocukların ulaşabileceği yere koymaları önemlidir. Onların resim dersine bakış açısı çocuğun bakış açısını belirler. Resim derslerine bakış açıları boş zamanları değerlendirmek olmamalıdır. Resim eğitiminin çocukların algısal kapasitelerini arttırdığını, beyinin sağ bölümünün gelişiminde önemli etkisi olduğunu unutmamalıdır. Çocuklarının resimlerini yorumlarken

yıkıcı olmamaya dikkat etmeli, Ayrıca çocuklarının yaptığı hiçbir resme müdahale etmemelidir.

Çocuklar ile birlikte çalışan herkes ister hastanede, ister okulda, ister müzede olsun çocuklarla ve onların resimleriyle çalışmanın önemini unutmamalıdır. Ülkemizde sayısı az olan resim ve sanat araştırmalarının sayısının arttırılması için çalışılmalıdır. Çocukların resimleriyle çalışan bu kişiler gelişmekte olan çalışmaları takip etmeli ve bilgilerini taze tutmaya dikkat etmelidir.

Kaynakça;

AKALIN,T.(2008), İlköğretim 2. Sınıf Öğrencilerinin Yaptıkları Resimlerde Aile İçi Yaşantılarının Resimlerine Yansıması, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

AKKOYUNLU Buket, TUARUL Belma, (2002) Okul öncesi Çocukların Ev Yaşantısındaki Teknolojik Etkileşimlerinin Bilgisayar Okur Yazarlığı Becerileri Üzerindeki Etkisi

ALAN İlkay,(2009) ,Sevgi İçerikli Çizgi Filmlerin İlköğretim 5. Sınıftaki Çocukların Görsel Sanatlar Dersinde Yaptıkları Resimler Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi, yayınlanmış yüksek lisans tezi. ANKARA Gazi Üniversitesi

ALTINKAŞ Canan Birsoy, Sanat Ve Oyun, Haziran 2007, Cilt 7, Sayı 2, Sayfa

ANDREASEN Nancy C., (2009), Yaratıcı Beyin Dehanın nörobilimi, Arkadaş yayınevi.

ANDREWS Betty (2012), Beynin Sağ tarafı İle Çizim, İnklap kitapevi

ARAZ Yeliz (2010), Çocuk Kitaplarını Resimlemede Dijital Teknolojinin Kullanılması Üzerine Bir Araştırma, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi

ARICI Burcu(2006), Resim, Psikoloji Ve Çocuğun Dünyasında Resim, Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi, Sayı: 10.

ARNHAİM Rudolf, (2009). Görsel Düşünme, Metis Yayıncılık

ARTUT K(2002). Okul Öncesinde Resim Eğitiminin Çocuğun Duygusal Ve Sosyal Gelişimine Etkisi, Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü. ADANA

ARTUT, K. (2004), Sanat Eğitimi Kuramları Ve Yöntemleri, Anı Yayıncılık

ARTUT, K; Okul Öncesi Resim Eğitiminde Çocukların Çizgisel Gelişim Düzeylerine İlişkin Bir İnceleme

AYDIN, Derya (2006), 7–12 Yas Grubu Çocukların Resimlerinde Kullandıkları Benzer Biçimler, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yüksek lisans Tezi

ASKAROGLU Belgüzar (2006) Şiddet İçeren Çizgi Filmlerin İlköğretim Dönemi Çocuklarının Resimleri Üzerine Etkileri, yayınlanmış yüksek lisans tezi. ANKARA, Gazi Üniversitesi

Barraza-Childrendrawings.htm (1 of 17) 02/02/2000

BİLDİREN, Ahmet (2011), Üstün Yetenekli Çocuklar: Aileler ve Öğretmenler İçin Bir Kılavuz, Doğan Kitapevi

BİRSOY Altınkaş Canan, Sanat Ve Oyun, Haziran 2007, Cilt 7, Sayı 2, Sayfa

BOSTANCI Funda (2006), Çocuk Resmini Konu, Çizgi, Şekil Ve Renk Açısından Değerlendirme, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı Resim-İş Öğretmenliği Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi

BURHANETTİN Keskin(2006), Çocukların Çizimleri Üzerine, Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi, Sayı: 17

BÜYÜKEKİZ Mehmet,(2009), Okul Öncesi Eğitim Alan Ve Almayan İlköğretim Birinci Sınıf Öğrencilerinin Resim Uygulamalarındaki Farklılıklar, Yayınlanmış Yüksek Lisans, Tezi Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı

BÜYÜKKARABACAK Oya, “Çocuk Resimlerinde İmgelerin Yeri” Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi AnaBilim Dalı Resim Öğretmenliği Bilim Dalı, 2008

ÇAKMAKÇI Çetin, (2009) İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Estetik Yaratımlarında İnternet Olgusu; yayınlanmış yüksek lisans tezi. VAN; Yüzüncü Yıl Üniversitesi

CANBULAT, T.(2009) İlköğretim Sınıf Öğretmenlerinin Bilişsel Gelişim Alanındaki Bilgi Düzeyleri İle Öğrencilerinin Akademik Başarıları Arasındaki İlişki, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi Manisa: Celal Bayar Üniversitesi

ÇATALCALI Ayşe (2009), Animasyon Film Afişlerinde Duygusal Zeka Kullanımı: Görsel Ve Metinsel Öğeler Aracılığıyla Yaratılan Beğeniler

DÖNMEZ, Ali (1992) Bilişsel Sosyal Şemalar Dil Ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Felsefe-Sosyoloji-Psikoloji Bölümleri Dergisi XIV. Cilt

DORIT Amir(2005), LAVI-OR Amira, Another Language – Art Therapies- Therapeutic Stories, Modan Puublishing House

DÜLGER, N. (2008), 06-11 Yaş Öğrencilerin Ailesel Ve Bireysel Özelliklerinin Resimlerine Yansıması, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Isparta; Süleyman Demirel Üniversitesi

EROL Kemal,(2007), Talip Apaydın'ın Çocuk Romanlarında Gezi-Gözlem, Araştırma Ve Dinleme Yoluyla Öğrenme

ERSOY Ali, TÜRKKAN Burçin, İlköğretim Öğrencilerinin Resimlerinde internet Algısı, Elementary Education Online, 8(1), 57-73, 2009

ESKANDARI Maryam (2007) İran'da TV'de Yayınlanan Çizgi Filmlerin İlkokul Öğrencilerinin Eğitimine Etkisi, yayınlanmış yüksek lisans tezi. ANKARA, Gazi Üniversitesi

FRENCH John, Victorian Responses to Children's Art, College Art Journal, Vol. 15, No. 4 (Summer, 1956), pp. 327-333

GÜVEN Gülçin, (2009), okul öncesi çocuklarının insan ve aile resmi çizimlerinin değerlendirilmesi aile resmi çizimi. Doktora tezi. Marmara Üniversitesi.

HALIÇINARLI, E. (1998), Özel Öğretim Yöntemleri İçinde Sanat Eğitiminin Problematığı, Doktora Tezi, İzmir; Dokuz Eylül Üniversitesi

HEEGAARD E. M. (2011). Çok Sevdiğim Bir Yakınımı Kaybettim, İletişim Yayınları

HOUDEİ O, (2006) Çocuk Psikolojisi, Ankara, Pelin Ofset

<http://www.adimkpss.com/silmeyin/Flash/dilglsm5.swf>

İNAN, B. (2006), Ana Sınıfı Çocuklarının Duygu Ve Düşüncelerini İfade Etmelerinde Çocuk Resimlerinin Önemi (6yaş), Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara; Gazi Üniversitesi

IVASHKEVICH Olga (2009), Children's Drawing as a Socio-cultural Practice, University of South Carolina

KARAYAĞMURLAR Bedri, (1990), Sanatta Yaratıcılık ve Eğitim, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Resim-İş Eğitimi Anabilimdalı

KAVAKLI, A (1992), Çocukluk Yaşlarında Büyüme Ve Gelişme, Türk Tarih Kurumu Basımevi

KAVAKLI, A (1992), Çocukluk yaşlarında büyüme ve gelişme, Türk Tarih Kurumu Basımevi

KEHNEMUYI, Zerrin(2001), Çocuğun Görsel Sanat Eğitimi, Yapı Kredi Yayınları.

KELLY Donna Darling, Uncovering the History of Children's Drawing and Art, University of London Press, 1944

KESKİN Gülseren, (2005) Olcay Çam, Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi cilt: 21 Sayı: 2 Çocuk Cinsel İstismarına Psikodinamik Bakış Açısı Ve Hemşirelik Yaklaşımı Psychodynamic Aspects Of Child Sexual Abuse

KESKİN, S. (2010), Çöp Çocuk, Çocuk Çizgilerindeki Giz, Boyut Matbaacılık

KIRIŞOĞLU, O. (1991), Sanatta Eğitim Görmek, Anlamak, Yaratmak, Demircioğlu Matbaacılık

KÜÇÜKKARAGÖZ Hadiye (2011), Eğitim Psikolojisi, Gelişim, Öğrenme, Öğretim; Bilişsel Gelişim Ve Dil Gelişimi, Pegem Akademi.

LINDA W. Peterson, PhD; Milton Hardin, MA; Monica J. Nitsch, MD, The Use of Children's Drawings in the Evaluation and Treatment of Child Sexual, Emotional, and Physical Abuse, www.archfammed.com on September 30, 2011

M.E.B. (2007) MEGEP Çocuk Gelişimi Ve Eğitimi Bilişsel Gelişim, Ankara

MALCHIODI, C. (2005), Çocukların Resimlerini Anlamak, Epsilon Yayıncılık

METİN Özge, Ankara'da Yasayan Altı Yasındaki Yabancı Uyruklu Çocuklarla Türk Çocuklarının Aile Resimlerinin İncelenmesi, 2009, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

OKYAY Lale, (2008), 6 yaş grubu çocukların aile resimlerinin sosyo-kültürel değişkenler ve davranış problemleri açısından karşılaştırılması, Yüksek lisans tezi, Trakya Üniversitesi

ÖZKAYA Hüma, Farklı Sosyo- Ekonomik Düzeydeki Çocukların Resimsel Gelişimlerinin Değerlendirilmesi (İstanbul İli, Sarıyer İlçesi Örneği) Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Güzel Sanatlar Eğitimi Programı Yüksek Lisans Tezi Ankara 2007

ÖZSOY Vedat, ŞAHAN Melek (2009), Çok Alanlı Sanat Eğitimi Yönteminin İlköğretim 6. Sınıf Resim-İş Dersinde Öğrenci Tutumuna Etkisi, Türk Eğitim Bilimleri Dergisi

RİMERMAN, Y.(1995). Children's Drawings as Means of Expression and Diagnosis, Publishing House of the teacher's Union in İsrail

RİMERMAN, Y.(1995). Children's Drawings as Means of Expression and Diagnosis, Publishing House of the teacher's Union in İsrail

RUBİN, Aron Judith (2005), Child Art Therapy, Published by John Wiley & Sons, Inc., Hoboken, New Jersey. Published simultaneously in Canada

SAN İnci, (1982) Kültür aktarımı ve çağdaş kültür sorunu içinde sanat eğitiminin yeri,

SAN, İ. (1977), Sanatsal Yaratma Ve Çocukta Yaratıcılık, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

SAYIL Melike, (2004), Çocuk Çizimlerinin Klinik Amaçlı Kullanımı Üzerine Bir Değerlendirme, Hacettepe Üniversitesi Türk Psikoloji Yazıları,

STOKROCKİ, M.; KIRIŞOĞLU, O.(1997), Sanat Öğretimi, Milli Eğitim Geliştirme Projesi

STRİKER, S.(2005), Çocuklarda Sanat Eğitimi, Epsilon Yayıncılık

SUBBOTSKY Eugene, HYSTED Claire, and JONES Nicola, (2010), Watching Films With Magical Content Facilitates Creativity In Children *Lancaster University, Psychology Department, UK*

TAŞKIN Gülçin, www.arel.k12.tr/sempozyum/dosyalar/cocuk_cizimleri.pdf

Türk Eğitim Bilimleri Dergisi(2009)

www.bsm.gov.tr

YAGÇI, M (2007), Yöresel Kültür Farklılıklarının 7- 9 Yas Grubu Çocukların Resimlerine Yansımaları (Ankara Ve Mardin İlleri Örneği), Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara; Gazi Üniversitesi

YAPICI, Ş.M.(2006) Çocukta Bilişsel Gelişim Üniversite Ve Toplum Dergisi Cilt 6, Sayı 1

YAVUZER, H. (1992), Resimleriyle Çocuk, Remzi Kitapevi

YILMAZ Gökçe, (2009) Cinsel İstismara Uğramış Ve Uğramamış 6-12 Yaş Grubundaki Çocukların Aile Resmi Çizimleri, Davranış Sorunları Ve Ailelerin İşlevsel Özelliklerinin İncelenmesi, Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Programı Yüksek Lisans Tezi, Ankara,

YÖRÜKOĞLU, A. (1998),Çocuk ruh sağlığı. İstanbul, Özgür Yayınları